

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hülya KÖKMEN

ANTALYA KALEİÇİ KESİK MİNARE ALANI'NDAKİ ANTİK DÖNEM KAPILARI

Danışman
Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ

Arkeoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	v
I. GİRİŞ	1
II. KESİK MİNARE KAPILARI	5
II.1. KUZEY YAN NEF KAPISI	5
II.2. GÜNEY YAN NEF KAPISI	6
II.3. NARTHEKS KAPISI	9
II.4. ORTA NEF KAPILARI	11
II.4.A. ORTA NEF KUZEY KAPI	12
II.4.B. ORTA NEF ORTA KAPI	17
II.4.C. ORTA NEF GÜNEY KAPI	19
III. ALANDAKİ DAĞINIK BULUNTULAR	23
III.1. SÖVE PARÇALARI	23
III.2. LENTO PARÇALARI	29
III.3. HYPERTHYRA PARÇALARI	39
III.4. GEİSON PARÇASI	46
III.5. KONSOLLAR	47
III.6. KONSOLLU PARÇA	48
IV. TEKNİK ÖZELLİKLER	50
IV.1. MALZEME	50
IV.2. İŞÇİLİK	50
IV.3. FORM	51
IV.4. YAPISAL ELEMANLAR	51
V. TİPOLOJİK ÖZELLİKLER	56
VI. BEZEKSEL ÖZELLİKLER	60
VII. STİLİSTİK ÖZELLİKLER	66
VIII. KAPILARIN ÖZGÜN KONUMLARINA YÖNELİK ÖNERİLER	77
IX. TARİHLEME	88
X. SONUÇ	97
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA	98
LEVHALAR	
ÖZGEÇMİŞ	

ÖNSÖZ

Kesik Minare alanında yer alan ve çalışma konusunu oluşturan kapılar kentin Antik Dönemi'ne ilişkin Hadrianus Kapısı, Hıdırlık Kulesi, sur duvarları ve Kesik Minare'de kullanılan devşirme malzemeler sonrasında Roma Dönemi Attaleia kenti için önemli verilerdendir. Üzerinde bulunan bezekler ve boyutlarıyla kentin Roma Dönemi'ndeki yapılaşmasının görkemini önemli ölçüde yansıtmaktadırlar.

Öncelikle, az bilinen Attaleia mimarisi ve mimari bezemelerine katkı sağlayacak bir konuyu seçmemden başlayarak, hazırladığım tezin her aşamasında sabırla beni destekleyen ve yol gösteren, engin bilgi ve değerli görüşleriyle tezime yön veren hocam Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez araştırmam için verdiği parasal ve bilimsel destek için Suna İnan-Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED)'ne ve değerli müdürü Kayhan DÖRTLÜK'e ve çalışanlarına içtenlikle teşekkür ederim.

Alan çalışmam esnasında ve çizimlerimde bana yardımcı olan arkadaşlarım Taylan SEYİRCİ, Tuba ERTEKİN, Havva KESKİN, Fulya OKATAN, Nazlı YILDIRIM, Betül AKALIN ve Remziye BOYRAZ'a teşekkür ederim.

Tezim sırasında benden ilgi ve desteğini esirgemeyen rahmetli Musa SEYİRCİ'yi ise bu satırlarda sevgiyle anıyorum.

Beni her zaman destekleyen anneme, babama, kardeşlerime sabırlarından dolayı sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Hülya KÖKMEN
Antalya, Temmuz 2009

ÖZET

Antik Dönem’de Attaleia’yı barındıran Antalya Kaleiçi, uygun iklimsel, stratejik ve ekonomik koşulları nedeniyle sürekli yerleşim görmüş, bu nedenle de kentin Antik Dönemi’ne ilişkin kalıntılar sınırlı sayıda korunabilmiştir. Dolayısıyla Attaleia kentinin ve daha öncesindeki yerleşimin kültürel, sosyal, ekonomik ve yapısal yönlerine yönelik bilgilerimiz oldukça azdır. Kentin, Hellenistik Dönem’de Bergama Kralı II. Attalos Philadelphos (İ.Ö. 158 – 138) tarafından “Attaleia” adı ile kurulmasının ardından kentin etrafı sur duvarlarıyla çevrilmiş; bu süreçte, bir balıkçı yerleşimi olan Korykos korunaklı bir limana sahip, bir liman kentine dönüştürülmüş ve Bergama donanması için önemli bir üs haline getirilmiştir. Kent, Pamphylia Bölgesi’nde bulunan diğer önemli kentlerin aksine Antik Dönem boyunca önemini korumuş, Roma ve Bizans Dönemleri’nden sonra Selçuklu, Osmanlı Dönemi’nde de önemini yitirmemiştir. Kentin geçmişine ilişkin veriler içinde; Antik Dönem boyunca ve Geç Antik Dönem ve sonrasında onarımlar görmüş olan kent surları, Hadrian Takı, Hıdırlık Kulesi, Kesik Minare, Yivli Minare alanı ile bir kaç medrese halen gözlemlenebilmektedir.

Kentteki sürekli yerleşimden dolayı yapısal çehresi hemen her farklı kültür döneminde değişmiş, özellikle Antik Dönem’in nitelikli malzemedan yapılan birçok mimari elemanı ve donanımı hemen her yapıya uyarlanabilmeleri devşirme malzeme olarak kullanılmışlardır. Örneğin, Kaleiçi’nde bulunan sur duvarları çeşitli dönemlerde onarımlar ve eklemeler görmüş, Antik Dönem’e ait birçok yapı ve donanım elemanı (söve, lento, sütun, sütun başlığı, duvar ve arşitrav blokları vs.) bu onarımlar ve eklemeler sırasında kentin sur duvarlarında kullanılmışlardır. Kentin Antik Dönem’den sonra dinsel yapısının değişmesi ve kısmen Kesik Minare alanı içinde korunan agora içerisine bir kilisenin inşa edilmesi ile, sur duvarlarında olduğu gibi bu alanda da her türlü devşirme malzemenin kullanılması söz konusudur. Devşirme malzeme olarak kullanılmış olan mimari elemanların birçoğu özgün işlevini yitirirken, nitelikli malzemedan yapılmış olan ve herhangi bir dinsel bezeme içermeyen kapılar, sağlam malzemedan yapılmaları ve aynı amaca hizmet etmeleriyle özgün işlevlerini korumuşlardır.

Kentin Antik Dönem’inin Kesik Minare içerisinde kullanılan anıtsal kapıları ilk olarak K. G. von Lanckoronski tarafından ve kısmen ele alınmış, sadece güney yan nef kapısının çizimi yapılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonrasındaki araştırmalarda herhangi bir

detaylı çalışmanın yapılmadığı bu kapılar, örneğin R. M. Reifstahl, B. Aran, K. Turfan, M. H. Ballance ve G. Kaymak tarafından sadece değinilerek ya da kısa tanımlamalarla geçirilmiştir.

Gri damarlı beyaz Prokonessos mermerinden özenle yapılmış olan kapılar, Kesik Minare'nin en nitelikli malzemesini oluşturmakta ve tümü İon kapı tipini yansıtmaktadırlar. Bazıları günümüze sağlam olarak ulaşmış olan kapıların detaylı tanımları ile teknik, bezeksel, tipolojik ve stilistik incelemeleri yapılmıştır. Osmanlı Dönemi ve sonrasındaki tahribatlar nedeniyle bazıları yıkılan kapıların alan içerisindeki dağınık parçaları çizimleri de yapılarak incelenmiş ve bunların günümüzde özgün yerlerinde çok az bir bölümü korunan ya da çerçevelerine ilişkin hiçbir iz bulunmayan kapılardan hangisine ait olabilecekleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu incelemelerin ardından, yok olan kent dokusu içerisinde hangi yapılara ait olabilecekleri, diğer kentlerde yer alan bu tür anıtsal kapılara sahip tak, propylon, tapınak, tiyatro gibi çeşitli mimari yapı incelenerek belirlenmeye çalışılmış; kapıların kentin Antoninler Dönemi dinsel yapılarından kaynaklanmış olma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANCIENT DOORWAY ELEMENTS IN THE KESİK MINARET IN KALEİÇİ, ANTALYA

SUMMARY

Antalya Kaleiçi, where Attaleia was during Ancient Period, constantly inhabited due to its favorable climatic, strategic and economic conditions. Hence, little from Ancient Period has been protected. Thus, we know very little about cultural, social, economic and structural qualities of Attaleia and of previous settlements in the same area. The city walls erected after its foundation as *Attaleia* by the King of Bergama II. Attalos Philadelphos (B.C. 158-138) during Hellenistic Period. At the same time, Korykos, a fishermen settlement, transformed to a city with a protected harbor and became an important base for the navy of Bergama. Unlike other important cities in Pamphylia Region, Attaleia maintained its importance throughout Ancient Period and even during the times of Romans, Byzantines, Seljuks and Ottomans. Among the data about the history of city; the city walls, which were repaired several times during and after Ancient Period and Late Ancient Period, Attaleia Hadrianic Gate, Hıdırlık Tower, Kesik Minaret, Yivli Minaret and a few madrasas are still observable.

Since there were always settlements in the city, its structural appearance changed during every different cultural period. Especially Ancient Period's many architectural elements and equipments were used as spolia materials because they could be customized to almost every structure. For example, the city walls in Kaleiçi were repaired and extended at different periods. Many structures and equipments of Ancient Period (e.g. doorjamb, lintel, columns, capital, wall and architrave blocks) used in these works of reparations and extensions. In addition, after Ancient Period the religious formation of the city changed and a church constructed in partially protected agora in the area of Kesik Minaret. Hence, spolia materials were used in this area, too, like city walls. Although architectural elements used as spolia materials lost their function, architectural elements and doors that do not have religious decorations maintained their functions because they were made with durable materials and served the same function.

The monumental doors of Ancient Period used in Kesik Minaret were first examined by K. G. von Lanckoronski. This was a partial examination, though. Only south side nave door was drawn and a general examination was made. There are no detailed studies on these doors

afterwards either. For instance, they were merely mentioned or briefly defined in the works of B.Aran , K. Turfan, R. M. Reifstahl, M. H. Ballance and G. Kaymak.

Made with care gray veined white marble doors are the most qualified materials of Kesik Minare and all reflect the Ion type of doors. The detailed definitions and technical, ornamental, typological and stylistic examinations of the doors, some of which remained until, today, made. The dispersed broken parts of the doors, due to damages done during and after Ottoman Period, in the area were analyzed by drawing them, and tried to match them with doors either that are not well protected in their original setting or that we know nothing about their frames. After these investigations, attempts were made to match them with structures in the disappeared city configuration by examining similar monumental doors used in the architectural structures such as gate, propylon, temple, theatre in other cities. It is concluded that these doors are most probably from religious structures from Antonine Period of the city.

I. GİRİŞ

Kurulduğu günden günümüze uzanan süreçte kesintisiz olarak kentsel yaşam alanı olarak iskan edilen Attaleia kentinin Antik Dönem yapısal dokusu, Antik Dönem sonrasında egemen olan farklı dinsel inançların şekillendirdiği kültürel değişiklikler nedeniyle büyük oranda tahrip edilmiş, bu dokunun bazı yapıları yanında genelde sadece kalıntıları bizlere ulaşmıştır.

Bergama Kralı II. Attalos Philadelphos'un kentleştirdiği yerleşime ilişkin izler günümüzde büyük oranda ortadan kalkmıştır. Bu dönemde kenti saran sur duvarlarından söz etmek hemen hemen olası değildir¹. Kent içi yapısal dokuya ait izlere ise sadece Kesik Minare alanında rastlanabilmektedir².

Ele geçen yapılar ve diğer kalıntılar ışığında kentin Roma Dönemi'ni daha iyi anlayabilmek olasıdır. Özellikle Hadrianus Kapısı çevresindeki sur duvarlarına ait kuleler ve bazı sur bölümleri³, Hadrianus Kapısı⁴, Hıdırlık Kulesi olarak adlandırılan anıt mezar⁵ ve yol kalıntıları⁶ yanında Kesik Minare alanında kısmen korunan bir monopteros kalıntısı ile dönemin kent agorasına ait stoa revakları⁷ Roma Dönemi Attaleia'sı hakkında bazı bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadırlar. Bu bilgiler, kent yazıtları⁸ ve sikkeleri⁹ hakkındaki araştırmalar ile de genişlemiştir. Antalya'nın Antik Dönem yapısal ve kültürel geçmişi hakkında kapsamlı tanımak ve yerleşimin karanlığını daha da aydınlatılabilmek, özellikle yerleşimin odağı olan Kaleiçi ve yakın civarında yapılan/yapılacak özenli gözlemler ve bilimsel araştırmalar ile olası olacaktır¹⁰. Bu düşünce doğrultusunda gerçekleştirilen bu Yüksek Lisans çalışması,

¹ B. Varkıvaç'a göre, kentin Helenistik Dönemi'nde inşa edilen deniz surunun bir bölümü Yat Limanı dışındaki Mermerli Plajı'ndan güneyinde kısmen korunmuştur: Varkıvaç 2008, 58 Res. 86.

² Alanda 2007 ve 2008 yıllarında gerçekleştirilen kazılarda, bu döneme ait çok sayıda yapı temelleri ortaya çıkarılmıştır.

³ Yılmaz 2002, 106 vdd.; von Lanckoronski 2005, 5 vdd. Res. 3-6; Varkıvaç 2008, 55 vdd.

⁴ Okatan 2004.

⁵ Alp 2005.

⁶ Pehlivaner 2004, 121 vdd.; Büyükyörük – Ulutaş 2008a, 105 vdd.; Büyükyörük – Ulutaş 2008b, 155 vdd.

⁷ Kaymak 1997, BÖLÜM II.1.2.

⁸ Gökalp 2008.

⁹ Baydur 1975, 33-72; Baydur 1976, 37-78; Baydur 1986, 439-454.

¹⁰ Örn. bkz.: Varkıvaç 2009, 389 vdd.

kent mimarisinin anlaşılmasında önemli rol oynayan bir yapı donanımını, Kesik Minare alanında bulunan Antik Dönem anıtsal kapılarını ele almıştır.

Kent dokusu içinde insan trafiğine açık her türlü mimari mekanın yalın yada anıtsal nitelikte, ahşap yada taş malzemenen bir girişe yada geçeneğe sahip olduğu şüphesizdir. Yapısal ve fiziksel değişiklikler kent içindeki Antik Dönem yapılarının birçoğunun, dolayısıyla da bunların kapılarının da ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bunlardan, örneğin konut kapılarının çerçeve ve sistem olarak Antik Dönemin basit ve yalın kapı geleneğini sürdürdüklerini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Kent dokusu içinde korunan Antik Dönem kapılarına yönelik gerçekleştirilen bazı çalışmalar, Attaleia'nın bu yöndeki araştırmalarına öncülük etmiş, bu tez çalışmasının oluşmasında da etken olmuştur. Bunlardan ilki F. Okatan tarafından "Attaleia Kent Kapıları" başlığı altında ele alınmış; kent surlarına odaklanan çalışmada, 1930 yıllara kadar korunan ve sonrasında büyük oranda yıkılan savunma sistemindeki tüm geçenekler incelenmiştir. Çalışmanın odağını, kısmen onarılan ve günümüzde kentin simgelerinden biri olan Hadrianus Kapısı oluşturmuş, bunun yanında Yivli Minare yakınında korunan bazı bezekli kemer blokları ile Antik Dönem Attaleiası'nın ikinci bir anıtsal kent kapısının daha saptanabildiği ortaya konulmuştur.

Antik kentin kapalı mekanlarına ait kapılara ve kapı elemanlarına günümüzde Kesik Minare alanı, Hıdırlık Kulesi ve iç sur duvarlarındaki bir kule olmak üzere üç yapıda rastlamak olasıdır.

Kesik Minare alanı ve Hıdırlık Kulesi'ndeki ilk inceleme K. G. von Lanckoronski tarafından gerçekleştirilmiştir; von Lanckoronski, Hıdırlık Kulesi ana kapısını sadece anmış ve yapının geneli kapsamında yansıtmış¹¹, Kesik Minare alanında ele geçen ve bu çalışmaya konu olan kapılardan birini ise kısaca tanımlamış ve bir bölümünü çizimsel olarak resmetmiştir¹². İ.S. 1. yy.'a tarihlenen Hıdırlık Kulesi'nin kapıları, yapının incelendiği bir çalışma kapsamında Ş. Alp tarafından ilk kez ayrıntılı olarak ele alınmıştır¹³.

¹¹ von Lanckoronski 2005, 25 Lev. IX.

¹² von Lanckoronski 2005, 27 Res. 16 Lev XI.

¹³ Alp 2005, BÖLÜM III Lev 8. 14.

Kentin Roma Dönemi mimarisi açısından büyük önem taşıyan Kesik Minare kapıları ise K. G. von Lanckoronski sonrasında salt “antik devşirme oldukları” şeklinde değinilmeler ile geçiştirilmiş¹⁴, son araştırmacı G. Kaymak’ın Kesik Minare’yi ayrıntılı ele aldığı doktora çalışması kapsamında ise “Roma Dönemi’ne Ait Devşirme Taşlar ve Özgün Konumunu Yitirmiş Mimari Elemanlar” başlığı altında iki sayfa içinde sadece tanımlanarak tanıtılmışlardır¹⁵.

Kent içinde yoğun bir dağınıklıkta çok sayıda Antik Dönem yapı elemanına rastlamak olası olsa da, kentin kapalı mekan kapılarına ait diğer buluntular sadece iç surların beden¹⁶ ve bir kule duvarında¹⁷ saptanabilmiştir.

Yukarıda da sözü edildiği gibi Antik Dönem kent dokusunun tahrip edilmesinde yada kısmen korunmasında Antik Dönem sonrasında egemen olan farklı dinsel inançların şekillendirdiği kültürel değişiklikler neden olmuştur. Bu değişikliklerden saptanabilen en köklüsü kent agorasında gerçekleşmiştir. Çevredeki yoğun yapılaşma nedeniyle günümüzde antik sınırları çizilemeyen alanın bir bölümüne henüz Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde kentin en büyük dinsel yapısı olan Panagia Kilisesi inşa edilmiş ve yapının inşasına bu dönemin genel özelliği olan devşirme malzeme damgasını vurmuştur. Yapıda Hellenistik Dönem’e ait Dor sütun tamburları, başlıkları yanında Roma Dönemi’ne ait yalın ve bezekli çok sayıda mimari eleman kullanılmıştır. Bunlardan, örneğin yapının nartheks cephesinde pencere lentosu olarak kullanılan arşitrav blokları gibi, bazıları yeniden kullanımları sırasında özgün işlevlerini tamamen yitirmişlerdir. Köklü kültürel değişikliklere karşın her kültür döneminde aynı işlevle kullanılan Antik Dönem kapı elemanları ise iyi korunmuş olmaları, malzeme nitelikleri ve belirgin bir dinsel anlam içermeyen bezekleri ile bu Erken Hıristiyanlık Dönemi kilisesinde tercih edilmiştir. Yapının Osmanlı Dönemi’nde özgün işlevini yitirip camiye çevrilmesinin beraberinde getirdiği bazı yapısal değişiklikler bu kapılardan bazılarının tahrip olmasında neden olmuştur. Araştırmalar yapının kilise olarak tasarlandığı ilk evresinde ikisi dışarıdan yan neflere, biri dışarıdan narthekse ve üçü nartheksten orta nefeye açılan toplam altı kapının Antik Dönem yapılarından sökülen anıtsal kapılar olduğunu ortaya koymuştur. Bu

¹⁴ Örn. bkz.: Verzone 1955, 505 vd.

¹⁵ Kaymak 1997, BÖLÜM II.3.1.

¹⁶ Günümüzde ulaşılamayan konumda olan bir beden duvarındaki bezekli söve (?) parçası için bkz.: Yılmaz 2002, Res. 359 vd.

¹⁷ Varkıvanç 2008, 56 Res. 83.

kapıların bir bölümü olasılıkla henüz Osmanlı Dönemi'nde tahrip olmuş iken, nartheksten orta nefe açılan ve günümüzde yalnızca biri sağlam olarak korunan üç kapının henüz 1950'li yıllarda tamamen ayakta oldukları görülmektedir (Lev. 3).

II. KESİK MİNARE KAPILARI

Değişen yapım ve kullanım süreci Kesik Minare Camii'nin çok sayıda kapı ile donatılmasına neden olmuştur¹⁸ (Lev. 1,2). G. Kaymak tarafından ayrıntılıca sergilenen bu süreçlerde yapının ilk inşasının İ.S. geç 5. yy.'da gerçekleştiği ve bu süreçte nartheksin batı duvarının yapının ana cephesi olarak şekillendirilip antik yapı elemanlarından oluşan anıtsal bir kapı ile donatıldığı ortaya konulmuştur¹⁹ (Lev. 6). Bu kapının oluşumunda diğer kapılardan farklı olarak, bezekli arşitrav blokları kullanılmıştır. Henüz bu inşa evresinde nartheksi orta neften ayıran duvar içinde iki mekan arasında giriş-çıkışı sağlayan üç geçenek oluşturulmuş (Lev. 1,2. 2. 3. 7-11); bu geçeneklerin donatılmasında, Roma Dönemi'nin özgün konumlarından sökülen üç anıtsal kapısının çerçeveleri yeniden kullanılmıştır. Aynı yaklaşım yapının kuzey ve güney yönlerindeki yan neflere dışarıdan giriş-çıkışı sağlayan geçenekler için de söz konusu olmuştur (Lev. 4). Bu durumda yapı genelinde oluşturulan toplam 6 anıtsal kapıdan birinde (nartheks kapısı) Antik Dönem'in yapısal elemanları, beşinde ise Antik Dönem donanımsal elemanı olan anıtsal kapılar yeniden kullanılmıştır.

II.1. KUZEY YAN NEF KAPISI

Yapının 16. yy.'da camiye dönüştürülmesi ile birlikte kuzey dış yan neflerde yapısal değişikliklere gidilmiştir. Bu süreçte yapının kuzey dış duvarı onarılamayacak boyutta tahrip olmuş olmalı ki, bu yöndeki yan nefler arası duvar ile kapatılarak dış yan nefin büyük bir bölümü yapı dışında bırakılarak işlevine son verilmiştir²⁰. Dış duvarın tahribatı sonrasında bu yöndeki kapı da henüz 16. yy. başlarında ortadan kalkmıştır. Günümüzde yaklaşık subasman seviyesinde korunabilen yapının dış duvarında yapılan incelemelerde kuzey yan neflere girişi sağlayan kapıya ait olabilecek L-11 bloğu²¹ dışında herhangi bir belge, doküman yada mimari bir parça ele geçmemiş (Lev. 1,2. 2), sadece yapının kuzey dış duvar kalıntısı üzerinde söve bloklarının oturtulması için kullanılmış olan dübel yuvaları tespit edilmiştir²². Bu izler ve

¹⁸ Yapıda, Antik Dönem kapıları dışında Erken Hıristiyanlık Dönemi kilisesinin pastophorionlarına yan neflerden girişi sağlayan yalın kapılar ile Osmanlı Dönemi'nde haç planlı yapıya eklenerek camiye girişi sağlayan kemerli mermer kapı yer almaktadır. Ancak bu kapılar dönemsel farklılıkları nedeniyle bu çalışma kapsamına alınmamıştır. Bu kapılar hakkında genel olarak bkz. Kaymak 1997, KATALOG III.1; Varkıvaç 2009, 394 Res. 11.

¹⁹ Kaymak 1997, BÖLÜM II.1.2.

²⁰ Kaymak 1997, BÖLÜM I.5.8.7.

²¹ Bkz. aşağıda BÖLÜM III.2.

²² Kaymak 1997, KATALOG 3.1.2.

yapıdaki tasarım düşünüldüğünde güney yan neflere girişi sağlayan İon kapısına benzer anıtsal bir kapının burada da yer almış olduğu kabul edilmelidir.

II.2. GÜNEY YAN NEF KAPISI (Lev. 4 vd.)

Eşik blokları arasındaki açıklıklar dışında sağlamdır. Ait olduğu cephe duvarının dışa doğru esnemesi bu kapı üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. Buna karşın her iki sövenin alt kısımlarındaki kırık yüzeyler ve çatlaklar dışında oldukça sağlamdır. Lento ve hyperthyron küçük kırıklar dışında oldukça iyi korunmuştur. Kapı yukarıya doğru daralmaktadır. Sövelerin eşik üzerine oturduğu bölümde açıklık 1,22 m. iken bu açıklık üstte 1,16 m.'dir. Kapının içten içe yüksekliği 2,60 m.'dir.

Eşik: Üç bloktan oluşturulan eşik, toikhobat hizasında konumlandırılmıştır (Lev. 4,1-2). Sol eşik bloğu ile ortadaki eşik bloğu arasında günümüzde yaklaşık 0,10 m. boyutunda bir açıklık göze çarpmaktadır. Kapı genelinde açılma söz konusu olmaması yanında sol sövenin oturduğu bloğun içe bakan kısmındaki kırıklara karşın dış yüzeyinde görülen işçilik ve bazı noktalardaki taşçı aleti izleri göz önüne getirildiğinde bu açıklığın orijinal olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıklık içerisinde sıkışık olarak bulunan küçük taş parçaları açıklığın özgün kullanımında küçük taşlardan ve harçtan oluşan bir kütle ile doldurulduğuna işaret etmektedir. Eşik derinliği 1,30 m. olup eşiği oluşturan üç bloğunda farklı genişliğe sahip oldukları görülmektedir: Sol blok 0,38 m., orta blok 0,97 m. ve sağ blok ise 0,58 m. genişliğindedir. Aradaki boşluk ile birlikte eşiğin toplam uzunluğu 2,17 m.'dir. Kireç taşı bloklar, aşınmayan yerlerinde ince taraklı bir keski işçiliği göstermektedirler. Sağ sövenin oturduğu blok diğerlerine oranla daha kısa olup, 1,20 m. derinliğindedir. Orta blok üzerinde sık kullanımdan kaynaklanan aşınma izleri göze çarpmaktadır. Ön yüzlerinde iyi korunan bloklar yapı içine bakan ve kapı girintisinin olduğu bölümde büyük ölçüde tahrip olmuşlardır (Lev. 4,2). Söveleri taşıyan her iki blok üzerinde de kapı iç yüzeyi hizasında birer dörtgen kapı mil yuvası bulunmaktadır. Bunlardan sol söve arkasında yer alan yuva 0,08x0,07x0,075 m. boyutlarındadır ve içe bakan bölümleri tahrip olmuştur. Diğer yuva ise, kısa bir blok üzerinde olması ve arkasındaki bloğun günümüzde yerinde olmaması nedeniyle ancak yarısı korunabilmiştir ve 0,095x0,06x0,08 m. boyutlarındadır. Bloklar içe ve dışa bakan yüzlerde oldukça kaba bir işçilik gösterirler. İç yüz yuvarlak uçlu, dış yüz ise sivri uçlu bir murçla düzgünleştirilmiştir.

Sol Söve: Arka ve alt yüz kenarları yanında dış çerçevesinin alt bölümlerindeki kırılmalar dışında oldukça iyi korunmuştur (Lev. 4,1. 5,2). Tüm kapılarda ve orta nef kapılarındaki bezeği tekrarlamaktadır. Cephede üç faskia ve ona bağlı 45°'lik açıyla yönelen çerçeve içermektedir. Faskialar içten dışa 0,045 m., 0,065 m. ve 0,075 m. genişliğindedir. Faskialar, orta nef girişini sağlayan kuzey kapı ve güney kapıda yer alan faskialardan daha az genişliklere sahiptirler. Kuzey kapıda faskialar sırasıyla 0,05 m., 0,07 m., 0,11 m. iken, güney kapı üzerinde sırasıyla 0,45 m., 0,55 m. ve 0,10 m., genişliğe sahiptirler. En içteki faskia 1,58 m. yükseklik üzerinde ince taraklı bir murçla tıraşlanmıştır. Bunun dışında bütün faskia yüzleri çok özenli bir şekilde düzleştirilmiş ve perdahlanmıştır. İlk iki faskia arasındaki inci-boncuk dizisi, iki inci dizisiyle başlayarak birbirleriyle ahenksiz bir diziliş gösterirler. Boncuklar orta nef kapılarındakilere göre daha kısadırlar (0,045 m.) ve inciler yer yer tahrip olmuşlardır. Son faskiyanın solundaki inci-boncuk dizisinin boncukları, orta nef kuzey kapısındaki gibi daireye yakın bir form içerirler ve 0,025 m.'lik bir uzunluğa sahiptirler; yüzeyleri tam olarak düzleştirilmeyip keskin hatlar içermektedirler. İnce bir profil sonrası geçilen yumurta-ok silmesi orta nef kapılarına oranla daha küçük ve narin bir yapı gösterirler. Yumurtalar kabuklarıyla birlikte 0,085 m. genişliğindedirler. Üstte oval bir form gösteren yumurta ve kabuklar arası oldukça derin ve özenli işlenmiştir (derinlik yaklaşık 0,02 m.). İnce ok uçları oldukça sivri bir yapı gösterirler. Bunun dışında yine açık ve kapalı palmetlerden oluşan bir dizi vardır. Parçalanmış yapraklara sahip palmet yapraklarının bir kısmı zeminden bağımsız olarak çıkarlar. Oldukça kaba yapraklara sahip olan ve yaprak dönüşlerinde bazen köşeli görüntü veren bir diziliş söz konusudur. Orta yapraklar genelde aynı kalınlığı sürdürüp dışa doğru incelmektedirler. Kapalı palmetin iç yan yaprakları çok az bir kapalı dönüşten sonra orta yaprağa bağlanırlar ve bağlantı noktalarında bir matkap deliği göze çarpar. Yine zeminden çıkan ve oldukça yayvan açılan dış yan yapraklar daha sonra önce zemine sonra açık palmetlerin dış ve iç yan yapraklarına ardından ayrıca kapalı palmetlerin iç yan yapraklarına kalın bir şekilde bağlanırlar. Zeminden çıktıkları noktalarda yine birer matkap deliği içerirler ve bazılarında zeminden çıkıp tekrar zemine dokundukları nokta arasında işçiliğin tamamlanmamasından dolayı ikinci bir matkap deliği göze çarpar. Açık palmetler orta ve iki iç yan yapraklarının zemin bağlantısında işçilik farkı gösterirler. Bazı açık palmetlerde bu üç yaprak zeminden itibaren çizgisel de olsa birbirlerinden soyutlanmalarına karşın genelde yarı yüksekliğe kadar tek bir yaprak şeklinde işlenmişlerdir. Orta yapraktan ayrılan yan yapraklar dış çerçeveye dokundukları noktalarda balık oltası şeklinde bir çıkıntı yaparak kalınlaşırlar ve sonrasında kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına dokunarak sonlanırlar. Diğer yapraklardan bağımsız bir şekilde zeminden ayrılan dış yan yapraklar, bazen kemerimsi bir kavis çizerek doğrudan zemine bağlanır, bazen de kapalı palmetlerin dış

yan yapraklarına dokunarak sonlanırlar. Bu durum aynı açık palmet üzerinde de görülebilir. (Res. 23). Kapı çerçevesi en dışta 0,05 m. genişliğinde düz bir silmeyle sonlanır. Söve derinliği kapı içerisinde 0,70 m. olup, sövenin üst bölümünde 0,10 m. kadar kırık bir bölüm göze çarpmaktadır ve bu kırık bölüm haricinde toplam yüksekliği 2,79 m.'dir. Söve, lento ile birleştiği yerde ön bölümde 45°lik bir açıyla kesilmiştir.

Sağ Söve: Sol söveye oranla daha ince faskialarla karşımıza çıkmaktadır (Lev. 4,1. 5,3). Buradaki faskialar içten dışa 0,04 m., 0,055 m. ve 0,075 m. genişliğindedirler. Faskiaları ayıran her iki inci-boncuk dizisi de uzun bir boncuk ile başlar ve özellikle ilk iki faskiada yer alan boncukların farklı uzunluklarda olmaları nedeniyle her iki dizi arasında ahenkli bir akış izlenmez. Faskialarla yumurta-ok ucu dizisini ayıran inci-boncuk dizisindeki boncuklar geleneksel bir şekilde yuvarlak bir form gösterirler, inciler ise 2-1-2 şeklinde dönüşümlü oluşturulmuşlardır. Yumurta-ok ucu dizisi sol sövedekin tekrarı niteliğindedir. Ok uçları 1,65 m. yüksekliğe kadar kanatlı bir yapı gösterirken, bunun üzerinde devam eden on ok ucu düz bir şekilde işlenmişlerdir. Aynı özellik sol sövenin üst bölümlerinde de karşımıza çıkmaktadır ki bu farklılık özensiz işçilik sonucu ortaya çıkmıştır. Palmet dizisi yine açık ve kapalı palmet diziliminden oluşturulmuş, bu dizilimde sol sövedeki işçiliğin tekrarı görülse de özellikle açık palmetlerin dış yan yapraklarının üç parçalı verilmesi amaçlanmıştır. Sövenin toplam yüksekliği 2,80 m.'dir, ancak üst bölümde kırılmalar içermektedir.

Lento: Lento yıpranmalara karşın cephede önemli ölçüde korunmuştur (Lev. 4,1-3. 5,1). Ön yüzdeki yüksekliği 0,37 m., arka yüzdeki yüksekliği ise 0,375 m.'dir. Derinliği 0,70 m. olan lentonun arka kısmının sol tarafında kapı milinin oturtulması için 0,26 m.'lik düz bir alandan sonra 0,125 m.'lik dikdörtgen bir alan oyulmuştur. Yine lentonun arka yüzünde üstten yaklaşık 0,29 m.'lik bir alan dışa doğru çıkıntı yapmaktadır ki, bu da kapı kanadının oturtulmasıyla ilintili olmalıdır. Orta nefe girişi sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi lento, üç faskiaya ayrılmıştır. Bu faskialar üzerinde inci-boncuk, yumurta-ok ucu ve açık-kapalı palmet örgeleri çerçeveyi bezemektedirler. İçten dışa doğru 0,04 m., 0,055 m. ve 0,065 m. genişliğe sahip olan faskialar, birbirlerinden inci-boncuk dizileriyle ayrılırlar ve ilk iki faskia üzerindeki dizi, Kesik Minare alanında kullanılmış olan tüm kapıların sövelerinde olduğu gibi iki inci-bir uzun boncuk dizisinden oluşmaktadır. Her iki dizide de inci-boncukların özensiz işlendiği ve boyutlarının farklı olduğu gözlemlenmektedir. İlk faskia üzerinde yer alan inciler 0,015 m. kalınlığında, boncuklar ise 0,04 m. uzunluğundadırlar, ikinci faskia üzerinde yer alan boncuklar 0,05 m. uzunluğunda, inciler ise 0,02 m. kalınlığındadır. Üstteki üçüncü faskianın yaklaşık orta kısmına yakın bir hizada üç dübel deliği göze çarpmaktadır. İçlerinde kurşun

kalıntıları bulunduran bu dübel deliklerinden sağdakinin içerisinde yer alan kurşunun genişliği 0,02 m., uzunluğu ise 0,03 m.'dir. Üçüncü faskiayı yumurta-ok ucu silmesinden ayıran inci-boncuk dizisi sövelerdeki gibi bir inci-bir boncuk-iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilim göstermektedirler. 0,025 m.'lik bir alan içerisine yerleştirilmiş olan boncukların uzunluğu 0,02 m., boncuklar arasında kalan incilerin toplam uzunlukları 0,04 m. sadece bir incinin genişliği ise 0,015 m.'dir. Ancak bu inci ve boncukları bazı noktalarda birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Yumurta-ok ucu ve palmet dizisi büyük oranda sövelerdeki bezeme dizisini tekrarlamakta olup, oldukça tahrip olmuş durumdadırlar. Lento, palmet dizisinin hemen üzerinde yer alan 0,045 m. yüksekliğindeki düz bir silme ile sona ermektedir.

Hyperthyron ve Geison: Hyperthyron ve birlikte işlenen geisonu oluşturan monolitik bloğun yüksekliği 0,43 m., uzunluğu ise 2,57 m.'dir (Lev. 4,1-3. 5,1). Kesik Minare alanındaki kapı yapılarında lento üzerinde ve sağlam olarak ele geçen tek hyperthyrondur. Hyperthyron üzerinde başlangıç bezeği olarak urgan bezemesi yer almaktadır. 0,03 m. yüksekliğindeki bir alan içerisine yerleştirilmiş olan urgan bezeği sağdan ve soldan merkeze doğru gelmekte ve merkezde bir üçgen oluşturarak birleşmektedir. Bu bölümün üzerinde 0,07 m. yüksekliğinde yumurta-ok ucu bezemesi yer almaktadır. Hyperthyron üzerinde yer alan yumurta-ok ucu bezemesi, 0,07 m. genişliğinde bir alan içerisine yerleştirilen yumurtaların kabuklarıyla birlikte 0,11 m. genişliğe ulaşır. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerinde de 0,05 m. yüksekliğindeki açık ve kapalı palmet bezemeleri yerleştirilmiştir. Hyperthyron üzerinde yine sağlam olarak günümüze kadar ulaşmış olan geison bölümü yer almaktadır. Hyperthyron'dan geisona geçiş, üzerinde oldukça yüzeysel bir şekilde yatık "S" formu sarmallar işlenmiş 0,05 m.'lik düz silme ile sağlanmaktadır (Lev. 4,3. 5,1). Sarmal dalların üzerindeki alanda iki inci-bir boncuk dizisinden oluşan bezeme kuşağı takip etmektedir. İncilerin genişliği 0,02 m., boncukların uzunluğu ise 0,05 m.'dir. İnci-boncuk dizisinin üzerinde ters duran kapalı palmetler sarmaşık dallarıyla kenger yapraklarına bağlanmaktadır. Hem palmetlerin hem de kenger yapraklarının dalları altta ince bir şeritle bağlanmıştır.

II.3. NARTHEKS KAPISI (Lev. 6)

Narthekse girişi sağlayan kapı, alan içinde büyük oranda tahrip olan kapılardan biri olup, günümüzde lentoları taşıyan eşik blokları ile Roma Dönemi'ne ait başka bir yapının arşitrav bloğundan oluşturulan sol sövenin alt bölümü dışında tamamen ortadan kalkmıştır. Kapı açıklığı yaklaşık olarak 2,50 m.'dir.

Söve altı eşik elemanı olarak kullanılan bloklar kireç taşından yapılmış olup tüm yüzlerinde kaba murç izleri görülmektedir. Bloklar tam bir dörtgen form sergilemeyip kapı açıklığı yönünde kademeli alçalan ve basamak niteliğinde girintiler içerirler (Lev. 6,1).

Sol Söve Eşik Bloğu: 0,87x1,21 m. boyutlarındaki bloğun narthekse ve kapı içine bakan yönlerinde L şeklinde bir işçilik göze çarpmaktadır. Söve bloğunun hemen arkasında, eşik bloğunun “L” formunda oluşturulmuş bölümünün üzerinde 0,175x0,19 m. boyutlarında, kapı kanadının yerleştirilmesi için yapılmış bir mil yuvası yer almaktadır. Bloğun hemen yanında yer alan ikinci bir eşik bloğu, söve bloğunun üzerine oturduğu ilk eşik bloğunun içe doğru çıkıntı yapan “L” bölümünü kapatmaktadır. İkinci eşik bloğunun uzunluğu 0,87 m., korunan kalınlığı ise 0,53 m.’dir. Oldukça hasar görmüş olan bu blok birkaç parçaya ayrılmış olup, parçalarının bazıları yerinden uzaklaştırılmıştır.

Sağ Söve Eşik Bloğu: Girişin sağındaki diğer söveyi taşıyan eşik bloğu da kireç taşından yapılmış olup, üst yüzeyi ince uçlu bir murçla işlenmiş ve tarakla düzeltilmiş, yan yüzleri ise kalın bir murçla kabaca işlenmiştir. Blok üzerinde söve bloğunun üzerine oturması için kenet yuvası yer almaktadır. Blok 0,78x0,83x1,17 m. ölçülerindedir. Blok yan ve arka yüzlerde boyutları 0,59x0,23x0,23 m. ve 0,58x0,24x0,24 m. olan çıkıntılar taşımaktadır. Arkada yer alan çıkıntı üzerinde yine kapı kanatları için yapılmış, kısmen kırık bir mil yuvası yer almaktadır. Bu bloklar dışında eşiği oluşturan başka blokların varlığına alanda rastlanamamıştır.

Sol Söve: Söveyi oluşturan bloğun ön yüzü 0,61 m. genişliğinde iken yan yüzdeki genişliği 0,67 m. arka yüzdeki genişliği 0,63 m.’dir (Lev. 6,1-2). Yerel kireç taşından yapılmış olan bloğun eşik olarak oturduğu alanın ön kısmı yaklaşık olarak 0,22 m. kadar daha sonraki bir dönem içerisine kapatılmıştır (Lev. 6,2). Kapının iç yüzüne bakan kısmı ince bir murç ile tıraşlanmıştır. Tarak izleri yanında, 0,29 m. yükseklikte bir dübel deliği görülmektedir. Bunun dışında iç yüzde çeşitli kırılmalar ve çatlaklar göze çarpmaktadır. Bloğun arka bölümü yan yüze göre daha kaba bir murçla işlenmiştir. Bloğun arka yüzünde eşikten 0,705 m. yükseklikte 0,17 m. aralıkla yan yana iki dübel deliği (0,045x0,045 m.) bulunmaktadır ki, bu dübel delikleri içerisindeki kurşun izleri halen görülebilmektedir. Yine aynı yüzde eşikten 1,02 m. yukarıda bir adet dübel deliği (0,045x0,03 m.) daha yer almaktadır. Bu bloğa ait parçalar alan içerisinde bulunmakta, ancak oldukça yıprandığı için bazılarının üzerlerinde bezeklerin bir kısmı takip edilebilirken bazılarının üzerinde ise herhangi bir bezek görülememektedir. Bu sövenin haç planlı yapıdan girildiğinde yaklaşık

olarak 0,64 m. uzunluğundaki bir bölümü görülebilmektedir. Söve üzerinde bulunan bezekler hem dış etkenlerin hem de taşın kalitesi nedeniyle oldukça yıpranmıştır. İçten dışa doğru bezek sıralaması yapıldığında, en içteki 0,26 m.'lik bir alan içerisinde, oldukça az bir kısmı korunan, kenger yapraklarıyla sarmal dallardan oluşturulmuş bölüm yer almaktadır. Bu bezeğin üzerinde 0,03 m.'lik genişlikteki alan içerisine diğer bezekle ayrımı sağlayan inci-boncuk dizisi yer almaktadır. Bu dizinin alt kısmında sadece iki inci-bir boncuk-iki inci dizisinin olduğu bölümü korunabilmiştir. Burada yer alan boncuğun uzunluğu 0,045 m., incilerin ise 0,01 m.'dir. Bu inci-boncuk dizisinin hemen ardındaki 0,175 m.'lik alan içerisinde tekrar kenger yapraklarından oluşturulmuş sarmal dal bezemesi yer almaktadır. 45°'lik açıyla ayrılan bezemeli bölüm inci-boncuk dizisi ile başlamaktadır. Bir önceki inci-boncuk dizisinin olduğu alanın genişliğiyle aynı, yani 0,03 m.'lik bir alan içerisine yerleştirilmişlerdir. Boncuklar 0,03 m. uzunlukta, inciler ise 0,02 m. genişliğindedirler. Bu inci-boncuk diziliminin ardından 0,055 m. genişliğindeki alan içerisine lesbos kymationu bezeği işlenmiştir. Lesbos kymationu bezeklerinin ara yapraklarının üst genişlikleri 0,05 m., alt genişliği 0,02 m. iken ana yaprağın alt genişliği 0,07 m.'dir. Bu bezeğin üzerinde, 0,055 m.'lik alan içerisine ion kymationu bezemesi yerleştirilmiştir. Burada yer alan yumurtaların kabuklarıyla birlikte toplam genişlikleri 0,07 m., yumurtaların kendi uzunlukları ise 0,05 m. olup, en geniş bölümü 0,035 m.'dir. Yumurta bezemelerinin arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan okların kalınlıkları ise takip edilebildiği kadarıyla (oldukça yıpranmış durumdadırlar) 0,005 m.'dir. Lesbos kymationlarının ara yaprakları aksında oklar, ana yapraklarının aksına ise yumurta ve çerçeveleri gelecek şekilde bir şablon düzenlemesi yapılmıştır. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerinde 0,07 m. genişliğindeki alan içerisinde ise, son bezeme kuşağı olan, yedişer yapraktan oluşturulmuş ters duran açık palmetler ve düz duran kapalı palmetler birbirlerine ince sarmal dallarla bağlanmışlardır. Çerçeve 0,04 m. genişliğinde düz bir silme ile sona ermektedir.

II.4. ORTA NEF KAPILARI (Lev. 3. 7-11)

Nartheks orta nef arasında geçenek, yapının ilk ve son kullanım evresinde üç kapı ile sağlanmıştır. 1950'li yılların fotoğraflarında tümü ayakta olan bu kapılar (Lev. 3), bu dönemde kullanılmayan yapının doğal ve insani tahribatı sırasında büyük hasar ve kayıplara uğramışlardır. Ortada büyük, iki yanda yaklaşık aynı boyutta birer geçenek oluşturan bu kapılardan orta kapı, söveleri taşıyan bloklar dışında tamamen tahrip olmuştur. Yan kapılardan kuzeyde yer alanı, bazı yıpranmalara karşın son durumunu büyük oranda sürdürmektedir. 1970'li yıllardaki Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün onarımları öncesinde

kısmen yıkıldığı anlaşılan güney kapıdan ise, tamamı korunan güney söve ile yaklaşık $\frac{1}{3}$ oranında korunan kuzey söve yerinde durmaktadır. Kapıların oturduğu eşikler aynı seviyede olup, bu seviye alanın daha önceki onarımlar sırasında kazılması nedeniyle günümüz yürüme zemininden yaklaşık 0,85 m. yukarıda bulunmaktadır. Eşiklerin tamamı farklı boyut, yükseklik ve malzemenen yapılmış olup, tamamı devşirme yapı bloklarından oluşmaktadır. Ayrıca, özgün bir eşik düzenlemesi görülmez. Son kullanım sürecindeki eşik bloklarından sadece orta kapıdaki merkezi bloğu/blokları eksiktir.

II.4.A. ORTA NEF KUZEY KAPISI

Bazı kırılmalar, çatlamlar dışında oldukça iyi durumda ele geçmiştir (Lev. 7-9). Üzerine ağır bir duvar kütesinin oturması kapının yıpranmasına yol açmış, lento ve üzerindeki blok yaklaşık orta yerinden derin bir şekilde çatlamışlardır (Lev. 7. 8,1). Kapı açıklığı içerisinde de yer alan ve olasılıkla Osmanlı Dönemi kullanımdan kaynaklanan duvar parçası, bu geçeneğin son kullanım evresinde kapatıldığına işaret etmektedir (Lev. 9,2). Eşik ile kapıyı oluşturan lento ve söveler arasında malzeme farklılığı göze çarpmaktadır (Lev. 8,1-2). Eşik blokları sert ve nitelikli gri kireç taşından, söveler, lento ve lento üzerinde yer alan hyperthyron niteliğindeki blok ise gri damarlı beyaz mermerden oluşturulmuştur. Kapı açıklığı yüksekliği 3,10 m., kapı sövesinin yüksekliği dışta 3,55 m.'dir.

Eşik: Kapının eşik bölümünü oluşturan bloklardan en soldaki 0,97 m., diğer iki blok ise 1,00 m. uzunluğunda olup, blokların ortalama yükseklikleri 0,38 m.'dir (Lev. 8,1-2). Bu blokların dışa bakan yüzlerinde izlenen yaklaşık 0,10 m. yüksekliğinde bir anathyrosis kuşağı, bunun altında da derinleştirilmiş kaba işçilikli bir yüzey göze çarpmaktadır ve bu işçilik bunların daha önce yapı bloğu olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu bloklar, nartheks ve orta nefi ayıran 1,10 m. genişliğinde ve iri moloz taşlardan oluşan harç katkılı bir duvar üzerine oturmaktadırlar. Blokların derinliği toplam 1,20 m. olup iç bölümde (orta nefte) 0,30 m. genişliğinde ve 0,07 m. derinliğinde bir girinti içermektedirler. Üst yüzeyi iç bölümde kaba murç izleri, kapı açıklığı arasında ise ince murçla taraklanmış bir işçilik gösterir. Bloklar birbirleriyle kenet sistemiyle bağlanmamışlardır. Günümüzde açıklığın izlenebildiği blok üzerinde batı söveye yakın bir bölümde 0,16x0,10 m. boyutlarında ve 0,01 m. yüksekliğinde bir kabartı bırakılmıştır. Bu çıkıntı, özgün halinde olasılıkla dik duran bu bloğun halat sarılarak kaldırıldığı kısmı olmalıdır. Orta blok diğer iki yan bloğa oranla daha yuvarlak kenarlar içermektedir ki, bu izler yürümeden kaynaklanan aşınma izleridir. Bu aşınmaya rağmen yan kapıların çok sık kullanıldığı düşünülmemelidir. Benzer bir çıkıntı, sağ eşik bloğu

dış kıyısında da daha kaba bir şekilde göze çarpmaktadır. Eşik, girişin kuzey yönde 0,50 m. kalınlığında bir duvar uzantısı içermesi nedeniyle tamamen görülememektedir (Lev. 8,1-2). Üçüncü eşik bloğu iç kısımda iç kenara 0,15 m. uzaklıkta dörtgen bir girinti içerir. Kapı kanadının yerleştirilme sistemine işaret eden bu girinti 0,11x0,11x0,02 m. boyutlarındadır ve diğer sövenin arkasında yer alan karşıtı bu bölümde kapı içine uzanan duvar altında kalmaktadır. Bu blokta, orta eşik bloğu gibi kapı içerisinde geniş ve derin bir oyukluğa sahiptir.

Söveler eşik üzerinde 1,62 m. açıklık bırakılacak şekilde yerleştirilmişlerdir ve bu açıklık yukarı doğru azalmakta ve lento altında 1,58 m. genişliğe inmektedir. Altta 0,45 m. kalınlık gösteren söveler günümüzde kapı çerçevesini tamamlayacak şekilde ayakta durmaktadır.

Kuzey Söve: Bu söve güneydekine oranla daha iyi korunmuş olup, alt dış köşesi ve dış kenarının ortasındaki kırılmalar dışında sağlamdır (Lev. 8,1). Ön yüzde düzgün bir köşe oluşturmak amacıyla cepheye bakan yan kenar yaklaşık 0,07 m. genişliğinde düzleştirilmiş, toplam 0,87 m. derinliğin 0,80 m.'si daha kaba bir şekilde düzeltilmiş olsa da, büyük oranda henüz mermer ocağındaki kırık halini yansıtmaktadır. Buna karşın arka yüz izlenebildiği kadarıyla kaba bir murçla düzleştirilmiştir. Bloğun sağlamlığına karşın yer yer çatlaklar içerdiği tespit edilmiştir. Kuzeye bakan yüzün orta bölümlerinde yaklaşık 1,70 m. yükseklikteki bir noktada, 0,35x0,25 m. boyutlarında sığ bir girinti işlenmiştir (Lev. 8,2). Herhangi bir bağlantı niteliği taşımayan bu girinti olasılıkla bu yüzeyin de ortadan başlanarak düzleştirilmek istendiğinin ancak daha sonra bu istekten vazgeçildiğinin işaretidir. Söve üst kenarda İon kapılarında geleneksel bir kesimi göstermektedir. Cephede lento ile birleşimi sağlayan yüzey teknik, statik ve estetik kaygılar nedeniyle 45°'lik bir içe eğimle kesilmiştir ve bu görüntü özgün ve anıtsal kapılarda gelenekseldir (Lev. 8,1. 8,3). Ancak bu durum yine geleneksel olduğu gibi arka bölümlerde izlenmez ve lentonun söve ile birleşmesini sağlamlaştırmak amacıyla arka yarıda girintili bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Lev. 8,2. 9,1). Dolayısıyla lento köşelerinin ön yarıda 45°'lik açı ile arka yarıda ise düz bir şekilde işlendiği ortaya çıkar ki, bu görüntü güney söve üzerindeki kırık bölümde açıkça görülmektedir (Lev. 8,3).

Söveler, alandaki tüm kapı çerçeveleri gibi oldukça özenli ve zengin bir bezemeye sahiptirler. Bezeme yoğunluğu yalın ve salt üç faskia içeren İon kapılarını aşan bir niteliktedir. Kesik Minare'nin güney cephesindeki kapıya oranla daha yüksek olan (3,52 m.)

söveler içten başlayarak araları inci-boncuk dizisi içeren üç faskia ve dışa oldukça taşan dış kenar boyunca sırasıyla inci-boncuk, yumurta-ok ucu ve palmet dizisi içermektedir (Lev. 8,1. 9,2-3).

Kuzey sövenin en içteki faskiası 0,05 m. genişliğindedir ve iç sınırında ikinci faskia yüksekliğinde inci-boncuk dizisi içermektedir. Günümüzde kırılmış olmasına karşın altta yarım bir boncuk tanesi içermiş olmalıdır ve dizi, iki inci-bir boncuk şeklinde devam etmektedir. İnciler yuvarlağa yakın bir ovallikte ve keskin bir orta sırt şeklinde işlenmişlerdir, aralarında buldukları her iki faskiaya noktasal olarak bağlanırlar. Birbirlerine ve boncuklara orta noktalarından bağlantı sağlayan ve gerçekte dizildikleri sicimi yansıtan bölüm oldukça özenli işlenmiştir. Tümü 0,025 m. genişliğindedir ve boncuklar 0,065 m. inciler ise 0,015 m. uzunluğa sahiptirler. Ancak bu uzunluk bazı boncuklarda 0,05 m.'ye kadar düşebilmektedir; kısacası boncukların farklı uzunlukta oldukları ortaya çıkmaktadır. İkinci faskia yüzeyi 0,07 m. genişliğindedir ve bunu dıştan sınırlayan boncuk dizisi önceki boncuk dizisi ile sistem olarak aynıdır. Ancak dizinin söve üzerindeki akışı izlendiğinde tüm söve boyunca bir bütünlük göze çarpmamaktadır. Dış faskia 0,11 m. genişliğindedir ve bunun sonrasında söveyi dıştan çerçeveleyen ve 45°'lik açı ile kapı ön yüzeyine doğru yön değiştiren çerçeve bölüm karşımıza çıkmaktadır. Bu bölüm, dışa doğru sırasıyla inci-boncuk, yumurta-ok ucu bezemesi ve palmet dizisi içermektedir. Buradaki inci-boncuk dizisi içtekinden farklı olarak daha küçük hatta incileri hatırlatan boncuklara sahiptirler ve dizinde dönüşümlü olarak yuvarlak boncuklar arasında iki ve bir inci kullanılmıştır. Başka bir deyişle bir boncuk-iki inci-bir boncuk-bir inci-bir boncuk, iki inci şeklinde dizilim göstermektedir. İnciler faskialar arasındakilerle eşit boyuttadırlar, boncuklar ise 0,025 m. ile 0,03 m. arası bir uzunluğa sahiptirler. Bunu takip eden yumurta-ok ucu dizisi ince bir profil ile inci-boncuk dizisinden ayrılmıştır. 0,07 m. yüksekliğe sahip olan bu dizi, kabukları ile birlikte 0,10 m. genişliğe sahip yumurtalar içermektedir. Oldukça plastik yapıya sahip olan bu yüzey 0,025 m. derinliğe ulaşır. Düzgün işçiliğe sahip yumurtalar yarım oval ve dolgun bir görüntü sergilerler. Ayrıca yumurtalar kabuklarından derin bir şekilde ayrılmışlardır. Hafif kavisle inen yumurta kabukları alt noktaya doğru biraz incelirler. Yumurtalar arasında oldukça keskin hatlara ve balık oltası benzeri kanatlara sahip sivri bir ucu bulunan ok uçları yer alır. Yumurta yüzeyleri çok özenle yuvarlatılmış değildir ve bazılarında keskin olmasa da çizgisel bir sırt izlenebilmektedir. Bu dizi üzerinde 0,01 m.'lik düz bir profil sonrası dönüşümlü olarak açık ve kapalı dizin gösteren palmet motifleri yer alır. Bu bölümde alt köşenin kırık olmasından dolayı başlangıç belirgin değildir (Lev. 9,2). Ancak dizin akışı göz önüne getirildiğinde ve yumurta-ok ucu ile inci-boncuk dizilerinin alt kenara kadar ulaştığı düşünüldüğünde bu

bölümde yarım bir açık palmet ile başladığı düşünülebilir. Palmet bezemesi de yumurta-ok ucu silmesinde olduğu gibi oldukça özenli ve düzgün bir işçilik gösterir. Yapraklar arasındaki boşluklar yumurta ve ok ucu aralarında olduğu gibi aynı derinlikte ve oldukça düzgün bir yüzey bırakılarak işlenmiştir. Her bir palmet beş yapraktan oluşur, düz bir çizgi halinde işlenen orta yaprağa dönük ya da bundan uzaklaşan yapraklar diziyi oluşturmaktadırlar. Kapalı palmetlerde içteki birbirine simetrik iki yaprak yumuşak bir kavisle açılır ve uçları içe kıvrılarak orta yaprakla bütünleşirler. Bu akışı izleyen dış yapraklar iç yapraklara üstte noktasal dokunurlar ve altta geniş bırakılan ve orta yaprağa değmeyen uçlarının birer matkap deliğine sahip olmasıyla birer ters “S” izlenimini verirler. Açık palmetlerde de orta ve iki iç yaprak yarı iç yüksekliğe kadar bir bütünlük gösterirler; yan yapraklar orta yükseklikten sonra yana açılıp çatallaşır ve uçları kapalı palmetlerin dış yapraklarına dokunur. Açık palmetlerin dış yaprakları kapalı palmetlerde olduğu gibi orta ve iç yan yapraklardan bağımsız olarak yükselirler ve frizin yaklaşık orta yüksekliğinde geniş bir kavis çizerek çatallaşan ince uçları ile çıktıkları zemine dokunurlar. Bunların zeminden çıktıkları noktanın dış kıyısında kapalı palmetlerin dış yaprakları gibi yuvarlak bir yüzey bırakılmış ve bu yüzeyin ortası matkapla oyulmuştur. Bu matkap deliği noktasal olmayıp geniş ve oval bir oyukluk içerir. Bu palmet dizisinin olduğu yüzey, yumurta-ok ucu dizisinin aksine iç bükey bir profil gösterir. Açık palmetlerin iç yan yaprakları yaklaşık 0,01 m. yüksekliğe kadar orta yaprakla bütünleşmiş olarak sonrasındaki 0,02 m. yükseklikte çizgisel bir ayırımla yana açılırlar. Orta yapraktan ayrıldıkları bölüm oldukça incedir, sonrasında gittikçe kalınlaşırlar ve yaprağın orta bölümlerinde olta iğnesi şeklinde bir çıkıntı sonrasında tekrar incelik ve düğme benzeri bir içe kıvrımla sonlanmaktadırlar. Uzandıkları kapalı palmet dış yaprağı ile aralarında, keskin ve derin bir ayrıma karşın sicim inceliğinde bir bağlantı göze çarpar. Açık palmetin dış yan yaprakları da kalın bir şekilde zeminden ayrılıp inceldikten sonra balık iğnesi şeklindeki çıkıntı ile kalınlaşır, tekrar incelik zemine doğru eğilerek sivri bir biçimde zemine dokunarak sonlanırlar. Açık palmetlerin yan yapraklarındaki olta iğnesi şeklindeki çıkıntılar orta nef güney kapısına oranla keskin bir uç sergilemektedirler. Palmet bezeği sonrası 45°'lik bir dönüşte 0,05 m. genişliğinde ve kapı hizasında bir çerçeve oluşturulmuştur.

Güney Söve: Arka ve ön yüzde büyük oranda tahribata uğramıştır (Lev. 8,1. 9,1). Söve yüzeyi diğer söve ve lentoda olduğu gibi, geç dönem eklemeleri nedeniyle yer yer kireç harcı içermektedir. Alttan $\frac{2}{3}$ lük bölümü dıştaki kırılmalara karşın oldukça iyi izlenebilmektedir (Lev. 9,3). Üst bölüm ise tamamen tahrip olmuştur ve büyük kopmalar gösteren arka yüzeyde ise orijinal yüzeyi görmek olanaksızdır. 3,52 m. yüksekliğindeki söve 0,46 m. genişliği ile kuzey söve ile aynı boyuttadır. Birbirlerinden birer inci-boncuk dizisiyle ayrılan üç faskia,

45°'lik açıyla ayrılan çerçeve bölümü inci-boncuk, yumurta-ok ucu dizisi ve açık- kapalı palmet dizisi ile şema olarak doğu söveyi tekrarlamaktadırlar. Faskiaları ayıran inci-boncuk dizisi alt kenara kadar uzanmasına karşın, çerçeve bezemelerindeki inci-boncuk, yumurta-ok ucu ve palmet bezemelerinin yaklaşık 0,06 m. yukarıda başladığı ve alt kenara bağlanmadıkları görülmektedir. Burada da faskiaları ayıran inci-boncuk dizisinin özenli, ancak birbirine koşut bir işçilik göstermediği göze çarpmaktadır. Bunda yine farklı uzunluklara sahip boncuklar etkindir. Dış faskia ile yumurta-ok ucu dizisini ayıran inci-boncuk dizisi yumurta dizisine oranla daha yüksekte ve iki inci bezeğiyle başlamakta ve alt bölümde yarım işçilik göstermektedir. Burada da doğu sövede olduğu gibi iki inci-bir boncuk-bir inci-bir boncuk şeklinde dönüşümlü bir dizin tekrarlanmaktadır. İnci-boncuk dizilerinde ve yumurta-ok ucu dizilerindeki ayrılığa karşın palmet dizisinin işçiliğinde kuzey söveye oranla bir farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılık, açık-kapalı şeklinde dönüşen palmet diziminin genel işçiliğinde değil sadece açık palmetlerin alt yapraklarında izlenebilmektedir. Daha etli yapıya sahip bu yaprakların balık oltası şeklinde işlenen bölümü, yaprak kökündeki dairesel matkapla oyulmuş bölüme dokunmaktadır. Bu yapı kuzey sövede, bu bölümden ayrı bir şekilde işlenmiştir.

Kapının üst çerçevesi lento ve hyperthyron niteliğindeki bir blok ile iki bölümden ve iki ayrı parçadan oluşturulmuşlardır (Lev. 8).

Lento: Lento cephede büyük oranda tahrip olmasına ve yaklaşık orta noktada geniş bir açıklıkla ikiye ayrılmasına karşın cephede önemli ölçüde korunmuştur (Lev. 8,3). Arka yüzde ise kırık alanlara karşın düzleştirilmiş orijinal yüzeyi izlenebilmektedir (Lev. 9,1). Lentonun toplam yüksekliği 0,415 m. olup üç faskiaya ayrılmıştır. Uzunluğu en üstte yaklaşık olarak 2,10 m. olan lentonun derinliği ise 0,65 m.'dir. Üç faskia üzerinde, sövelerde görüldüğü gibi inci-boncuk, yumurta-ok ucu ve açık-kapalı palmet örgeleri çerçeveyi bezemektedirler. Faskialar sövelerde olduğu gibi içten dışa doğru genişlemektedirler. Sövelerle aynı genişliğe sahip olan faskialar (en iç 0,05 m., ikinci 0,07 m. üçüncü 0,11 m.) birbirlerinden inci-boncuk dizileriyle ayrılırlar ve ilk iki faskia arasındaki dizi sövelerdeki gibi iki inci ve bir uzun boncuktan oluşmaktadır. En içteki ile ortada yer alan faskiayı birbirinden ayıran boncuklar 0,07 m., boncuklar arasında kalan incilerin toplam boyu ise 0,055 m., ikinci faskia ile en dış faskiayı birbirinden ayıran boncukların boyu 0,07 m., iki boncuk arasında yer alan incilerin toplam boyu ise 0,06 m.'dir. Her iki dizide boncuk uzunluklarının farklı olmasından dolayı birbirine oranla kaymış bir yapı gösterirler (Lev. 8,3). Üstteki üçüncü faskia üzerinde, yaklaşık alt kenara yakın üç dübel deliği göze çarpmaktadır. En soldaki dübel alttaki iki

faskianın kırılması nedeniyle kalıntı halinde ele geçmiştir. Kapının tam merkezinde yer alan dübel deliği (0,04x0,025 m.), içerisinde dübeli tutan kurşun kütleyi hala barındırmaktadır. Üçüncü faskia üzerinde bulunan inci-boncuk dizisi lentolarda olduğu gibi diğer iki diziyeye oranla farklılık gösterir ve iki inci-bir boncuk dizisi göstermesine karşın boncukların yuvarlağa yakın bir boyut içermesi nedeniyle tümüyle bir inci dizisi izlenimini vermektedir. 0,025 m. genişliğindeki alan içerisinde yuvarlak profilli 0,03 m. uzunluğunda boncuklar ve 0,02 m. uzunluğundaki inciler yerleştirilmiştir. Yumurta-ok ucu ve palmet dizisi büyük oranda doğu sövedeki bezeme dizisini tekrarlamaktadır. Yumurta-ok ucu silmesinin yerleştirildiği alan yüksekliği 0,055 m. ve yumurtaların kabuklarıyla birlikte toplam genişlikleri 0,10 m., aralarına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş okların sapları 0,015 m., kanatları ise 0,035 m. genişliğindedir. Palmet dizisinin varlığı lentonun sağ bölümünde büyük oranda tahrip olmuş, sağ parçada bir kapalı palmetin alt bölümü şeklinde kalıntı olarak kalmış, sol bölümünde ise büyük oranda korunmuştur. Palmetler söveler üzerinde yer alan palmet bezekleri ile aynı özelliklere sahiptirler.

Hyperthyron ve Geison: Bu elemanları oluşturan mono bloğun toplam genişliği 0,42 m.'dir. Büyük ölçüde tahribata uğramış hyperthyron lentonun hemen üzerinde iç bükey bir girinti dışında herhangi bir bezeme göstermemektedir (Lev. 8,3); ancak, sağlam olarak ele geçen güney dış yan nef kapısına (Güney Kapı) benzer bir geniş saçağa (Lev. 4) sahip olmalıdır. Arka yüzü lentoya oranla daha sağlam olup, blok daha az derinliğe sahiptir.

Lentonun ve sövelerin kapı içine dönük yüzeyleri, kapı içine uzanan bir duvar parçası ve kazı çalışmalarına yönelik önlem olarak kapı içerisine yerleştirilen takviye sistemi nedeniyle izlenmemektedir. Lento arkasında olması gereken kapı kanadı bağlantı sistemi hakkında bu bölümdeki derin kırılmalar dolayısıyla bilgi edinilememektedir (Lev. 9,1).

II.4.B. ORTA NEF ORTA KAPI

Kapı tamamen yıkılmış durumdadır (Lev. 7. 10). Kapının eşiğine ait blokların sadece söveleri taşıyan blokları in sitü halinde korunmuş, ancak ortada yer alan blok ya da bloklar tamamen ortadan kalkmıştır. Mevcut blokların dış açıklıkları 2,85 m., bloklar arasında yaklaşık kapı açıklığını yansıması gereken iç açıklık ise 1,85 m.'dir. Orta alanda sadece, üzerine blokların konulduğu harç ve küçük taşlardan oluşturulmuş alan narthekse bakan yüzde günümüz zemininden 0,28 m. orta nefe bakan yüzde ise 0,29 m. yüksekliğinde korunabilmiştir. Bu bölüm eşik olarak kullanılmış olan bloklardan 0,50 m. aşağıda yer

almaktadır. Kapının özgün durumuna ait elde kalan tek belge Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün arşivinde yer alan 1950'li yıllara ait ve orta nef içerisinde çekilmiş olan fotoğraflardır (Lev. 3). Bu fotoğraflarda kapının orta neften görünüşü, yani arka bölümü belgelenmiştir; ancak, narthekse bakan ön cephede nasıl bir görüntüye sahip olduğu bilinmemektedir. Kesik Minare konusunda yaptığı doktora çalışmasında bu kapıya kısaca değinen G. Kaymak, von Lanckoronski'nin yayınladığı çizimlerden²³ yola çıkarak kapının 1,85x4,90 m. boyutlara sahip olduğunu ileri sürmektedir²⁴, ki anılan fotoğraftaki kapılar birbirleri ile karşılaştırıldığında bu boyutların doğruluğu büyük bir olasılıktır; zira, orta kapının, sağında ve solunda yer alan diğer iki kapıdan daha büyük boyutlu olduğunu görülmektedir. Orta nef içerisinde dağınık halde bulunan ve oldukça parçalanmış olarak ele geçen parçalar, bu kapının da diğer kapılar gibi bezekli olduğunu göstermektedirler. Fotoğraf, orta kapı ile diğer kapıların arası ve üçünün de üzerinin günümüzde kuzey kapı üzerinde kısmen korunan kütlede olduğu gibi harç ve küçük moloz taşlarla örüldüğünü göstermektedir (Lev. 3). Kapı, yan kapılar ile yaklaşık aynı kalınlığa sahip söveler içermektedir. Lentonun biraz alt seviyesinde konsolları anımsatan birer çıkıntı göze çarpmaktadır. Alanda ele geçen iki konsol²⁵ ile karşılaştırıldığında, fotoğraflardaki çıkıntıların daha büyük boyutlu oldukları, dolayısıyla da sözü edilen konsolları yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır ve alanda daha büyük boyutlu başka konsollara rastlanmamıştır. Bu durumda, söz konusu çıkıntıların Antik Dönem'in geleneksel konsollarını değil, sonradan yerleştirilmiş dinsel içerikli bazı betimlemeleri taşıyan bloklar olabilecekleri daha büyük bir olasılıktır.

Bloklar eşik bloğu için oldukça büyük boyutlara sahiptirler ve diğer kapı eşiklerine oranla narthekse ve orta nef içine doğru çıkıntı yapmaktadırlar (Lev. 10,2-3). Üzerlerinde bezek ve profil barındıran kireç taşı bloklar boyutları ve profilleri ile farklılık göstermektedirler. Bloklar burada, aşağı doğru genişleme sağlamak amacıyla ters (baş aşağı) yerleştirilmişlerdir. Her iki bloğun orta nefe bakan arka yüzündeki kademelendirilme yerlerinin dış köşelerinde kapı kanatları millerinin yerleştirilmesi için mil yuvaları yer almaktadır. Bu bloklar özgün kullanımları sırasında kapı donanımı ile ilgisizdirler.

Uzunluğu 1,665 m., genişliği ise 0,78 m. olan sağ eşik bloğu (Lev. 10,3), uzun yüzlerin her ikisinin alt yarısında bezekler içermektedir. Bloğun, bezek bulunmayan ön ve arka yüzeylerinin, kenarlarda ince uçlu bir tarakla oluşturulan anathyrosis içerdiği, ortada ise kaba

²³ von Lanckoronski 2005, 26 Res. 16 Lev. X.

²⁴ Kaymak 1997, KATALOG 3.1.1.3.3.

²⁵ Bkz. aşağıda BÖLÜM III.5. KONSOLLAR.

bir murçla kısmen de düzeltilmiş olduğu görülmektedir. Benzer işçiliğin üst yüzeyde de görüldüğü bloğun, günümüzde yukarıya yönelik alt yüzeyi ise kaba murçla işlendikten sonra ince uçlu bir tarakla düzeltilmiştir. Blok her iki uzun yüzünde flüt ve yumurta dizileri ile bezenmiştir. Bu bezeklerin alt kısımlarındaki kaba bırakılmış yüzey işçiliği ile yarım işçilik gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bloğun her iki yüzünde bezek içeriyor olması onun her iki yöne bakan bir üst yapı elemanı olarak tasarlandığına işaret etmektedir. Bloğun kapı açıklığına bakan uzun yüzünde özenli, ancak yumurta yüzeylerinde izlendiği gibi yarım işçilik gösteren yumurta-ok ucu, flüt ve kenger yaprakları yer alırken (Lev. 10,3), diğer yüzde ise sadece yumurta-ok ucu ve flüt bezeği izlenmekte²⁶ (Lev. 10,4), aynı zamanda flüt bezeklerinin bazılarının işlenmediği sadece yerlerinin belirlendiği görülmektedir. Bloğun orta nef bakan yüzü, basamaklı bir şekilde biçimlendirilmiş olup, üç adet kademelenme içermektedir. Bu kademelenmenin en alt basamağını oluşturan yerin, kapının yıkılması esnasında kırıldığı anlaşılmaktadır. Bloğun iç yan yüzünde de kırıklar bulunmaktadır.

Sol eşik bloğunu oluşturan ve uzunluğu 1,45 m., genişliği ise 0,795 m. olan kireç taşı blok (Lev. 10,1), sağ eşik bloğundan daha fazla yıpranmıştır. Bloğun kapı içi ve orta nef bakan yüzeylerinde büyük kırıklar bulunmaktadır. Narthekse bakan yüzü dışındaki yüzeyleri sağ eşik bloğu gibi işlenmiş olan üst bloğun ön yüzünde, üst yapı elemanı olarak biçimlendirilmiş olduğuna işaret eden bir kyma reversa profili²⁷ görülmektedir.

II.4.C. ORTA NEF GÜNEY KAPISI

Kuzey kapıya oranla daha az parçası son kullanım konumunda korunmuştur (Lev. 7. 11). Sol söve yaklaşık $\frac{2}{3}$ oranında, sağ söve ise tamamen yerinde olup lento ve hyperthyron parçaları yapı içerisinde dağınık durumdadır. Kapı açıklığı altta yaklaşık 1,45 m.'dir ve günümüzde 0,35 m. yüksekliğinde, 0,64 m. genişliğinde korunabilen geç dönem duvarı ile kapatılmıştır. Sağ söve, 1970'li yıllarda gerçekleştirilen onarımlar ve eklemeler sırasında kısmen kapatıldığından cephesi ve sağ dış yüzünün yarısı dışında izlenememektedir (Lev. 11,1-2).

Eşik: İzlenebildiği kadarıyla kuzey kapısında olduğu gibi üç devşirme bloktan oluşmaktadır (Lev. 11,1). Bu bloklar da doğu kapısında olduğu gibi ön ve üst yüzeyinde daha

²⁶ Flüt bezeği bulunan benzer üst yapı elemanları için bkz. Vandeput 1997, Lev. 17,3. 36,2-3. 37,2; Gülbay 2009, Res. 34. 179 vd.

²⁷ Profil için bkz.: Erder 1967, Lev. A.

önceki kullanımlara yönelik anathyrosis ve tıraşlamalar gösterirler. Her biri 0,35 m. yüksekliğe ve 1,17 m. derinliğe sahip bu blokların, kuzey kapısı eşik bloklarıyla aynı yapıdan getirilmiş olması gerekmektedir. Orta eşik bloğu cephe bölümünde oldukça tahrip olmasına karşın yoğun geçişin izleri olan aşınmaları halen göstermektedir. Her üç blokta iç yüzde 0,24 m. genişlik, 0,07 m. derinlik gösteren kapı kanadı oyuntusu halen izlenebilmektedir. Ancak üzerlerinde kapı kanadının bağlanmasına yönelik hiçbir iz içermemektedirler.

Kuzey (sol) Söve: Yerinde korunabilen bölümüyle büyük çatlaklar içermektedir (Lev. 11,1. 11,3). Söve içi yüzeyi çok düzgün bir işçiliğe sahiptir. Arka yüzün görünebilen bölümünde özenli bir işçilik gösterirken, dış yan yüz cepheye bakan bölümde 0,45 m. uzunluğunda ve 0,03 m. derinliğinde oyularak kaba bir murçla işlenmiştir. Bu yüzeyin arka bölümünde kısmen murç izleri kısmen de mermer ocağından çıkarıldığı halini yansıtan kaba bir yüzey göze çarpmaktadır. Bu söve, kuzey kapıyla benzer bir yapı sergilemektedir. Birinci faskia 0,045 m., ikinci faskia 0,055 m., üçüncü faskia ise 0,10 m. genişliğe sahiptir. Ön yüzdeki toplam genişlik 0,42 m. olup, bu genişlik arka yüzde 0,46 m.'ye kadar ulaşmaktadır. Alt kısmı büyük oranda tahrip olan sövede, faskiaları ayıran inci-boncuk dizileri görülebilen bölümüyle alt kıyıdan itibaren ve uzun boncuklarla başlamaktadır ve özenli bir dizin göstermektedir. 45°lik açıyla ayrılan çerçeve bölümü ise inci-boncuk dizilerinin başladığı alanda yoğun harç katmanı içermektedir (Lev. 11,3). İzlenebildiği kadarı ile bu diziler söve alt kenarına kadar işlenmemiştir. En geniş faskia dışındaki inci-boncuk dizisi dönüşümlü olarak kuzey kapıdakilerle aynı dizini takip etmektedir. Yani, bu kapı sövesi üzerinde de bir boncuk, bir inci, bir boncuk, iki inci dizisi vardır. Ancak boncuklar kuzey kapıdaki gibi ince-uzun olmayıp 0,04 m. uzunluklarıyla faskiaları ayıran inci-boncuk dizisindeki boncuklar gibi kısa bir yapıya sahiptirler. Yumurta dizisi yumurtanın ve yumurta kabuklarının formu ile kuzey kapıyı anımsatmaktadır. Ancak uzun boncuklara koşut olarak kabuklar daha geniş bir açıklık (0,11 m.) göstermektedirler ve kuzey kapıda 0,10 m. olan toplam uzunluk burada 0,11 m.'ye ulaşmıştır. Ok uçları da yumurtalarda olduğu gibi farklılık gösterir. Burada ok ucunun genişliği 0,04 m.'dir ve kuzey kapıda bulunan ok uçlarının genişliğinden yarım santimetre daha geniştir. Söve alt kıyısından 0,14 m. yukarıda başlayan palmet dizisi burada da açık ve kapalı dizin halinde kendisini göstermektedir. Alttaki ilk bezek, açık bir palmetin orta yaprağı şeklinde oluşturulmuştur ve ardından kenardaki kırık nedeniyle bu palmetin en dış yan yaprağı görülmektedir. Palmetler oldukça yayvan ve 0,16 m. genişlikleriyle kuzey kapıda yer alan palmetlerden 0,015 m. daha geniştirler ve yaprakları daha etli bir yapıya sahiptir. Bu palmetler de beşer yapraktan oluşmaktadırlar. Kapalı palmetlerde tüm yapraklar tabandan bağımsız çıkarken, orta yaprak yukarı doğru incelen hatta sivrilen bir işçilik göstermektedir.

Bu palmetin yan yaprakları ters “S” çizerek ve orta bölümlerde kalınlaşarak orta yaprağa doğru üstte ters “S” biçiminde konumlanmaktadır. Yan yapraklar orta yapraktan ince bir kanalla soyutlanmış olmalarına karşın inci-boncuk dizisindeki sicim gibi çok ince bir dizim göstermektedirler. Kapalı palmetlerin dış yan yaprakları da zeminden çıktuktan sonra hafif kalınlaşır tekrar zemine dokunurlar ve “S” formu çizerek iç yan yaprağın kalınlaşan orta bölümüne uçlarında bir düğme oluşturacak şekilde kıvrılarak yine sicimsel bir bağlantı ile bağlanırlar. Bu yaprakların zeminden çıktıkları ve tekrar dokundukları noktalar arası kuzey kapıda bulunan palmetlerdeki gibidir. Palmetlerin üst yaprakları yukarıda sözü edilen 45°lik bir açılımın sınırını oluştururlar ve altta olduğu gibi çizgisel bir profil ya da çıkıntı içermeden tekrar 45°lik cephe yönünde, faskialara koşut dönen dış çerçeveye, bağlanırlar ve 0,05 m. genişliğindeki düz çerçeve yüzeyiyle sonlanırlar.

Güney Söve: Oldukça tahrip olmasına rağmen özgün konumunda yer almaktadır (Lev. 11,1-2) ve toplam yüksekliği iç yüzde 3,30 m. dış yüzde ise 3,52 m.’dir. Yumurta-ok ucu bezemesi ve açık-kapalı palmet dizisinin yer aldığı bölüm oldukça tahrip olmuştur ve söve yüzeyi boyunca düzgün takip edilememektedir. 1970’li yıllarda yapılan restorasyon sırasında iki duvar arasında kalması nedeniyle iç ve dış yüzeyler görülmediği için şunları söylemek mümkündür: Kuzey kapı ve sol sövede olduğu gibi kapı iç yüzeyi oldukça düzgün bir işçiliğe sahip olmalı, dış yan yüzeyi ise kaba bir murçla işlenmiş olmalıdır. Duvar içerisinde kalan üst bölümdeki ölçümler sövenin genişliğinin 0,64 m. olduğunu göstermektedir. Birinci faskia 0,05 m. ikinci faskia 0,052 m. üçüncü faskia ise 0,10 m. genişliğindedir. Ön yüzdeki toplam genişlik çeşitli kırılmalar nedeniyle 0,43 m.’dir, arka bölüm ise duvar içerisinde kalması nedeniyle ölçülememektedir. 45°lik açıyla ayrılan çerçeve bölümü ise inci-boncuk dizilerinin başladığı alan sonrası tahrip olmuş durumdadır. Sövenin alt kısmında faskiaları ayıran inci-boncuk dizisinin hangi bezek elemanı ile başladığı ve söve alt kısmında işlenmemiş bir alanın bulunup bulunmadığı önünde yer alan duvar parçası nedeniyle takip edilememektedir. Yumurta-ok ucu bezemesinin bulunduğu alanın yaklaşık olarak 0,075 m. tahrip olması nedeniyle bu alanda da sövenin alt kısmında yumurta ya da ok ucu bezedinden hangisinin başlangıç bezeği olarak kullanıldığı görülememektedir. Yumurta-ok ucu bezemesini faskiadan ayıran inci-boncuk dizisi dönüşümlü olarak kuzey kapı ve sol sövedeki gibi aynı dizini takip etmektedir (Lev. 11,4). Bu söve üzerinde de bir boncuk, bir inci, bir boncuk, iki inci dizisi vardır. Ancak boncuklar, diğer kapıdaki gibi yuvarlak olmayıp sol sövedekiler gibi 0,04 m. uzunluklarıyla faskiaları ayıran inci-boncuk dizisindeki boncuklara benzer ince-uzun bir yapıya sahiptirler. Yumurta-ok ucu dizisi yumurtanın ve yumurta kabuklarının formu ile kuzey kapısını ve sol söveyi anımsatmaktadır. Sol sövede olduğu gibi uzun boncuklara koşut

olarak kabuklar yine sol sövede olduğu gibi 0,11 m. genişliğindedirler. Ok uçları da sol söve ile uyumludur. Burada ok uçlarının kanat genişliği 0,04 m.'dir ve kuzey kapısında bulunan ok uçlarının genişliğinden daha fazladır. Palmet dizisinin başladığı bölüm oldukça tahrip olmuş ve palmet yapraklarına ait çok az bir kısım korunmuş olmasına rağmen, ne açık ne de kapalı palmetler bir bütün olarak korunamamıştır. Görülebilen bir açık palmetin iki dış yaprağı ve kapalı palmete ait dış yaprakların çok az korunmuş olan kısmı, sol sövede olduğu gibi etli bir yapı sergilemektedirler. Yaprakların görünen kısımlarında açık palmetlerin alt yüzeye dokunmadan çok ince bir kanalla ayrıldıkları ve uçları bir düğme oluşturacak şekilde kıvrıldıkları gözlemlenmektedir. Kapalı palmetlerin dış yaprakları ise zemine dokunmakta ve ters "S" çizdikten sonra açık palmetlerde olduğu gibi uçları düğme şeklinde sonlanmaktadır. Bu palmetler de sol sövede olduğu gibi, kırılmalara rağmen, beşer yapraktan oluşmuşlardır. Palmetlere ait ölçüler, yapı içerisinde bulunan ve özgün konumunu kaybetmiş parçalar göz önünde bulundurularak tanımlanacaktır. Palmetlerin üst yapraklarına ilişkin yukarıda sözü edilen parçalar ışığında 45°lik bir açılımın sınırını oluşturdukları ve altta olduğu gibi çizgisel bir profil yada çıkıntı içermeden cephe yönünde tekrar 45°lik, faskialara koşut dönerek dış çerçeveye bağlandıkları ve burada görülmesi de sol sövede olduğu gibi 0,045 m. genişliğindeki düz çerçeve yüzeyi ile sonlanmaları gerekmektedir.

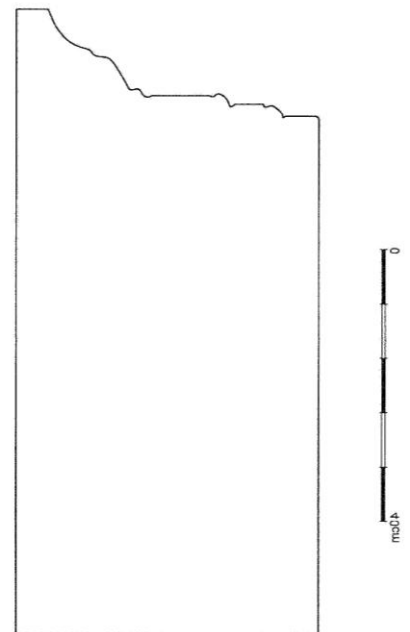
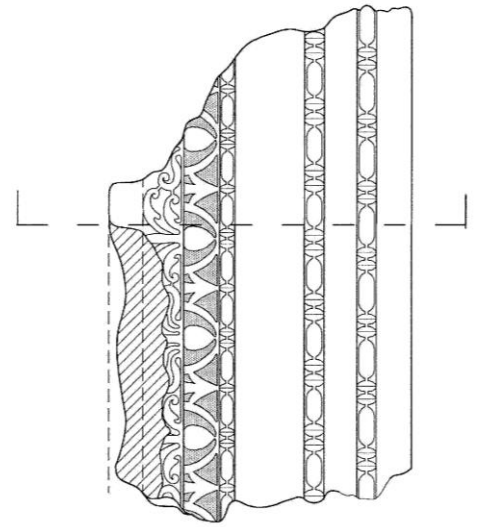
Lento: Büyük bölümü yerinde korunamayan lentonun, onarılan duvar içerisinde kalan bir parçası ile genişliğinin yaklaşık olarak 0,44 m. olduğu anlaşılmaktadır (Lev. 11,2).

III. ALANDAKİ DAĞINIK BULUNTULAR

Kesik Minare alanı içinde son kullanımları sırasındaki konumlarını koruyan kapı elemanları yanında alanın değişik noktalarında dağınık olarak bulunan çok sayıda antik kapı elemanı parçaları ile karşılaşmaktadır. Bu parçalar malzeme nitelikleri, kırılma yüzeyleri ve bezekleri ile ayrıntılı bir şekilde tanımlandıktan sonra ait oldukları elemanlar ve bunların alan içindeki konumları saptanmaya çalışılmıştır.

III.1. SÖVE PARÇALARI

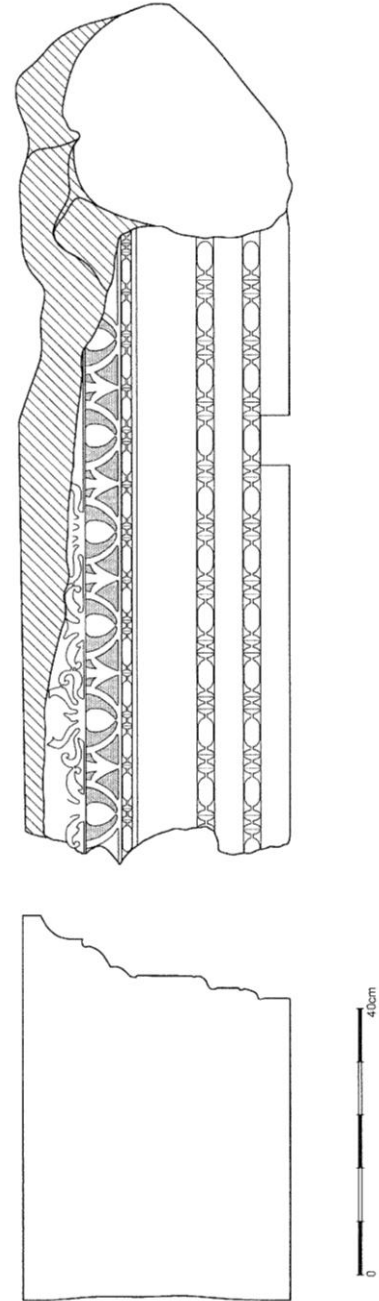
S-1. Orta nef içerisinde yer alan monolith bir söve bloğuna ait olan parçanın (Lev. 12) uzunluğu 0,76 m., iç yüz genişliği 0,81 m., arka yüzdeki kalınlığı ise 0,44 m.'dir. Söve bloklarının diğerlerinde olduğu gibi iç yan yüzü oldukça düzgün, pürüzsüz işlenmiştir. Üç faskiaya ayrılmış olan blok 45° lik açıya sahip olan çerçeve bölümü üzerinde yumurta-ok ucu silmesi ve açık kapalı palmet bezeği içermektedir. Blok üzerinde yer alan birinci faskia 0,05 m. ikinci faskia 0,055 m. üçüncü faskia 0,10 m.'dir. İlk iki faskia arasında bulunan inci-boncuk dizisi iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilime sahipken, üçüncü faskia ile yumurta-ok bezemesini birbirinden ayıran inci-boncuk dizilimi bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk şeklindedir. İlk iki faskia üzerinde yer alan boncukların boyları ortalama 0,055 m., inciler ise 0,015 m. genişliğindedirler. Yumurta uçları iki incinin aksına ok uçları ise bir incinin aksına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu dizilimin ardından ince bir silme ile yumurta-ok bezeğine geçilir. Yumurtaların kabuklarla birlikte genişlikleri, 0,11 m., ok uçlarının kanat genişlikleri ise 0,04 m.'dir. Oldukça derin bir oygu ile kabuktan ayrılan yumurtalar oval bir forma sahiptirler. Oklar ise 0,006 m. uçlarıyla düz bir yüzeye sahiptirler. Yumurta-ok ucu bezemesi ile açık kapalı palmet dizisi birbirinden ince bir silme ile ayrılmıştır. Palmetler kırılmış, alt yapraklarından alınan genişlikleri 0,135 m.'dir. Oldukça

dikkatli işlenmiş olan palmetler her yumurtanın aksına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan açık ve kapalı palmet dizisinden oluşmaktadır. Açık ve kapalı palmetlerden oluşan ikili dizilimde palmetlerden sadece açık palmetlerin biri büyük oranda korunmuştur. Açık palmetler orta yaprakla bütünleşerek üçlü demet oluştururlar. Orta yaprak yukarı doğru bir şerit şeklinde yükselirken yanlardan ince birer dalla iç yan yapraklar çıkar. Orta yaprak üstte incelerken hatta sivrilerek sonlanır. İç yan yapraklar dışa doğru kavis yaparlar ve yana doğru açılırlar uçları içe doğru dönerek düğme formunu alır. Zeminden bağımsız olarak çıkan dış yan yapraklar iç yan yapraklara paralel olarak bir kavis yaparak dışa doğru açılır ve içe doğru dönerek iç yan yapraklar gibi düğme formunu alırlar. Çıktıkları zemine değmeden sonlanmaktadırlar. Kapalı palmet yaprakları tahrip olmalarına karşın her bir yaprak bulunduğu zeminden bağımsız olarak çıkmaktadır. Güney kapı sol sövesinde bulunan kapalı palmetlerle benzer bir işçilik gösteren palmetler yine etli bir yapıya sahiptirler. Dış yan yapraklar ters “S” çizdikten sonra en kalın yerlerinden aşağı doğru çekilerek çıktıkları zemine değenler. Palmetlerin uç kısımları kırılmış olmalarına karşın düğme şeklinde sonlanıyor olmalıdırlar. Oldukça tahrip olan palmet bezeğinden sonra yaklaşık 0,05 m. düz bir alan ile çerçeve sonlanır. Blok gerek ölçüleri gerek üzerinde yer alan bezemeleri ve özenli işçiliği ile güney yan nef kapısının sol sövesine ait bir parça olmalıdır. Blok üzerinde çok az harç kalıntısı bulunmaktadır.

S-2. Kapı sövelerinden sol sövenin üst bölümüne ait bir blok parçasıdır (Lev. 12). Bloğun uzunluğu 1,40 m., kalınlığı 0,435 m., korunan derinliği iç yüzde 0,50 m.'dir. Bloğun alt kısmı, iç yüzü ve önde bulunan bezekli alanın bir kısmı kırılmıştır. İç yüz oldukça düzgün pürüzsüz bir şekilde işlenmiştir. İç yüzde, üstten yaklaşık olarak 0,68 m. aşağıda söve iç yüzünde arkaya doğru uzanan 0,075 m. genişliğinde, dikdörtgen bir alanın olduğu görülmektedir. Blok, diğer söve blokları gibi üç faskiaya ayrılmış, bu faskialar birbirlerinden inci-boncuk dizisi ile ayrılmışlardır. Birinci faskia 0,05 m., ikinci faskia 0,055 m., üçüncü faskia ise 0,10 m. genişliğindedir. İlk iki faskiayı birbirinden ayıran boncukların uzunluğu 0,052 m. iken, incilerin genişliği 0,017 m.'dir, ikinci ile üçüncü faskiayı birbirinden ayıran boncuklar 0,05 m. uzunluğunda, inciler ise 0,017 m. genişliğindedir. Üçüncü faskia ile yumurta-ok ucu bezemesini birbirinden ayıran dizilim, bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk şeklinde tekrar edilmektedir. Burada yer alan boncukların uzunluğu 0,043 m., incilerin genişliği ise 0,015 m.'dir. İnci ve boncuklar üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemesindeki oval formdaki yumurtalar üstte çıktıkları silmeye bağlıdırlar, altta ise sicimsel bir bağlantıyla yumurta kabuğuna bağlılıklarını sürdürürler. Yumurtalar, kabuklarla birlikte uzun boncuklarla paralel bir şekilde 0,11 m. genişliğinde yapılmışlardır. Aralara yerleştirilmiş

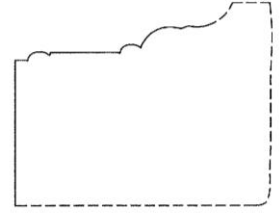
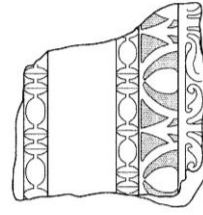
olan düz yüzeyle ok uçlarının kanat genişliği 0,04 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerinde yer yer harç izleri görülmektedir. Yumurta-ok ucu dizisi ardında her yumurtanın üzerine dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan açık kapalı palmet bezekleri bulunmaktadır. Beşer yapraklı palmetler oldukça yayvan ve 0,16 m. genişliğinde ve yaprakları etli bir yapıya sahiptir. Kapalı palmetlerde tüm yapraklar tabandan bağımsız çıkarken, orta yaprak yukarı doğru incelen bir işçilik göstermektedir ve bu işçilik güney kapı sol sövesi (Lev. 11,3) ile benzerlik göstermektedir. İç yan yapraklar orta yapraklı ince bir kanalla soyutlanmışlardır ve ters "S" profil çizerek yanlara doğru açılırlar. Bu yaprakların uç kısımları korunamamıştır. Ancak güney kapıdaki işçilikle benzer bir işçiliğe sahip olmalıydılar. Yani iç yan yapraklar profil çizdikten sonra orta yaprağa doğru yönelirler ve içe doğru dönüp düğme formunu alırlar. Ayrıca uçları orta yaprağa sicimsel olarak değmektedir. Ters "S" profili çizen dış yan yaprak orta noktasında kalınlaşır, taban silmeye değdikten sonra yukarı doğru çıkar ve üstte içe doğru kıvrılarak ucunda düğme şeklini alır. Dış yan yapraklar ise iç yan yapraklara sicimsel olarak bağlanmışlardır. Kapalı palmetlerin dış yan yaprakları da zeminden çıktuktan sonra hafif kalınlaşıp tekrar zemine dokunurlar ve "S" formu çizerek iç yan yaprağın kalınlaşan orta bölümüne uçlarında bir düğme oluşturacak şekilde kıvrılarak yine sicimsel bir bağlantı ile bağlanırlar. Açık palmetler kırılmış olmalarına karşın orta yapraklı iç yan yaprakların üçlü demet oluşturdukları izlenebilmektedir. Dış yan yapraklar zeminden bağımsız çıkarak dışa doğru kavis yaparlar ve içe doğru kıvrılarak düğme formunda bir uç kısımla sonlanırlar. Palmet bezi çerçevenin son süslemesini oluşturmaktadır. Bu alandan sonra 0,05 m. genişliğinde düz bir alan ile çerçeve sonlanır. Lento bloğunun oturtulması için yatay olarak kesilmiş bir alanın varlığı bu bloğun, söve bloğunun üst bölümüne ait olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu blok, S-1 bloğu ile benzer özenli bir işçilik, ölçü ve bezemeler göstermektedir ve aynı mimari bloğun, orta nef güney kapı sol sövesinin, parçası olmalıydılar.

S-3. Blok kuzey yan nef duvarı üzerinde yer almaktadır (Lev. 12). Ön ve yan yüzlerinden kırılmış ve arka yüzeyi ince bir murçla özenli bir şekilde işlenmiştir. Blok iç yüzü ince uçlu bir tarakla düzleştirildikten sonra perdahlanarak pürüzsüz bir yüzey elde edilmiştir. Bloğun uzunluğu, 0,80 m. arka yüzde korunan kalınlığı ise 0,21 m.'dir, ki bu alan özenli bir şekilde işlenmiştir. Yan yüzdeki kırık bölümün kalınlığı ise 0,265 m.'dir. Bloğun iç yüz derinliği 0,40 m.'dir. Blok üzerinde herhangi bir bezek bulunmamasına rağmen üzerinde sövelerde görülen 0,065 m. genişliğindeki açıklık bloğun arka tarafında sonlanmaktadır. Bloğun ön tarafında yer alan kırıklar takip edildiğinde orta nef güney kapı sol sövesine ait S-2 nolu parçanın arka bölümü ile bütünleşmektedir.

S-4. Apsis önünde yer alan dağınık parçalardan biri olan bu parça (Lev. 12) orta nef güney kapının sağ sövesine ait olması açısından önemlidir. Parçanın uzunluğu 0,42 m.'dir. Blok üzerinde üzeri düzleştirilmiş iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizilimini görmek mümkündür. Boncuklar 0,004 m., inciler ise 0,013 m. uzunluğundadırlar. Yumurtaların kabukları ile birlikte genişlikleri 0,105 m.'dir. Derin bir oygu ile kabuklarından çözülmüş yumurtalar, üstte zeminden çözülmemiş, altta ise sicimsel olarak kabuğa bağlanmışlardır. Oklar düz bir formda yapılmış olup kanatları ile birlikte genişlikleri 0,05 m.'dir. Kapalı ve açık palmetler sol söve ile benzer bir işçilik göstermektedirler ve açık- kapalı palmetlerin her birinin genişliği de 0,15 m.'dir. Açık ve kapalı palmetler beş yapraktan oluşmakta, açık palmetlerde dış yapraklar zeminden bağımsız, iç yan yapraklar ise orta yaprağın gövdesinden çıkmaktadırlar. Kapalı palmet yaprakları ise buldukları zeminden bağımsız olarak çıkmaktadırlar. Şerit formulu orta yaprak yukarı doğru incilir, orta yapraktan çıkan iç yan yapraklar yana doğru açılırlar ve üst silmeye değererek aşağı doğru kıvrılır ve uç kısımlarında düğme formunu alarak sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise buldukları zeminden bağımsız bir şekilde çıkarlar. Dış yan yapraklar, iç yan yapraklarla paralel bir şekilde dışa doğru kavislenirler ve aşağı doğru yönelerek çıktıkları zemine değmeden içe doğru kıvrılarak, iç yan yapraklar gibi düğme şeklinde bir uç kısım oluştururlar. Kapalı palmetlerin orta yaprakları yukarı doğru çıkar ve sivrilerek üst silmeye değerler. İç yan yapraklar ters "S" profil yaparak orta yaprağa doğru içe kıvrılırlar ve aşağı doğru dönerek düğme şeklini alırlar. Ters "S" profil gösteren dış yan yapraklar aşağı çekilerek çıktıkları zemine dokunurlar ve yukarı doğru yönelerek içe doğru kıvrılıp düğme formunu alırlar. Palmet yaprakları birbirlerine sicimsel olarak bağlanırlar. Bezekli alanın ardından çerçeveyi sonlandıran 0,05 m.'lik düz alana geçilir.

S-5. Apsis önündeki alanda yer alan blok parçası üzerinde iki ok, palmet ve inci boncuk dizisi görülmektedir (Lev. 12). Parçanın uzunluğu 0,26 m. yüksekliği ise 0,22 m.'dir. Blok üzerinde ikinci faskia ile üçüncü faskiayı ayıran inci-boncuk dizisi yer almaktadır. Boncuklar, 0,037 m. uzunluğunda, inciler 0,016 m.

genişliğindedirler. En dışta yer alan üçüncü faskianın genişliği 0,92 m., bunun üzerinde yer alan inci boncuk dizisinde inciler 0,016 m. genişliğinde, boncuklar ise 0,032 m. uzunluğundadırlar. Yumurta-ok ucu bezemesinde yumurtaların kabuklarıyla birlikte genişlikleri 0,094 m., okların kanat genişliği 0,033 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesi üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan palmet dizisinde sadece açık palmetlerden birinin dış yan yaprakları, kapalı palmetlerden ise sadece yaprakların kökleri görülmektedir. Palmet yapraklarının ok ucu üzerinden çıkmaları ve bloğun genel yapısına bakıldığında orta nef kuzey kapı sağ söve bloğuna ait bir parça olması olasıdır.

S-6. Blok parçası kuzey yan nef duvarı üzerinde yer almaktadır (Lev. 12). Parçanın uzunluğu 0,59 m., kalınlığı 0,175 m. olup üst tarafı 45°lik açı ile kesilmiş ve murçla özenli bir şekilde düzeltilmiştir. Parça üzerinde ilk iki faskia kırılmıştır; ancak, ikinci ile üçüncü faskiayı ayıran inci-boncuk dizisi iki inci-bir boncuk dizilimine sahip olup, sadece üç boncuk sağlam olarak korunmuştur. Boncukların uzunluğu birinde 0,065 m. iken diğerinde ise 0,052 m.'dir. Mercimek formu incilerin genişliği ise 0,02 m.'dir. Korunmuş olan üçüncü faskianın genişliği ise 0,11 m.'dir. Parça, orta nef kuzey kapının güney sövesinin üst bölümüne ait olmalıdır.

S-7. Kuzey yan nef duvarı üzerinde yer alan parça alt, üst ve yan yüzlerden kırıklar içermektedir (Lev. 12). Parçanın uzunluğu 0,445 m., kalınlığı 0,16 m., derinliği ise 0,275 m.'dir. Parça üzerinde yumurta-ok ucu bezeği ile açık kapalı palmet bezemesinin çok az bir bölümü korunmuştur. Yumurtaların kabukları ile birlikte genişlikleri 0,11 m., düz olarak yapılmış olan ok uçlarının kanat genişlikleri 0,04 m.'dir. Parça üzerinde yer alan açık palmetlerden birinin dış yan yaprağı korunmuş, diğer yapraklarından orta yaprağın zeminden çıktuktan sonra çok az bir bölümü görülmekte, buna bağlı olarak işlenmiş olan iç yan yapraklar ise görülememektedir. Korunan dış yan yaprak dışa doğru bir köprü gibi kavis yapar ve olta ucu gibi sivrilen uç kısmı çıktığı zemine dokunmaktadır. Kapalı palmette ise

bütün yapraklarının buldukları zeminden ayrı ayrı çıktıkları görülmektedir. Yaprakların zeminden çıktıkları yerde herhangi bir matkap deliği içermediği görülmektedir. Palmet yapraklarının S-5 ile benzer şekilde ok uçları üzerinden çıkmaları ile orta nef kuzey kapı sağ söve bloğuna ait bir parça olması olasıdır.

S-8. Bu küçük parça (Lev. 12), gerek malzeme gerekse işçiliğiyle bir kapı çerçevesine ait olmalıdır. Parçanın uzunluğu 0,40 m., kalınlığı ise 0,14 m.'dir. Üzerinde yer alan inci-boncuklar bıçakla kesilmiş gibi kırılmışlardır. Bu bölümün üzerinde yer alan yumurta-ok ucu bezemesinde bir ok sağlam olarak korunmuş ve inci bezeğinin aksına gelecek şekilde işlenmiştir. Ok ucunun her iki yanında yer alan yumurtaların ise sadece kabukları korunmuştur. Yumurta kabukları arasında yer alan ok ucunun kanat genişliği 0,039 m.'dir. Bu bölüm üst bölümde yer alan palmet bezeğinden ince bir silme ile ayrılmaktadır. Açık ve kapalı palmetlerden oluşan bu bezek bölümünde ise bu palmetlerden birer tanesinin alt dış yaprakları korunarak günümüze ulaşmıştır. Bu bölümün üzeri ve bloğun diğer yüzleri kırıktır.

S-9. Nartex içerisinde orta nef kuzey kapı önünde yer alan ikiye bölünmüş blok (Lev. 12) nartexe girişi sağlayan kapının sol sövesine ait bir parçadır. Bloğun toplam uzunluğu 1,10 m. olup kalınlığı 0,37 m.'dir. Blok üzerinde korunan ilk faskia üzerinde 0,16 m. genişliğindeki alan içerisinde kenger yapraklarının sarmal dallarla birlikte oluşturulmuş sarmaşık dal frizi yer almaktadır. Sarmal dallar bereket boynuzu gibi bir kökten çıkmaktadır. Dalların içe doğru kıvrılması ile uçlarındaki kenger yaprakları birer rozet görevi üstlenmişlerdir. Sarmal dallar üzerinde matkap deliklerinin yer alması, blok üzerindeki yarım işçiliği göstermesi açısından önemlidir. Oldukça yıpranmış olan blok üzerinde bezek detayları okunamamaktadır. Bu faskiadan iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilime geçilir. Bu dizilim, çerçeve ile faskialar arasındaki ayrımı sağlamaktadır. Boncukların uzunluğu 0,04 m., incilerin genişliği ise 0,015 m.'dir. Bu inci-boncuk diziliminin ardından 0,055 m. genişliğindeki alan içerisine lesbos kymationu işlenmiştir. Lesbos kymationunun üzengi yapraklarının üst genişlikleri 0,065-0,072 m. iken, ana yaprağın üst genişliği 0,04 m.'dir. Sonrasındaki 0,055 m. genişliğindeki alan içerisine yumurta-ok ucu dizisi yerleştirilmiştir. Burada yer alan yumurtaların kabuklarıyla birlikte toplam genişlikleri 0,07 m., yumurtaların kendi uzunlukları ise 0,05 m.'dir. Yumurta bezemelerinin arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan okların kanat genişliği ise 0,002 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesinden sonra 0,07 m. genişliğindeki alan içerisine yedişer yapraktan oluşturulmuş ters duran açık palmetler ve düz duran kapalı palmetler yerleştirilmiştir, palmet demetleri birbirlerine ince sarmal dallarla bağlanmışlardır. Açık palmetlerin genişliği 0,11 m. kapalı palmetlerin genişliği ise 0,07 m.'dir. Çerçeve 0,04

m. genişliğinde düz bir silme ile sona ermektedir. Üzerinde yer alan bezemeler ve bloğun kireç taşı olması ile narthekse girişi sağlayan kapının sol sövesine (Lev. 6,1-2) ait bir parça olmalıdır.

S-10. Nartheks içerisinde orta nef kuzey kapı önünde yer alan blok parçası (Lev. 12) narthekse girişi sağlayan kapının sol sövesine (Lev. 6,1-2) ait bir diğer parçadır. Bloğun uzunluğu 0,50 m. iken kalınlığı 0,355 m.'dir. Blok üzerindeki bezemelerden, ilk faskianın kırılmasıyla çok az bir bölümü görünen sarmal dal bezemesi takip edilmektedir. Bu bezemenin üzerinde ise inci-boncuk dizisi yer almaktadır. İnciler 0,015 m. genişliğinde, boncuklar 0,04 m. uzunluğundadırlar. Blok üzerinde korunan faskia üzerinde kenger yapraklarının sarmal dallarla birlikte oluşturmuş olduğu sarmaşık dal frizi yer almaktadır. Sarmal dallar bereket boynuzu gibi bir kökten çıkmaktadır ki, bu Pamphylia'ya özgü bir durumdur. Dalların içe doğru kıvrılması ile uçlarındaki kenger yaprakları birer rozet gibi ortada yer almaktadırlar ve oldukça kabarık bir yapıya sahiptirler. Bu faskiadan iki inci-bir boncuk şeklinde dizilime geçilmektedir. Boncukların uzunluğu 0,035 m., incilerin genişliği ise 0,013 m.'dir. Bu inci-boncuk diziliminin ardından 0,055 m. genişliğindeki alan içerisinde lesbos kymationu işlenmiştir. Lesbos kymationunun üzengi yapraklarının genişlikleri 0,065 m. iken, ana yaprağın üst genişliği 0,04 m.'dir.

III.2. LENTO PARÇALARI

L-1. Haç planlı yapının sol galerisi içerisinde yer alan parça (Lev. 13) oldukça hasar görmüştür. Blok her yüzünde kırıklar içermektedir. Parça üzerinde sadece inci- boncuk dizisi ve yumurta-ok ucu bezemesinin kırılmış hali görülmektedir. Bloğun uzunluğu 0,87 m. olup, kalınlığı 0,31 m.'dir. Boyutu ve diğer lento bloklarında olduğu gibi üçüncü faskia üzerinde bir dübel deliği içermesi (0,024x0,034) ile bir lento bloğuna ait olmalıdır. Üzerinde yer alan bezemeler, korunan kısımda inci-boncuk ve yumurta-ok ucu dizisi içermektedir. İnci-boncuk dizisindeki boncuklar 0,017 m. ile 0,022 m. arasında değişen uzunluklara sahipken, inciler 0,012 m. genişliğindedirler. Orta nef güney kapının üst yüzeyleri yumurta-ok ucu bezemesi altında yer alan inci-boncuklarda olduğu gibi düzleştirilmiştir. Ancak boncuklar o kadar uzun bir form göstermezler ve yuvarlak formlu olan boncuklar arasına mercimek formlu inciler yerleştirilmiştir. Daha önce de diğer kapılarda değinildiği gibi Pamphylia'ya özgü iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizilimi bu blok üzerinde de uygulanmıştır. Yumurta bezemeleri korunamamış, üst yüzeyleri tıraşlanmışçasına kırılmıştır. Kabuklarıyla birlikte yumurtaların genişliği 0,074 m.'dir. Blok genel yapısı ile bir lento bloğuna ait olmalıdır.

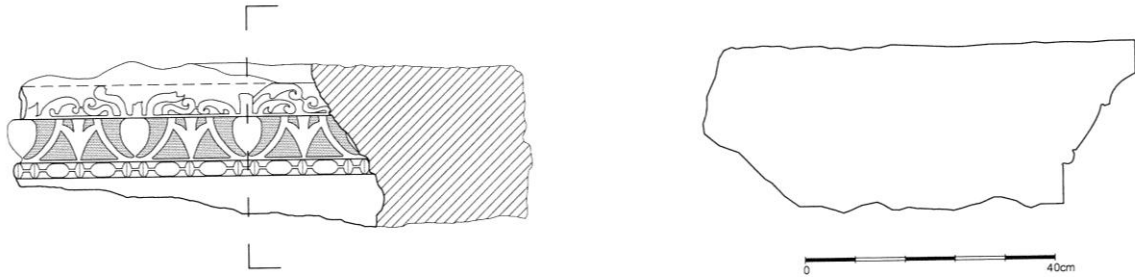
L-2. Nartheksin kuzey kanadındaki pencere önünde yer alan blok (Lev. 13) yine gerek boyutları gerekse üzerinde yer alan bir dübel deliği (0,035x0,02 m.) kalıntısı ile bir lento bloğuna ait olmalıdır. Bloğun sol tarafında söve üzerine oturtulması için 45°'lik açıyla kesilmiş ve murçla düzeltilmiş alan dışında tüm yönleri kırılmıştır. Bloğun sol tarafının 45°'lik açı ile kesilmesi lento bloğunun sol tarafına ait olması gerektiğini göstermektedir. Blok üzerinde oldukça hasar görmüş olan inci boncuk dizisi yer almaktadır. Takip edilebildiği kadarıyla bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk dizilimine sahip olmalıdır. İnciler 0,012 m., boncuklar ise 0,017 m. genişliğindedir. İnciler mercimek şeklinde bir form gösterirken, boncuklar yuvarlak formu ve neredeyse incilerle aynı boyuttadırlar. Blok 0,73 m. uzunluğunda, 0,34 m. kalınlığındadır. İnci-boncuk dizisinde boncuklar yuvarlak ve 0,018 m. uzunluğunda, inciler ise 0,012 m. genişliğindedirler. Boyutları L-1 lento parçası ile uyumaktadır. Bu parçalar aynı lento bloğuna ait olabilirler.

L-3. Bloğun uzunluğu, 0,525 m., kalınlığı ise, 0,30 m.'dir. Oldukça hasar görmüş olan bloğun (Lev. 13) üzerindeki bezekler kırılmıştır. İnci-boncuk dizisinde birkaç sağlam inci-boncuk yer almaktayken yumurta-ok ucu bezemesi kırılmış olup, üzerinde yer alması gereken palmet dizisine ait iz bloğun sağ tarafında görülmektedir. İnci-boncuk dizisinin üzeri düzleştirilmiştir. Mercimek formu inciler 0,014 m., yuvarlak formu boncuklar ise 0,02 m. genişliğindedirler. Dizinin üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemesi 0,055 m. genişliğinde bir alan içerisindedir. Bu alan içerisinde yer alan yumurtaların kabukları ile birlikte genişlikleri 0,075 m.'dir. Yumurtaların korunan derinliği 0,02 m.'dir. Bu blok L-1 ve L-2 bloklarıyla gerek bezeklerinin niteliği ve ölçüleri, gerekse boyutlarıyla tam bir benzerlik göstermektedir ve onlar ile birlikte aynı lento bloğunun parçası olmalıdır.

L-4. Blok kuzey yan nef duvarının önünde yer almakta ve sağ bölümü hariç tüm cephelerde kırıklar içermektedir (Lev. 13). Bloğun uzunluğu 0,535 m. olup, kalınlığı 0,17 m.'dir. Sağ tarafındaki, söve üzerine oturtulması için 45°'lik açıyla kesilmiş verev bölüm kalın bir murç ile işlenmiştir. Ön yüz oldukça hasar görmüştür. Bu cephede yer alan bütün bezekler kırılmış olmasına karşın ana hatları ile takip edilebilmektedir. İnci-boncuk dizisi iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk şeklinde bir dizilim göstermektedir. İnci ve boncuklar çok derin şekilde kırıldıkları için ölçüleri alınamamaktadır. İnci ve boncuk kırıklarına dikkatli bir şekilde bakıldığında boncuklar yuvarlak formu ve küçük, inciler ise mercimek formu olmalıdırlar. İnci boncuk dizisinin altında yer alan üçüncü faskia üzerinde oldukça tahrip olmuş bir dübel deliğinin izleri halen takip edilebilmektedir. İnci-boncuk dizisinin üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemesinde, ölçülebildiği kadarıyla

yerleştirildikleri alanın genişliği 0,05 m., yumurtaların kabukları ile birlikte genişlikleri 0,072 m.'dir. Ok uçlarının hiç biri korunamamıştır. Bloğun genel ve bezeksel yapısı ile ölçüleri L-1, L-2 ve L-3 bloklarıyla aynı lento parçasına ait olduğunu göstermektedir.

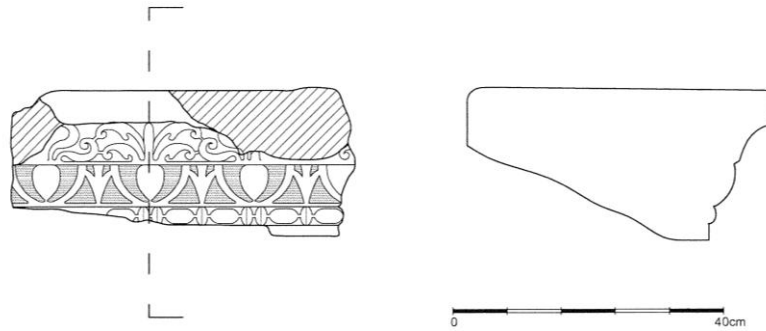
L-5.

Blok üç yüzünde yanlardan kırılmış ön cephede de çeşitli kırılmalar içermektedir (Lev. 13). Bloğun uzunluğu 0,83 m., derinliği 0,60 m. iken kalınlığı 0,27 m.'dir. Blok üçüncü ve en geniş faskianın olduğu yerde kırılmıştır. Üçüncü faskia ile yumurta-ok ucu dizisi arasında sınır oluşturan inci-boncuk dizisindeki inciler 0,015 m. genişliği, uzun ve oval boncuklar 0,04 m. uzunlukları ile güney kapı sövelerinde olduğu gibi diğer kapılardan daha uzundur. Yumurta dizisi, yumurtanın ve kabuklarının formu ile orta nef güney kapıyı anımsatmaktadır. Kabuklar, uzun boncuklara koşut olarak geniş bir açıklığa (0,115 m.) sahiptirler. Ok uçlarında, okların kanat genişliği 0,04 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerine özenli bir şekilde açık ve kapalı palmet dizisi yerleştirilmiştir. Palmetler oldukça yayvan ve 0,16 m. genişlikleriyle güney kapıda yer alan palmetlerle aynı genişliğe sahiptirler ve yaprakları da benzer şekilde etli bir yapı gösterir. Palmetler beşer yapraktan oluşmakta ve kapalı palmetlerde tüm yapraklar tabandan bağımsız çıkmaktadır. Orta yaprak yukarı doğru şerit formunda uzanırken üste doğru sivri bir işçilik göstermektedir. Kapalı palmetin iç yan yaprakları, kırık olmalarına karşın güney kapıda olduğu gibi ters "S" çizerek orta bölümde kalınlaşır ve orta yaprağa doğru üstte ters "S" biçiminde yerleştirilerek sonlanıyor olmalıdır. Kapalı palmetlerin dış yan yaprakları zeminden çıktıktan sonra hafif kalınlaşarak zemine dokunurlar ve "S" formu çizerek iç yan yaprağın kalınlaşan orta bölümüne bir iplikçikle bağlanmaktadır. Açık palmetlerin orta yaprağı yaklaşık orta noktasına kadar korunmuştur. İç yan yapraklardan soldaki kırılmıştır. Sağdaki ise orta yaprak üzerinden çıkarak üçlü demetin oluşturulduğunu göstermektedir. İç yan yaprak ince bir dalla orta yaprak gövdesinden çıkar ve bir kavis yaparak aşağı doğru yönelirken, uç kısmı içeri doğru dönerek düğme

formunu alır ve uç kısmında kapalı palmetin dış yan yaprağının üst bölümüne sicimsel olarak bağlanır. Dış yan yapraklar buldukları zeminden bağımsız olarak çıkmaktadırlar. İç yan yapraklara paralel olarak bir kavis yapan dış yan yapraklar, zemine doğru yönelir ama zemine dokunmayak içe doğru bir kavis yaparak düğme formu uç kısmı oluşturur. Dış yan yaprak da kapalı palmetin dış yan yaprağının en geniş noktasına sicimsel olarak bağlanmaktadır. Hem kapalı hem de açık palmetlerin işçilikleri, uçlarının kıvrılarak düğme formunu almış ve güney kapı ile benzer bir işçiliğin olmasıyla bu kapıya ait lento parçası olmalıdır. Yumurta-ok ucu bezeğinin üzerinde yer yer harç kalıntıları bulunmaktadır. Harç kalıntılarında anlaşıldığı kadarıyla bloklar Osmanlı Dönemi'nde farklı amaçlar için kullanılmış olmalıdırlar.

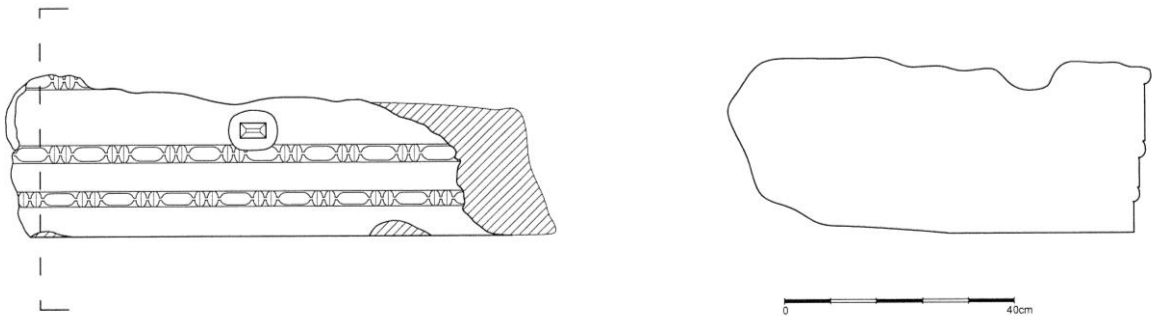
L-6.

Blok sağ tarafta düz sol tarafta ise sivri bir şekilde kırılmıştır (Lev. 13). Bloğun uzunluğu 0,50 m., korunan kalınlığı 0,19 m. ve iç yüz derinliği 0,35 m.'dir. Blok üzerinde yer alan bezekler yer yer harç kalıntılarıyla kapanmıştır. Blok üzerinde faskiaların yer aldığı bölüm oldukça tahrip olmuştur, sadece üçüncü faskianın çok az bir bölümü takip edilebilmektedir. Faskia ile yumurta-ok silmesini birbirinden ayıran inci-boncuk dizisinde mercimek formunda bir inci, oval bir boncuk, iki inci ve bir boncuk şeklinde Pamphylia'ya özgü bir dizilim söz konusudur. İnciler 0,016 m. genişliğinde, boncuklar ise 0,042 m. uzunluğundadırlar. Sıralama yumurta kabukları altına iki inci, yumurta ile ok arasında bir boncuk ve ok uçlarına denk gelen bir inci diziliminden oluşmaktadır. İnci sırtları keskin verilmiştir. Bunu takip eden yumurta-ok ucu bezemesinde harç kalıntılarında dolayı sadece bir yumurta ayrıntılıca takip edilebilmektedir. Yumurta-ok ucu bezeği 0,062 m. genişliğinde bir alan içerisine yerleştirilmişlerdir. Oval formdaki yumurtalar kabuktan derin bir şekilde ayrılmış, yumurta uçları kabuklara ince bir sicimle bağlanmış olup üstte silmeye hafif bir şekilde dokunmakta ve silmeden tam olarak ayrılmamaktadır. Yumurta kabukları arasında yer alan okların sapları kısadır ve uç kısımları ise neredeyse kabukların alt kısmına değecek şekilde yapılmışlardır. Yumurtaların kabuklarıyla birlikte genişlikleri 0,115 m.'dir. Oklar düz

bir şekilde yapılmışlardır ve kanatların genişliği 0,043 m.'dir. Bu bezeklerin üzerinde ince ve düz bir silmeden sonra açık kapalı palmet dizisinin olduğu bezekli bölüme geçilmektedir. Açık kapalı palmetler beş yapraktan oluşmakta; açık palmetlerde dış yapraklar ve ana yaprak üzerinde yer aldıkları zeminden çıkarken, diğer iki yaprak ise ortadaki yaprağın gövdesinden çıkmaktadır. Kapalı palmetlerde ise yapraklar üzerinde buldukları zeminden ayrı ayrı çıkmaktadırlar. Açık ve kapalı palmet yaprakları birbirlerine sicimsel olarak bağlanmışlardır. Açık palmet genişliği 0,157 m. olup, etli yapraklara sahiptirler. Açık palmetlerden sadece bir tanesi sağlam olarak korunmuştur. Orta yaprak yukarı doğru inceler; bu yapraktan zayıf dallarla çıkan iç yan yapraklar yana doğru açılırlar ve üst silmeye değerek aşağı doğru kıvrılırlar ve uç kısımlarında düğme formunu alırlar. Dış yan yapraklar ise buldukları zeminden bağımsız bir şekilde çıkarlar. İç yan yapraklara paralel bir şekilde dışa doğru kavislenen yapraklar aşağı doğru yönelirler ve çıktıkları zemine değmeden içe doğru kıvrılıp iç yan yapraklar gibi düğme şeklini alırlar. Bu açık palmetin her iki yanında yer alan kapalı palmetlerin sadece dış yan yaprakları görülmektedir. "S" profil yapan kapalı palmetlerin dış yan yaprakları aşağı çekilerek çıktıkları zemine dokunurlar ve yukarı doğru yönelerek içe doğru kıvrılırlar. Blok 0,05 m.'lik düz bir silme ile sonlanmaktadır. Bloğun sağ, üst ve alt kenarlarının kırık yüzey akışı, bu kenar kıyısındaki yumurta kabuğu, parçanın L-5 ile bütünleştiğini açıkça göstermektedir.

L-7.

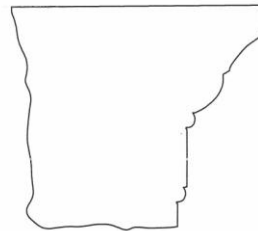
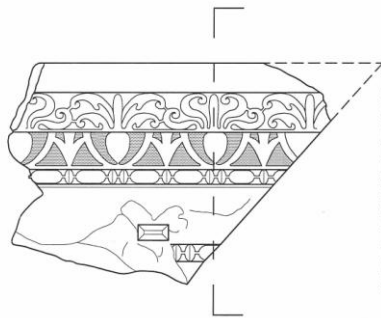

Güney yan nefes girişi sağlayan ilk açıklığın önünde yer alan blok (Lev. 13) tüm diğer dağınık kapı parçaları ve kapılar gibi gri damarlı beyaz mermerden yapılmış olup, üç faskiaya ayrılmıştır. Blok her iki yandan ve üstten kırılmıştır. Arka bölümünde de çeşitli kırıklar içermesine karşın, ince bir murçla işlendiği görülmektedir. Bu blok üzerinde oldukça düzgünleştirilmiş bir iç yüzey söz konusudur. Bu şekilde düzleştirilmiş bir yüzey, sadece söve ve lento bloklarının iç yüzlerinde karşımıza çıkmaktadır. Blok cephede oldukça tahrip olmuştur ve üzerinde sadece faskialar ve ilk iki faskiayı ayıran inci boncuk dizisi takip

edilebilmektedir. Bloğun uzunluğu 1,29 m., kalınlığı 0,39 m., derinliği ise 0,83 m.'dir. Birinci faskia 0,05 m., ikinci faskia 0,052 m., üçüncü faskia ise 0,10 m. genişliğindedir. Birinci faskia ile ikinci faskiayı birbirinden ayıran inci boncuk dizisinde bir uzun boncuk ve iki inci dizini görülmektedir. Bu dizilimde inciler 0,018 m. genişliğinde, boncuklar ise 0,055 m. uzunluğundadırlar. İkinci faskia ile üçüncü faskiayı ayırımında da benzer bir dizilim görülmektedir. Bu alanda yer alan inciler ise 0,017 m. genişliğinde, boncuklar 0,055 m. uzunluğundadırlar. Üçüncü faskiadan sonra gelmesi gereken ve yumurta-ok ucu bezeğinden faskiayı ayırması gereken iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizilimi bloğun kırık olmasından dolayı takip edilememektedir. Blok parçasının üçüncü faskiası üzerinde yer alan dübel deliği bu parçanın lento bloğuna ait olduğunun göstergesidir. Bloğun kırıkları takip edildiğinde L-5 ve L-6 parçalarının alt yüzeyi ile birleşebildiği tespit edilmiştir.

L-8. Bir lento bloğuna ait olan bu parça (Lev. 13) apsis önündeki dağınık parçalar arasında yer almaktadır. Parçanın sağ tarafı 45°'lik açıyla kesilmiş, iç yüzü oldukça düzgün ve pürüzsüz işlenmiştir. Lentoya ait bu parçanın cephede yer alan bezekli bölümü kırılmıştır. Parçanın uzunluğu 0,46 m., kalınlığı ise 0,21 m.'dir. Parça üzerinde ilk iki faskia ve bu faskiaları birbirinden ayıran inci-boncuk dizisi takip edilebilmektedir. Birinci faskia 0,053 m. ikinci faskia 0,054 m. genişliğindedir. İlk iki faskia arasında yer alan inci-boncuk dizisinde boncuklar 0,06 m. uzunluğunda, inciler ise 0,016 m. genişliğindedirler. İkinci faskia ile üçüncü faskiayı ayıran inci-boncuk dizisinde üst bölümde sadece üç inci çifti, iki adet de boncuk korunabilmiştir. Burada yer alan inci-boncuk dizisinde boncuklar 0,058 m., inciler ise 0,18 m. genişliğindedir. Parça üzerinde üçüncü faskianın çok az bir bölümü takip edilebilmektedir. İnci-boncuk dizilimi, diğer kapı sövelerinde olduğu gibi, iki inci bir uzun boncuk şeklinde düzenlenmiştir. Parça L 5, L6, L7, L8, L9 parçalarıyla aynı lento bloğuna ait olmalıdır.

L-9.

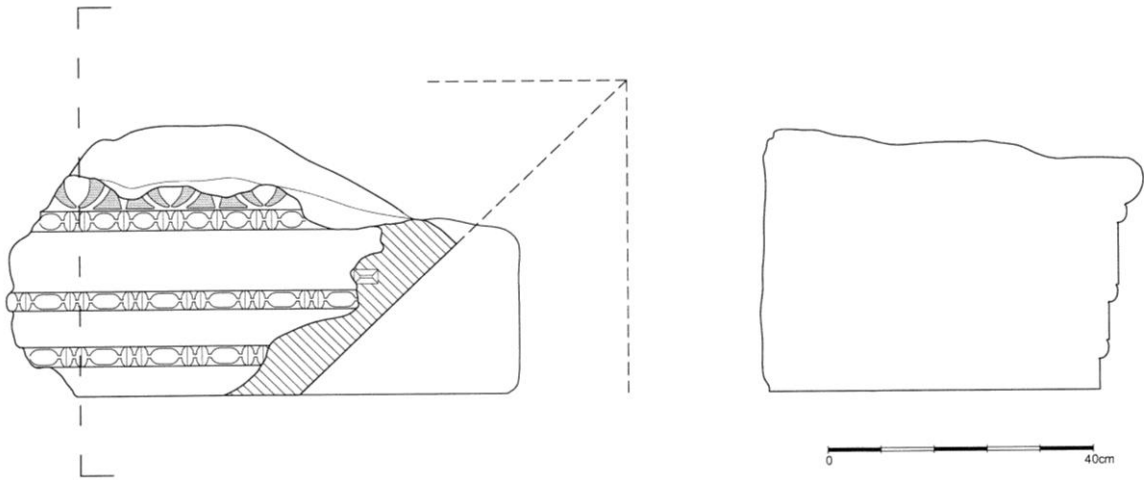

0 40cm

Apsis önünde yer alan parça bir lento bloğunun sağ tarafına ait bir bloktur (Lev. 13). Sövenin üzerine gelen bloğun korunan yüksekliği 0,40 m., korunan uzunluğu 0,50 m., korunan kalınlığı 0,40 m.'dir. Blok üzerinde üçüncü ve en geniş faskia tam olarak görülebilmekte olup, ikinci faskia ile ayrımı sağlayan inci-boncuk dizisinden sadece en sonda yer alan iki inci korunabilmiştir. Faskia üzerinde 0,05x0,025 m. ölçülerine sahip bir dübel deliği yer almaktadır. Faskia ile yumurta-ok ucu bezemesini birbirinden ayıran inci-boncuk dizisinde iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizilimi görülmektedir. İnciler 0,015 m. genişliğinde, boncuklar ise 0,042 m. uzunluğundadırlar. Oldukça özenli işlenmiş olan inci-boncuk dizisinin üzerinde yine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemesi yer almaktadır. Yumurta-ok ucu bezemesinin yer aldığı alanın genişliği 0,063 m.'dir. Oval formulu yumurtalar kabuklardan derin bir oygu ile ayrılırlar ve üstte zeminle ilişkileri henüz kesilmemiş, altta ise sicimsel olarak kabuklara bağlanmışlardır. Yumurtaların kabuklarla birlikte genişliği 0,115 m. kabukların kendi kalınlıkları 0,015 m.'dir. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan ok uçları henüz yanlara doğru kıvrılmamış düz bir şekilde yapılmışlardır. Kanat genişlikleri 0,042 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerine yine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan etli yapraklara sahip açık kapalı palmet dizileri bulunmaktadır. Bezek bloğunun sağ tarafında yarım açık palmetle sonlanmaktadır. Orta yaprağın gövdesinden ince dallarla çıkan açık palmetler, üst silmeye değerek yana doğru açılırlar ve içe doğru kıvrılarak düğme formunda bir uç kısmı oluştururlar. Dış yan yapraklar ise iç yan yapraklara paralel bir şekilde kavis yaparlar. Aşağı doğru uzanan yapraklar yine uçlarında düğme formunu alırlar, ancak çıktıkları zemine dokunmazlar. İç yan ve dış yan yaprakların tümü sicimsel olarak kapalı palmet dış yan yaprağına bağlanmaktadır. Kapalı palmetlerin her biri zeminden ayrı ayrı çıkmaktadırlar. Şerit formundaki orta yaprak, bulunduğu silmeden çıkmaktadır ve üstte sivri bir şekilde sonlanmaktadır. İç yan yapraklar ters "S" profili çizdikten sonra yukarıya, orta yaprağına doğru yönelir ve içe dönerek düğme formulu uçlarını oluştururlar. Dış yan yapraklar da zeminden bağımsız çıkmaktadırlar. Ters "S" profili çizen dış yan yaprak kalınlaştığı noktadan aşağı doğru çekilerek bulunduğu zemine dokundurulur ve yukarı doğru kıvrılmaya devam eder. İçe doğru kıvrılan yaprak, düğme formulu uç bölümüyle iç yan yaprağına sicimsel olarak bağlanır. Üzerinde yer alan dübel deliğinden ve sağ yüzde bulunan işçilikten yola çıkarak bu bloğun bir lentoya ait olduğu söylenebilir. Üzerinde yer alan bezeklerden, bloğun L-6 bloğunun sağ parçası olduğu ve L-5, L-6 ve L-7 parçaları ile birlikte ve güney kapı lentosuna ait olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

L-10. Blok yapı alanı dışında, apsis arkasında yer almaktadır ve bezekli bölümüne ait küçük parça daha ele geçmiştir (Lev. 14). Arka, sağ, sol ve ön yüzünde çeşitli kırılmalar içeren bloğun uzunluğu 0,95 m., kalınlığı 0,44 m. ve derinliği 0,50 m.'dir. Blok üzerinde ilk üç faskianın çok az bir bölümü korunmuştur. Birinci faskia 0,045 m. genişliğinde, ikinci faskia ile birinci faskia arasında yer alan iki inci-bir boncuk dizisinde boncuklar 0,047 m. uzunluğunda, inciler ise 0,015 m. genişliğindedirler. İkinci faskia 0,055 m. genişliğinde ve üçüncü faskia ile ayırımı sağlayan iki inci-bir boncuk dizilimindeki boncuklar 0,05 m., inciler ise 0,017 m. genişliğindedirler. Üçüncü faskia 0,102 m. genişliğindedir. Üçüncü faskia üzerinde yer alması gereken kırık parça üzerinde yumurta-ok ucu bezemesi ile faskiayı birbirinden ayıran inci-boncuk dizisinden sadece 0,015 m. genişliğe sahip iki inci ve bir boncuk kırık olarak korunmuştur. Yumurta-ok ucu bezemesinin ise sadece bir yumurtası ve sağ tarafında yer alan kabuğu korunmuştur. Bu dizinin üzerinde yer alan açık kapalı palmet bezemesinden ise kapalı palmet demetinin sadece dış yan yaprağının biri korunmuştur. Palmet yaprağı işçilik ve stil olarak orta nef güney kapı palmet yapraklarına benzemektedir. Yaprak ters "S" profil çizdikten sonra aşağı doğru çekilerek çıktığı zemine dokunmaktadır. Yukarı doğru kavis yapmaya devam eden yaprak içe doğru kıvrılarak düğme şeklindeki uç kısmını oluşturur. Parça, L-5, L-6, L-7, L-8 ve L-9 blokları (Lev. 13) ile benzer işçiliğe ve bezek biçimine sahip olup orta nef güney kapı lentosuna (Lev. 11) ait olmalıdır.

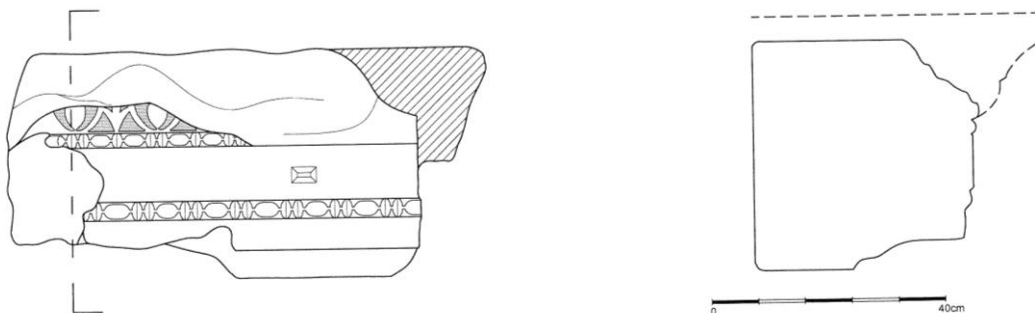
L-11.

Kuzey yan nef duvarı üzerinde yer alan ve bir lento bloğunun sağ parçasını oluşturan blok (Lev. 14) oldukça tahrip olmuş, faskialardan sonra gelen 45°'lik açılı girintinin üzerinde yer alan bezemelerin, bir yumurta dışında, tümü kırılmıştır. Bloğun uzunluğu 0,875 m., derinliği 0,50 m., kalınlığı ise 0,43 m.'dir. Bloğun sağ tarafındaki, söve üzerine oturması için kesilen açılı bölümün niteliği, parçanın sadece bir lentoya ait olabileceğini açıkça göstermektedir. Sağ yüzü kalın murçla kabaca işlenen bloğun sol, arka ve üst yüzeyinde

çeşitli kırılmalar bulunmaktadır. Bloğun alt yüzü, söve ve lento bloklarının tümünde olduğu gibi, pürüzsüz bir şekilde işlenmiştir, faskialara ayrılan ön yüzü çeşitli bezekler içermektedir. İlk faskia 0,045 m. ikinci faskia 0,055 m. üçüncü faskia ise 0,092 m.'dir. Faskialar inci boncuk dizisiyle birbirlerinden ve bezekli bölümden ayrılmaktadırlar. En içte yer alan faskiayı ikinci faskiadan ayıran dizilimde iki inci-bir uzun boncuk dizilimi görülmektedir ve boncuklar 0,04 m. uzunluğunda, inciler ise 0,018 m. genişliğindedirler. İkinci faskia ile üçüncü faskiayı ayıran düzenleme ilki ile aynı dizilimi göstermektedir ve boncuklar 0,04 m. uzunluğunda, inciler ise 0,017 m. genişliğindedirler. Yumurta-ok ucu bezemesinin altında yer alan inci-boncuk dizisinde bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk şeklindeki dizilimde boncuklar 0,03 m., inciler ise 0,015 m. genişliğindedirler. Birinci faskiayı ikinci faskiadan ayıran inci boncuk dizisi, sağda bir boncuk ile başlamakta, iki inci-bir boncuk şeklinde devam eden bu dizilim dördüncü dizideki ikinci incinin kırılmasıyla son bulmaktadır. İkinci faskianın da birinci faskiada olduğu gibi hasar görmüş olmasına rağmen ölçüsü alınabilmiştir. İkinci faskia ile üçüncü faskiayı birbirinden ayıran inci-boncuk dizisi kırılma nedeniyle burada da iki inci ile başlar ve bir boncuk-iki inci şeklinde altı sıra devam eder. Bloğun bundan sonraki bölümü kırıldığı için hangi örge ile sonlandığını belirlemek güçtür. Üçüncü faskia ile bezekli bölüm birbirinden ince bir şeritle ayrılmaktadır. Yumurta-ok ucu bezemesinin bulunduğu alan oldukça tahrip olduğu için, sağ tarafta yumurta ve kabuktan oluşan bezeğin sadece yumurtası sağlam kalabilmiştir. Bu bölümde yer alan, ok ve üzerinde yer alması gereken palmet bezemesine ait herhangi bir veri blok üzerindeki kırıktan dolayı takip edilememektedir. Bloğun işçiliğine ve üzerinde yer alan bezemelere bakılarak orta nef güney kapı lento parçaları (L5-L10) ile yakın benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak sağ alt kenarındaki girintili ve açılı işçiliğin L-7 parçasında aynı yer ve yönde yer alması ve inci-boncuk dizisindeki boncukların daha kısa olmaları nedeniyle bu parçanın başka bir lentonun, kuzey yan nef kapısı lentosunun sağ köşesine ait olma olasılığı yüksek görünmektedir.

L-12.

Nartheksin güney kanadında yer alan parçalardan biridir (Lev. 14). Uzunluğu 0,97 m. olan bloğun genişliği ise 0,415 m.'dir. Bloğun altı kalın bir murç ile kabaca düzeltilmişken, iç yüzeyi söve ve lento iç yüzeylerinde olduğu gibi pürüzsüz bir şekilde ince bir işçilikle düzeltilmiştir. Bloğun üçüncü ve en geniş faskiası üzerinde 0,045x0,027 m. ölçülerinde bir dübel deliği yer almaktadır. Kapının üst elemanlarından biri olan bu bloğun, düşmenin etkisiyle oldukça tahrip olduğu görülmektedir. Yumurta-ok ucu bezemesinin bulunduğu alan tahrip olmasına rağmen iki yumurta bezeğinin ucu ve bir ok ucu korunabilmiştir. Bu bezeğin hemen altında faskia ile yumurta-ok ucu bezemesini birbirinden ayıran ve blok üzerinde yer alan diğer faskialardan farklı olarak bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk dizisinden oluşan bir dizilim göze çarpmaktadır. Boncuklar, 0,03 m. uzunluğunda, inciler ise 0,016 m. genişliğindedirler. Bu dizilimin altında lento bloğu üzerinde yer alan 0,95 m. genişliğindeki faskia bulunmaktadır. Bu faskiadan sonra ikinci ile üçüncü faskiaları ayıran inci-boncuk dizisi takip edilmektedir. Boncuklar 0,045 m. uzunluğunda inciler ise 0,017 m. genişliğindedir. Lento bloğu üzerinde bulunması gereken yumurta-ok ucu dizisinin arkasından açık ve kapalı palmet bezeğinin gelmesi gerekmektedir. Ancak blok üzerinde böyle bir bezeğin izlerine rastlanmamaktadır. Bloğun, lento bloğu olarak değerlendirilme nedeni, formu ve ölçülerinin yanında üçüncü faskia üzerinde diğer kapıların lentolarında olduğu gibi üç adet dübel deliğinden birinin korunmuş olmasıdır. Yumurta-ok ucu silmesinin altında yer alan inci-boncukların yapısı ve diğer kapılarda daha uzun verilen boncukların kısa olmaları L-11 parçası ile benzerlik göstermektedir.

L-13. Kuzey kapının lentosuna ait olması gereken ve birbirlerini tamamlayan iki küçük parça yapı içerisinde farklı alanlardan getirilerek birleştirilmiştir (Lev. 14). Kuzey kapı lentosunun sol bölümünde kırık olarak görünen ilk iki faskiası bu bloklarla tamamlanabilmektedir; ancak, ikinci faskia ile üçüncü faskiayı ayıran inci-boncuk dizisi düşmenin etkisiyle kırılmıştır. Parçaların toplam uzunluğu, 0,675 m. olup, ön yüzdeki yüksekliği 0,15 m.'dir. Parçalar üzerinde yer alan birinci faskianın genişliği 0,045 m., ikinci faskia ile ayrımı sağlayan iki inci-bir boncuk dizilimindeki boncuklar 0,065 m. uzunluğunda, inciler ise 0,018 m. genişliğinde olup ikinci faskia 0,065 m. genişliğindedir. Orta nef kuzey kapı lentosunun sol tarafının alt kıyısında yer alan kırık bölümün (Lev. 8,1. 8,3) uzunluğu (0,69 m.) ve yüksekliği (0,15 m.) yanında kırık yüzeylerin uyuşmaları nedeniyle bu parçaların söz konusu lentoya ait oldukları kesindir.

L-14. Blok orta nef içerisinde, orta kapı arkasında yer almaktadır (Lev. 14) ve tüm kapılarda olduğu gibi gri damarlı beyaz mermerden yapılmıştır. Bloğun yan yüzünde yer alan

45°lik açılı kesimin varlığı ve bloğun ölçüleri bir lentonun sol yarısına ait olduğunu açıkça göstermektedir. Bloğun uzunluğu 1,68 m., kalınlığı 0,63 m., sol yüzdeki genişliği ise 0,88 m.'dir. Sol yüzü dışında her yönünden kırılmış olması nedeni ile blok üzerinde herhangi bir bezek takip edilmemektedir. Bloğun 45°lik açı yapan bölümünde sövelerle bağlantıyı sağlayan kısmında 0,10x0,06 m. genişliğinde bir kenet bağlantısının izleri görülmektedir. 45°lik girintili alanın alt kenardaki uzunluğu 0,495 m.'dir. Bloğun üst yüzeyi hyperthyron bloğunun oturtulması için ince uçlu bir murç ile düzeltilmiştir.

L-15. Blok gri damarlı beyaz mermerden yapılmış olup orta nefte apsisin biraz önünde yer almaktadır (Lev. 14). Bloğun uzunluğu 1,22 m, korunan kalınlığı ise 0,59 m. yan yüzdeki genişliği ise 0,79 m. dir. Bloğun sağ tarafında söve bloğu üzerine oturtulması için yapılmış olan 45° lik açı ve arka yüzde bu açının görünmemesini sağlayan düz alan görülmektedir. 45°lik açılı bölüm, bloğun alt kenarında 0,495 m. uzunluğa sahiptir. Bu girintinin üst köşesinde dörtgen şeklinde 0,115x0,06 m. lik bir küçük girinti yer almaktadır. Arkada düz olarak görülmesini sağlayan bölümün uzunluğu ise 0,59 m.'dir. Bloğun bu kısmı ince uçlu bir murç ile işlenmiş yan kısmı ise duvar tarafına denk geldiği için kaba murç ile işlenmiştir. L-14 ve L-15 parçaları cephelerinde korunan verev girintiler, malzeme niteliği ve uzunlamasına yöndeki kırık yüzlerin birbiri ile çakışmaları nedeniyle aynı, olasılıkla da orta kapının lento bloğuna ait olmalıdırlar.

III.3. HYPERTHYRA PARÇALARI

H-1. Haç planlı yapının sol galerisi içerisinde yer alan parça, yan ve arka yüzlerinde çeşitli kırıklar içermektedir (Lev. 15). Lento üzerine gelen alt yüzey ve geisonun oturduğu üst yüzey ince uçlu bir murçla oldukça kaliteli bir işçilikle işlenmiştir. Bloğun kalınlığı 0,30 m., uzunluğu ise 0,79 m.'dir. Ön yüzünde çeşitli bezemeler içeren parçanın en alt bezemesini 0,063 m. yüksekliğinde bir alan içerisine yerleştirilmiş olan lesbos kymationu oluşturmaktadır. Bezek, oldukça etli yapraklara sahiptir ve yapraklar hafifçe sola yatık bir formda işlenmişlerdir. Ana yaprak, ince bir saptan yukarı doğru yükselmekte ve iki yaprağın yana doğru açılıp üzengi yaprağına sicimlerle bağlanmasıyla sonlanmaktadır. Üzengi yaprağı üzerinde hafifçe vurgulanmış olan üzengi düğmesi yer almaktadır. Üzengi yaprağı içerisinde yer alan ara yaprağın üzerinde ve üzenginin "m" formu yan yaprakları üzerinde kanallar yer almaktadır. Ara yaprakla birlikte üzengi yaprağının alt genişliği 0,114 m., silmeden çıktığı kök kısmı ise 0,035 m. genişliğindedir. Ana yaprağın ise kök bölümü 0,006 m., iki yaprağın toplam genişliği ise 0,072 m.'dir. Bu bezeğin üzerinde 0,022 m. kalınlığında keskin formu bir

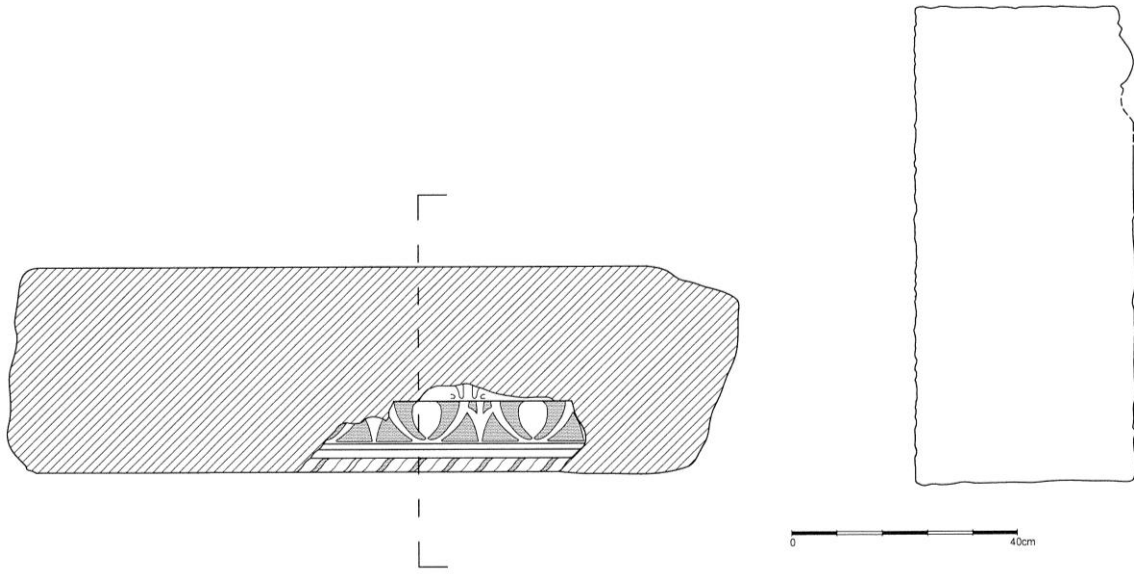
silmeden sonra inci-boncuk dizisi bulunmaktadır. İnci-boncuk dizisi iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilim göstermekte olup yerleştirildikleri alanın yüksekliği ise 0,034 m.'dir. Burada yer alan boncuklar 0,035 m. uzunlukta, inciler ise 0,02 m. genişliğinde olup incilerle boncukları birbirine bağlayan ipler ise 0,005 m.'dir. Boncuklar, oval ve tıknaz bir yapı sergilerken, inciler neredeyse yuvarlak formludurlar. İnci boncuk dizisinin üzerinde 0,006 m. kalınlığında bir silme ile 0,09 m. yüksekliğindeki yumurta-ok ucu dizisine geçilir. Oval formlu yumurtalar kabuklardan derin bir oygu ile ayrılmışlardır. Altta incecik bir sicimle kabuğa bağlanırken, üstte ise üzerindeki silmeden soyutlanmamışlardır. Kabuklar, diğer kapılarda da olduğu gibi aşağı doğru birkaç milimetrelik incelmeden sonra inci boncuk dizisi ile arasında bulunan düz çizgiye bağlanmaktadır. Yumurtaların kabuklarıyla birlikte genişlikleri 0,122 m., kabukların üstteki genişlikleri 0,015 m., yumurtaların kabuktan derinliği ise 0,045 m.'dir. Aralarda yer alan oklar oldukça hasar görmüş olup, ok saplarının ölçülebilen genişliği 0,02 m.'dir. Oldukça özenli işlenmiş olan yumurtalar ve ok uçları aksı, iki inci dizisinin ortasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Altan ayrı ayrı bantla bağlanan palmet yaprakları diğer kapılar üzerinde bulunan yapraklardan farklı olarak yedi yapraktan oluşmaktadır. Palmet yapraklarını birbirine bağlayan bantlar yanlara doğru açılır ve ikiye ayrılarak bir ucu palmet köklerine doğru yönelirken düğme formlu ucu içe doğru kıvrılır ve bir sicimle palmet yapraklarından en dış yaprağa bağlanırlar. Diğer ucu ise palmet yapraklarının çıktığı silmeye doğru kıvrılır ve ucu düğme formunu aldıktan sonra silmeye dokunarak sonlanırlar. 0,17 m. genişliğindeki kapalı palmetlerin ana yaprak gövdesinden dört adet iç yan yaprak çıkmaktadır. Ana yaprak düz bir şerit formunda yukarı doğru uzanırken uç kısmında biraz inceler. İç yan yapraklardan dıştaki, "S" formlu bir akış çizdikten sonra üst bölümlerinden aşağı doğru çekilirler. Üstte yer alan iç yan yapraklar ise yarım kalp formunda yukarı doğru yönelir ve uçları düğme formunu aldıktan sonra orta yaprağa dokunarak sonlanırlar. En dış yapraklar "S" akışı çizdikten sonra uç kısımları yine düğme biçiminde şekillenir, uçlarından iyice aşağı çekilen yapraklar ve onları bir arada tutan bantlara sicimle bağlanırlar. Bütün yapraklar birbirlerine sicimlerle bağlanmışlardır. Genişliği 0,16 m. olan açık palmetler iki farklı "S" formunda işlenmiş olup dönüşümlü olarak kapalı palmetlerin arasına yerleştirilmişlerdir. Palmet demetlerinden alttakileri olta ucu ya da orak formlu sivri uçlara sahipken, diğer yapraklar içe doğru kıvrılan düğme formlu bir uç ile sonlanmaktadırlar. Yedi yapraktan oluşan palmet yapraklarının dört iç yan yaprağı da orta yapraktan çıkmakta, sadece dış yan yapraklar bağımsız olarak buldukları silmeden çıkmaktadırlar. Orta yapraklar düz şerit formda yükselirken iç yan yapraklara sürgün verir ve uçta biraz incelerek üst silmeye değerek sonlanırlar. Her iki açık palmet yaprağı da aynı formda olup, sadece birisinin uçları sivri, diğerlerinin ise yuvarlak bir düğme formundadır. Üstte yer alan iç yan

yapraklar yukarı doğru bir kavis yaparak üst silmeye dokunur ve aşağı doğru yönlenir, kapalı palmetin ortada yer alan iç yan yaprağının ucuna yakın bir noktaya dokunarak sonlanır. Diğer iç yan yaprak üstte yer alan iç yan yaprağa paralel bir formda kavis yapar ve o da kapalı palmetin ikinci yaprağının profil yaptığı yere değerek sonlanır. Dış yan yapraklar ise yine üstteki yapraklara paralel ancak biraz daha fazla kavisle silmeye doğru eğilir, ancak hem uçlarıyla hem de orta noktasından çıkan oltanın uç kısmına benzeyen profili ile bantların sarkan uçlarına dokunarak sonlanırlar. En üstte yer alan düz silmenin genişliği 0,065 m.'dir.

H-2. Apsis önündeki alanda ele geçen oldukça küçük bir parça olarak korunmuş gri damarlı beyaz mermerden oluşur (Lev. 15). Bu parça üzerinde yer alan açık palmet altı şerit şeklinde bir bantla bağlanmıştır. Bant sadece bir palmetin yapraklarını birbirine bağlamakta ve daha sonra yana doğru açılmaktadır. Açık bir palmet demeti, orta yapraktan çıkan dört yaprak ve bağcıkla bütünleşmiş görünen iki dış yan yapraktan oluşmaktadır. Yapraklar dışa doğru ve birbirlerine paralel olarak kavis yapmakta ve sivri uçlarla sonlanmaktadır. Ancak orta yaprak üzerinden çıkan yaprakları kırılmışlardır. Yaprakların biçimi ile H-1'den farklı bir hyperthyron bloğuna ait bir parçadır.

H-3. Orta nef içerisinde yer alan bloğun (Lev. 15) lento üzerine gelen yüzeyi ve geisonun oturduğu yüzey ince uçlu bir murçla oldukça kaliteli bir işçilikle işlenmiştir. Bloğun ön yüz yüksekliği 0,365 m. arka yüz yüksekliği 0,295 m., derinliği 0,36 m., uzunluğu ise 0,60 m.'dir. Blok üzerinde en altta 0,06 m. genişliğinde bir alan içerisine yerleştirilmiş olan üzengi formlu lesbos kymationu yer almaktadır. Ana yaprakların genişliği 0,072 m. olup, uçları parçalı bir şekilde üzengi yaprağına sicimsel olarak değmektedir. Üzengi yaprağının genişliği 0,102 m., ara yaprağın alttaki genişliği 0,022 m.'dir. Üzengi yaprağının üstte yer alan kök kısmının genişliği 0,035 m.'dir. Oldukça etli bir yapı gösteren yapraklar buldukları zeminden derin bir oygu ile çözülmüşlerdir. 0,021 m. yüksekliğindeki düz silmenin üzerinde inci-boncuk dizileri yer almaktadır. Oturduğu alanın yüksekliği 0,043 m. olan inci-boncuk dizisi iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilim göstermektedir. Boncuklar 0,038 m. uzunluğunda tıknaz bir yapı sergilerken, inciler ise 0,015 m. genişliğinde mercimek formunda yapılmışlardır. İnci-boncuk dizisi üzerinde yer alması gereken yumurta-ok ucu, palmet bezeği ve çerçeveyi sınırlandıran düz silme kırılmıştır. Bloğun sol tarafı ince bir murçla özenli bir şekilde işlenmiştir. Bezekselle olarak H-1 ile aynı hyperthyrona ait olması olasıdır.

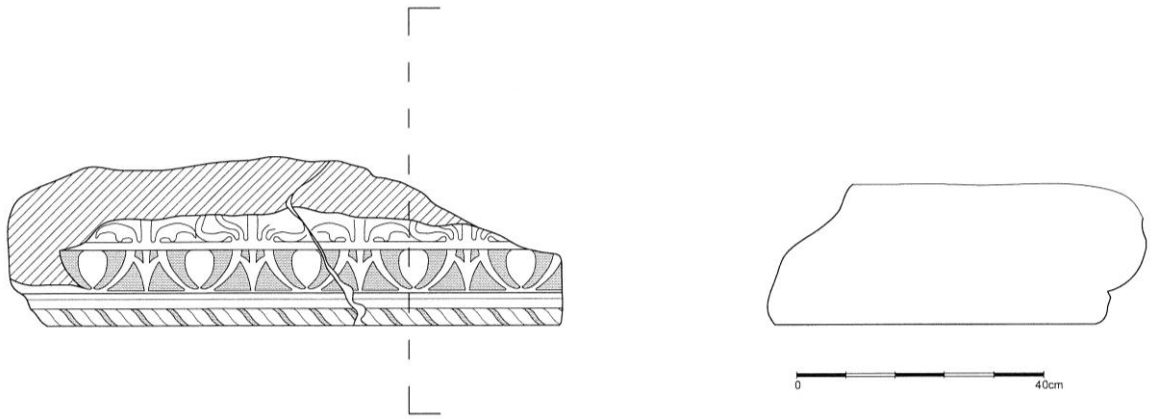
H-4.

Güney kapı arkasında yer alan bloğun (Lev. 15) bir hyperthyrona ait olduğu ölçü ve bezemelerinden anlaşılmaktadır. Blok üstten ve yanlardan kırılmış olmasına karşın özgün boyutları kısmen ölçülebilmektedir; ele geçen uzunluğu 1,29 m., kalınlığı 0,40 m., derinliği ise 0,775 m.'dir. Bloğun ön cephesinde hyperthyron bloklarının tümünde olduğu gibi bezekli alanın varlığı görülmektedir. Lentonun üzerine oturan yüzey lento ile tam olarak bütünleşmesi için ince bir murç ile düzgünleştirilmiştir. Cephede lento üzerine gelen bezekli bölümün en alt kısmında organ motifinin bulunduğu görülmektedir. Bu bezeğin üzerinde, kesitte keskin bir form gösteren yaklaşık 0,01 m.'lik bir yüzey üzerinde oldukça tahrip olmuş olan yumurta-ok ucu bezemesi takip edilebilmektedir. Sadece iki yumurta ve aralarındaki bir ok ucu günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yumurtaların kabukları ile birlikte genişlikleri 0,126 m., kabukların kalınlıkları 0,017 m.'dir. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan ok uçlarının kanat genişlikleri 0,044 m.'dir. Yumurtaların üzerinde yer alması gereken açık ve kapalı palmet dizisinin yer aldığı bölüm oldukça tahrip olmuştur. Korunmuş olan ok ucu bezeğinin tam üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan palmet bezemesinin üç yaprağının zeminden çıktıkları bölüm çok az görülmektedir. Bloğun üst kısmı da tıpkı altta olduğu gibi ince murçla düzgünleştirilmiştir. Bloğun yan tarafları tahrip olduğu için özgün uzunluğu hakkında kesin bir şey söylemek olanaksızdır. Blok, bezemeleri ile güney yan nef kapısı üzerindeki hyperthyrona (Lev. 4,3) çok benzemektedir. Ondaki farkı ise, geison ile ayrı bloktan oluşturulmuş olmasıdır. Parçanın ait olduğu bloğun özgün konumu hakkında kesin bir yargıya varmak olası değildir.

H-5. Bir hyperthyron bloğuna ait olan bu parça (Lev. 15) yanlarda ve üstte kırılmıştır. Ancak blok parçasının sağ tarafında işlenmiş bir yüzey olduğu görülmektedir. Parçanın uzunluğu 0,39 m., kalınlığı ise 0,30 m.'dir. En alt kısımda, lento bloğunun üzerine oturduğu yerde başlayan urgan bezeği görülmektedir. Bu bezeğin hemen üzerindeki 0,025 m.'lik silmeden sonra yumurta-ok ucu bezemesi gelmektedir. İki kırık yumurta kabuğu arasında kanat genişliği 0,042 m. olan bir ok ucu sağlam olarak korunmuştur. Bu bezeğin üzerinde, ince bir silmeden sonra açık kapalı palmet bezeğine geçilmektedir. Ok ucu bezemesinin hemen aksına gelecek şekilde işlenmiş olan açık palmet bezeğinin orta yaprağı ve onun üzerinden çıkan iç yan yapraklarının bir bölümü korunmuştur. Palmet bezemesinde orta yapraktan çıkan iki iç yan yaprak üçlü yaprak dizilimini oluşturmaktadır. Bulunduğu zeminden çıkan dış yan yaprak ise hyperthyron bloğu üzerinde orak ya da olta ucu şeklinde biçimlendirilmiş olan ve kavis yaparak sivri bir uçla çıktığı zemine dokunan açık palmetlerin varlığını kanıtlamaktadır. Bu parça orta nef güney kapı önünde yer alan H-4 nolu bloğun sağ bölümüne ait bir parça olabilir.

H-6.

Kesik Minare içerisinde apsis önünde yer alan parça ikiye ayrılmıştır (Lev. 16). Parçaların toplam uzunluğu, 0,90 m. kalınlığı ise yan yüzden ölçülebildiği kadarıyla 0,36 m.'dir. Yanlarda ve bloğun çıkıntı yapan üst bölümündeki kırılmalar nedeniyle üzerinde yer alan bezekler tahrip olmuştur. İnce murç ile işlenmiş olan bloğun alt kısmı da büyük oranda kırıktır. Parçanın lento üzerine oturduğu noktada urgan bezemesi bulunmaktadır. Urgan bezeğinin yer aldığı alanın yüksekliği 0,028 m., urganların genişliği ise 0,045 m. olup iki urgan bezeği arasındaki boşluk 0,01 m.'dir. Urgan bezemesinin altında, alt ve üstteki genişlikleri eşit olmayan ve keskin profilli bir çıkıntı bulunmaktadır. Bu çıkıntının ardından yumurta-ok ucu bezeğinin bulunduğu alana geçilir. Blok üzerinde yer alan yumurta bezeğinin

bloğun sol ve sağ kısmındaki kırıklar dışında tamamı izlenebilmektedir. Yumurtalar oval formda olup kabuklarıyla birlikte toplam genişlikleri 0,12 m., kabuklarının kalınlığı 0,016 m.'dir. Aralarına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan ok uçlarının kanat genişliği 0,042 m.'dir. Bu bölümden ince bir silme (0,012 m.) ile açık-kapalı palmet bezeğinin bulunduğu alana geçilir. Bu bölüm oldukça tahrip olmuş ve açık-kapalı palmet bezeklerinin genelde sadece alt yaprakları korunabilmiştir. Kapalı palmetlerin her bir yaprağı buldukları zeminden bağımsız çıkmaktadırlar. Kapalı palmetlerin uç kısımlarının nasıl olduğu bilinmese de ters "S" çizerek bir kavis yaptıkları ve çıktıkları zemine dokunduktan sonra yükseldikleri ve uçlarıyla iç yan yapraklara dokunarak sonlandıkları görülmektedir. Açık palmetlerin dış yan yaprakları zeminden bağımsız çıkarken, iç yan yapraklar ise orta yapraktan çıkmaktadırlar. İç yan yapraklar dışa doğru bir köprü şeklinde kavis yaparlar ve sivri uç kısımları kapalı palmetlere dokunarak adeta altlarına girermiş gibi bütünleşirler. Blok üzerinde yer alan bezemeler birbirleri üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmişlerdir. Ok saplarının her birinin aksına bir palmetin orta yaprağı denk getirilmiştir. Bloğun üzerine oturması gereken saçak bloğu için üzerinin de ince murçla işlenmiş olduğu görülmektedir. Sağ yan yüzünün işlenmiş olması bu parçanın bir hyperthyronun sağ bölümüne ait olduğunu gösterir. Blok üzerinde özenli bir işçilik söz konusudur. Ait olduğu kapının saptanması bezeksel olarak olanaksız görülmektedir.

H-7. Kesik Minare güney yan nef içerisindeki lahit yanında yer alan hyperthyron bloğuna ait parçanın (Lev. 16) yüksekliği 0,21 m., derinliği ise 0,60 m.'dir. Bloğun sağ yan tarafı ince uçlu bir murçla düzgünleştirilmiştir. Parça üzerinde sadece kırık bir bölümün ardından devam eden alt ve üstteki genişlikleri eşit olmayan keskin profile sahip alanın genişliği 0,05 m.'dir. Bu alanın ardından iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizisinin yer aldığı 0,026 m. yüksekliğindeki alana geçilmektedir. Bu alan içerisine yerleştirilmiş olan yuvarlak ve küçük boncukların uzunluğu 0,022 m., mercimek formulu incilerin genişlikleri ise 0,013 m.'dir. İnci-boncuk dizisinin üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemensinin bulunduğu alanın yüksekliği 0,04 m.'dir. Derin bir kanalla kabuktan ayrılan yumurtalar oval bir forma sahiptirler ve üstte henüz silmeden tamamen kopmamış, altta ise ince bir sicim ile kabuğa bağlanmışlardır. Yumurtaların kabuklarla birlikte genişlikleri, 0,071 m. dir. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan ok uçlarının kanat genişlikleri 0,023 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesi üzerinde yer alan ve çerçevenin son bezemesini oluşturan açık ve kapalı palmet bezemesi oldukça hasar görmüştür. Bloğun sadece sol ucunda kapalı bir palmetin iç ve dış yaprağı ile orta yaprağının silme üzerinden çıkan çok az bir bölümü izlenebilmektedir. Palmet yapraklarının her biri buldukları silmeden bağımsız

olarak çıkmaktadırlar ve etli bir yapı gösteren palmet yapraklarının uç kısımları dış yan yapraktan anlaşıldığı kadarıyla düğme formunda içe kıvrılarak sonlanmaktadır. Kapalı palmet bezeği ok sapının aksından kaymıştır. Dış yaprağının silmeden çıktığı yerde ve de özellikle son yumurtanın ardından gelen ve sınırları matkap delikleri ile belirlenen, ancak bloğun sonu olması dolayısıyla işlenmeden yarım bırakılan bir ok ucunun sınırları çizilmiştir. Blok, üzerindeki yarım işçilik yada sona geldiği için işlenmeden bırakılması özensiz işçiliği göstermesi açısından önemlidir. Parçanın konumu konusunda kesin fikir yürütmek olanaksızdır.

H-8. Alan içi apsis önünde yer alan hyperthyron bloğuna ait parçanın (Lev. 16) yüksekliği 0,17 m., uzunluğu ise 0,27 m.'dir. Parça üzerinde sadece kırık bir bölümün ardından devam eden alt ve üstteki genişlikleri eşit olmayan keskin profile sahip alanın yüksekliği 0,054 m.'dir. Bunu takip eden iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk dizisinin yer aldığı 0,026 m. genişliğindeki alan içerisine yerleştirilmiş olan yuvarlak ve küçük boncukların uzunluğu 0,023 m., mercimek formulu incilerin genişlikleri ise 0,013 m.'dir. İnci-boncuk dizisinin üzerine özenli bir şekilde yerleştirilmiş olan yumurta-ok ucu bezemesinin bulunduğu alanın genişliği 0,04 m.'dir. Derin bir kanalla kabuktan ayrılan yumurtalar oval bir forma sahiptirler ve üstte zeminden tamamen kopmamış, altta ise ince bir sicim ile kabuğa bağlanmışlardır. Yumurtaların kabuklarla birlikte genişlikleri 0,07 m., kabukların kalınlıkları 0,01 m., yumurta derinliği ise 0,028 m.'dir. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan düz yüzeyli ok uçlarının kanat genişlikleri 0,023 m.'dir. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerinde yer yer harç izleri görülmektedir. Bu bezeme üzerinde çerçevenin son bezemesini oluşturan açık ve kapalı palmet bezemesi yer almaktadır. Kapalı palmet yaprakları, buldukları zeminden ayrı ayrı çıkmaktadırlar. Orta yaprağı ve iç yan yapraklarından sağdaki kırık olan palmetin genişliği 0,108 m.'dir. Orta yaprak üst silmeye doğru yükselirken yaklaşık orta noktasından kırılmıştır. İç yan yapraklardan soldaki ters "S" profil yaparak üst silmeye değer ve orta yaprağa doğru kavis yaptıktan sonra içe doğru kıvrılması ve düğme formu bir uca sahip olması gerekir. Dış yan yapraklar ise yine ters "S" profil yaparken, en kalın yerlerinden tutularak aşağı doğru çekilirler ve buldukları zemine dokunduktan sonra yükselir ve iç yan yaprağa sicimsel olarak bağlanırlar. Düğme formu oluşturan uç kısımları içe doğru kıvrılarak sonlanmaktadır. Çok az bir bölümü korunan açık palmetlerin orta ve iç yan yaprakları üçlü bir demet kümesini oluştururlar. Dış yan yapraklar ise buldukları zeminden bağımsız bir şekilde çıkmaktadırlar. Korunan bir dış yan yaprak dışa doğru bir köprü gibi kavis yapar ve hançer şeklinde sivrilen uçları ile kapalı palmetin dış yan yaprağına ve çıktığı zemine değerek sonlanırlar. İç yan yaprağın bu parça üzerinde kavis

yaptıktan sonra üst silme ile bütünleştiği görülmektedir. Ancak bu bloğun aşırı yıpranmış olmasından kaynaklanmaktadır. Çerçeve 0,05 m. genişliğinde düz bir silme ile sonlanmaktadır. Blok, boyutları ve bezeklerinin biçemi ile H-7 nolu parça ile aynı bloktan kopmuş olmalıdır.

H-9. Nartheksin güney tarafında duran parça (Lev. 16) üzerinde sadece inci boncuk dizisi silüet halinde takip edilebilmektedir. İki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk şeklinde bir dizilime sahip olan dizinin boyutlarını almak oldukça güçtür. Bloğun ön yüzde korunan uzunluğu 0,45 m., derinliği ise 0,93 m.'dir. Ön yüzlerinde yer alan inci-boncuk dizisiyle aynı dizine sahip olmaları H-7 ve H-8 ile aynı bloğa ait olabileceğini göstermektedir.

III.4. GEİSON PARÇASI

G-1. Alanda bulunan tek parça olarak bir geison bloğunun sağ köşesine aittir (Lev. 16). Bloğun yüksekliği 0,235 m.'dir. Hyperthyronun üzerine oturduğu bölümde, güney yan nef kapısı üzerindeki geisonu anımsatır şekilde, ince dallardan oluşturulmuş sarmal dal motifi bulunmaktadır. Bu bezeğin bulunduğu silmenin üzerinde iki inci-bir boncuk dizisinden oluşan inci-boncuk dizisi yer almaktadır ki, söve ve lento bloklarında da bu dizilimi görmek mümkündür. İnciler 0,017 m., genişliğinde boncuklar ise 0,057 m. uzunluğundadırlar. İnci-boncuk dizisinin hemen üzerindeki ince düz bir silmeden sonra doğrudan blok üzerine yerleştirilmiş kapalı palmet yaprakları arasında kenger yapraklarının olduğu bezeme görülmektedir. Kapalı palmet yaprağının genişliği 0,215 m. olup, beş yapraktan oluşmaktadır. Palmetler ve kenger yaprakları birbirlerine palmet dış yaprağından çıkar gibi görünen ve uçları da palmet yapraklarında olduğu gibi düğme şeklinde yapılmış bir kıvrık dalla bağlanmaktadır. Orta yaprak zeminden tek başına, bandın biraz üzerinden, iç yan yapraklar ise ince birer dal şeklinde kapalı palmet gövdesinden çıkmakta, ancak yukarı doğru yönelen orta yaprak uç kısmında sivrilip, üst silmeye değerek sonlanmaktadır. İç yan yapraklar her iki yandan kavis yaparlar ve üstte orta yaprağa doğru yönelerek bir kalp formunu alıp içe doğru bükülür ve düğme gibi bir uçla sonlanırlar. İç yan yapraklar orta yaprağa sicimsel olarak bağlanmışlardır. Dış yan yapraklar bulunduğu zeminden bağımsız bir şekilde çıkıp ters "S" profili yaparak orta noktalarında kalınlaşırlar ve uca doğru kıvrılırken tekrar inceliyor içe dönererek düğme formu bir uçla sonlanırlar. Dış yan yapraklar da iç yan yapraklara sicimsel olarak bağlanmıştır. Bloğun ön cepheye ve yan tarafına bakan palmet motifi her iki yönde beş yaprağa sahip olup baş aşağı durmaktadırlar. Duvar tarafına, yani geison bloğunun yan tarafına gelen kapalı palmet bezeği genel olarak ön yüzdeki ile benzer bir işçilik gösterir.

Duvar tarafına gelen palmet demeti, zeminden çıktığı noktada 0,097 m. genişliğinde iken, ön cepheye gelen palmet demeti 0,05 m. genişliğindedir. Bu yan yüzde daha özensiz bir işçiliğin olduğunu göstermektedir. Yan yüzde yer alan palmet motifinde yaprakların her biri üzerinde buldukları zeminden bağımsız çıkmaktadırlar. Beş yapraktan oluşan palmetler ve kenger yapraklarını birbirine bağlayan kıvrık dallar bir şerit şeklindedirler. Bu blok üzerinde tam köşeye bir kenger yaprağı yerleştirilmiştir. Parçalanmış bir görüntü sergileyen kenger yaprağı palmet yaprakları gibi beş yapraktan oluşmaktadır, ancak palmet yapraklarının aksine düz durmaktadır. Kenger bezeğinin orta yaprağı tam köşeye oturtulmuş, yan yapraklarda her iki yana açılmıştır.

III.5. KONSOLLAR

K-1. Üst volütünün kırılması dışında iyi bir şekilde korunarak günümüze ulaşmış parça (Lev. 17), kireç taşından yapılmış bir konsola aittir. Konsol, güney iç yan nef içerisinde yarım işçilikli lahdin yanında yer almaktadır. Konsolun yüksekliği 0,605 m., ön yüz genişliği 0,245 m., arka yüz genişliği 0,27 m., arka yüzdeki kalınlığı ise 0,15 m.'dir. Konsol yüksekliğinin sadece 0,495 m.'lik bir bölümü korunabilmiştir. Dış yan yüzde alt bölümde yer alan kırılmış volüt alttaki bloğa geniş ve derin bir olukla bağlanmaktadır. Üst kısımda yer alan volütün dış kenarındaki kırık dışında büyük bir bölümü korunmuştur. Yan yüzlerde volütler arasında kenger yaprakları yer almaktadır. Dış yan yüzde üst bölüme gelen volütün altında ise ince dallardan oluşan bir sarmal dalın matkap delikleriyle oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Konsolların duvar içerisine giren bölümlerinin görünmemesi nedeniyle kaba bir murçla düzgünleştirildiği görülmektedir. Volütlerin cepheye bakan yüzleri geleneksel olduğu şekilde iki iç bükey kanal ile bezenmiştir. Volütlü konsollarda gövdenin altı genellikle akanthus yaprakları yada palmetlerle süslenmektedir²⁸. Konsol üst yüzünde ters lesbos kymationu görülmektedir.

K-2. Orta nef içerisinde yer alan kireç taşından yapılmış olan konsol (Lev. 17) güney yan nef içerisinde yer alan konsolla tamamen benzer bir işçiliğe sahiptir. Konsolun yüksekliği 0,56 m, ön yüz genişliği 0,245 m., arka yüz genişliği 0,23 m. arka yüz kalınlığı ise 0,15 m.'dir. Bu konsolun ön yüzü de diğer konsol gibi lesbos kymationu ve iki iç bükey kanal ile süslenmiştir. Diğer konsoldan daha sağlam olarak korunmuş olan konsol, aşağıdaki volütü altında bir kenger yaprağı ile süslenmiştir. Yan yüzlerde de benzer işçilikle yapılmış olan kenger yaprakları volütler arasında kalan boşluğu doldurmaktadırlar. Dış yan yüzde üst

²⁸ Türkmen 2007, 18, Kat.-No 6-12.

volütün hemen yan kısmında yer alan boşluğu doldurmak amacıyla diğer konsolda olduğu gibi ince dallardan oluşturulmuş sarmaşık benzeri bir bezeme yerleştirilmiştir. Diğer konsol üzerinde matkap izlerinin varlığı, yarım işçiliğin konsollar üzerinde de devam ettiğini göstermektedir.

Her iki konsolun da kireçtaşı malzemedan yapılmış olmaları ile Kesik Minare alanında kullanılan kapılara ait değildir ve olasılıkla da bu kapılarla birlikte ikinci kez kullanılmamışlardır. Güney yan nef kapısı, yapının ilk inşasındaki konumunu ve etrafındaki duvar dokusunu korumaktadır; bu durumu ile konsolların burada kullanıldığına ilişkin hiçbir iz rastlanmamaktadır. Konsolları anımsatan tek görüntü yapı içinin 1953 yılında çekilen fotoğraflarında (Lev. 3) orta nef orta kapıda göze çarpmaktadır. Ancak burada, kapının iki yanında çıkıntı yapan bloklar kalınlıkları ile bu konsalardan ayrılırlar ve olasılıkla bu kapının konsolları değil, söve açıklıklarından daha geniş bir lento bloğunun uçları niteliğindedirler. Ayrıca, her iki konsol da bezek işçiliği ve yükseklikleri ile birbirinden ayrılırlar, dolayısıyla da henüz Antik Dönem'deki ilk kullanımlarında aynı kapıda kullanılmamışlardır.

III.6. KONSOLLU PARÇA

Kapı bloğuna ait bu parça kireç taşından yapılmıştır (Lev. 17). Bloğun yüksekliği 0,75 m., kalınlığı ve genişliği 0,53 m.'dir. Bloğun arkasında, konsolun hemen dış yan kısmında 0,09 m.'lik bir çıkıntı yer almaktadır. Blok üzerinde konsol dışında herhangi bir bezek bulunmazken aynı yüz çeşitli porfillerle hareketlendirilmiştir. Lento üzerinde yer alan profiller içten dışa doğru sıralandığında 0,027 m. genişliğindeki düz bir profille başlamaktadır. Bunu 0,018 m. genişliğinde olasılıkla inci-boncuk dizisinin yapılması için oluşturulan dış bükey bir profil izlemektedir. Ardından 0,037 m. genişliğinde, üzerine lesbos kymationu işlenebilecek dış bükey bir profile, sonrasında da keskin bir geçişle 0,031 m. genişliğindeki iç bükey bir profile geçilmektedir. Bu profiller 90°'lik bir dönüşle parça üzerinde devam ederler ki, bu dönüş ile kapı sövesi ve lentonun birleştiği yer vurgulanmıştır. Lento bölümü üzerinde yer alan profiller yukarıdan aşağıya doğru sıralandığında; 0,052 m. dış bükey bir profilden sonra keskin bir geçişle 0,021 m. tekrar bir dış bükey profil, 0,031 m. genişliğindeki iç bükey bir profil sonrasında, 0,037 m. genişliğinde ikinci bir iç bükey profil, 0,018 m. genişliğindeki dış bükey bir profilden sonra 0,027 m. genişliğinde düz bir profil görülmektedir. Geison bölümün profilli alanları ise kırılmıştır. Blok üzerinde yer alan konsolun yüksekliği, 0,585 m.'dir Konsol bloğunun iç yüzünde volütler arasında kalan bölümde sarmal dal bezemesi yer almaktadır. Dış yüzünde ise volütler arasında sarmal dal ve

bir adet kenger yaprağı görülmektedir. Üst volütün üzerine ve alt volütün altına kaba işçilikli birer kenger yaprağı yerleştirilmiştir. Blok, Kesik Minare alanında kullanılan mermer kapılardan farklı bir kapıya ait olup, bu alanda özgün işlevinde değil, olasılıkla sadece devşirme yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Genel yapısı ile söve, lento, hyperthyron, geison ve volütlü konsol betimlemesi ile bir kapının tüm elemanlarına ait parçaları bünyesinde barındırmaktadır. Nadiren de olsa karşılaşılan bu tarzda, kapı üzeri elemanlar tek bir blok halinde işlenebilmekte ve söveler üzerine yerleştirilebilmektedir²⁹.

²⁹ Örneğin bkz. de Bernardi Ferrero 1970, Res. 232; Thür 1989, Res. 147; Cormack 2004, Res. 44; von Lanckoronski 2005, Res. 39.

IV. TEKNİK ÖZELLİKLER

IV.1. MALZEME

Kesik Minare alanındaki yapı kalıntısında korunan kapılar, büyük oranda devşirme malzemeden oluşan yapının en nitelikli malzemeleri arasındadır. Roma Dönemi agorası içine inşa edilen yapının hemen hemen tamamında henüz ilk evresi ile birlikte devşirme malzeme kullanılmıştır. Yapı duvarları, ilk evrede nartheksin batısında cepheyi oluşturan gri mermer bloklar dışında kireçtaşı ve traverten bloklardan oluşturulmuş iken, yapı donanımına en nitelikli malzeme kapılarda karşımıza çıkmaktadır. Diğer yapı malzemeleri gibi antik yapılardan sökülerek henüz Erken Bizans Dönemi kilisesinin inşasında kullanılan kapıların tümünün oluşumunda kireçtaşı eşikler dışında gri damarlı beyaz mermer kullanılmıştır. Oldukça nitelikli malzeme kullanımına karşın, bloklar üzerinde doğal özörlere de rastlanılmamaktadır. Tümü yine Antik Dönem yapılarından sökülen bloklardan oluşturulan eşiklerde ise sert ve ince granüllü kireçtaşı ile karşılaşmaktadır.

IV.2. İŞÇİLİK

Kapıları oluşturan blokların tamamında oldukça özenli bir işçilik göze çarpmaktadır. Kireçtaşından oluşan eşik blokları, daha önceki kullanım konumlarına ve koşullarına koşut olarak yan yüzlerinde kaba murç izleri ve anathyrosis gösterirken (Lev. 10,1), kullanıma dayalı aşınmalara karşın cephe yüzlerinin ince taraklı keski ile özenle düzleştirildiği dikkat çekmektedir. Benzer özen kapının diğer elamanlarını oluşturan mermer bloklarda da izlenebilmektedir. Bloklar, eşikler dışında sadece dış yüzlerinde bezekler ve profiller ile donatılmışlardır. Blokların kırılmadığı sürece görülebilen ön, iç ve arka yüzleri oldukça özenli işlenmiş ve taraklı keskiyle düzleştirme sonrasında özellikle kapı içine bakan yüzeyler perdahlanmışlardır. Mevcut blokların izlenebilen yan yüzleri ise kısmen kabaca düzleştirilmiş, kısmen de henüz mermer ocağında koparılmaları ile oluşan düzgün kırık yüzeyler işlenmeden bırakılmışlardır. Yan yüzlerin bu şekilde bırakılmalarının nedeni ise, bu yüzlerin inşa sonrasında duvar blokları ile kapatılarak görünmemeleridir. Kapı elemanlarının bütünleştirilmesinde kenet ve dübel gibi bağlayıcılar kullanılmamıştır.

IV.3. FORM

Özellikle, tüm çerçeve elemanları ile korunan kapılar gözlemlendiğinde form olarak dikine bir dikdörtgen form göze çarpmaktadır. Ancak, kapı açıklığının farklı yüksekliklerden yatay genişliği ile sövelerin özellikle iç yüzlerinin dikliği ölçüldüğünde kapıların yukarı doğru daralan bir dikdörtgen prizma içerdiği ortaya çıkmaktadır. Vitruvius'a göre³⁰ olağandışı boyutlara sahip kapılarda karşımıza çıkmayan³¹ bu daralma, aslında Antik Dönem kapılarının genel özelliğidir³². Söve kalınlıklarının kapı yüksekliği boyunca değişmediği göz önüne alındığında daralmanın sadece kapı açıklığına yansımamış olduğu, aynı zamanda kapının tamamında karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durumda sövelerin dikliklerini kaybedip içe doğru eğimli olarak yerleştirildikleri ortaya çıkmaktadır ki, bu durum yapıya estetik bir zenginlik kazandırması yanında, üstte daha dar bir alanı kapatacak lentonun daha kısa oluşturulmasını ve yapının en zayıf yeri olan açıklıkların dayanıklılıkların arttırılmasını da sağlamaktadır.

Kapının yukarı doğru daralması, başka bir anlatımla, sövelerin içe doğru eğilmesi ile sövelerin cephelere bakan alt köşelerde dik açılı yapıyı kaybettiği ortaya çıkmaktadır.

IV.4. YAPISAL ELEMANLAR

Çalışmada incelenen malzeme, Antik Dönem'de tak, propylon gibi geniş kamusal alanlara açılan anıtsal kapı yapılarından farklı olarak kapalı mekanlara girişi sağlayan kapıları yansıtmaktadır. Bu mekanlara giriş ve mekanlar arası geçeneği sağlayan bu tip kapılar geleneksel olduğu üzere kapı çerçevesi ve kapı kanatlarından oluşmaktadırlar.

İncelenen kapıların bazılarında geçeneği kapatan kanatlara ilişkin teknik ayrıntılara rastlanmış olsa da, son konumlarında sık kullanılan alanlara geçiş sağlamaları nedeniyle ahşap olması gereken kanatlara ilişkin hiçbir iz ve kalıntıya rastlanılmamıştır. Kanatların çerçeve elemanlarına bağlandıkları noktalar dışında kullanımlarına işaret edilen aşınma izlerini eşiklerde bulabilmek de olası olmamıştır.

³⁰ Vitruvius IV. 6. 2.

³¹ Yukarı doğru daralmayan kapılara nadiren rastlanmaktadır. Büsing-Kolbe'ye göre, büyük boyutlu Dor mimarisindeki kapıların daralma olgusu İ.Ö. 5. yy mimarlığında çok nadir görülür: Büsing-Kolbe 1978, 172.

³² Büsing-Kolbe 1978, 172 vdd.

Kuzey yan nef ve orta nef orta kapısı (Lev. 7. 10) gibi bazıları tamamen ortadan kalkmış olsalar da, son kullanım evrelerindeki durumlarını büyük oranda koruyan güney yan nef kapısı (Lev. 4) ve orta nef kuzey kapısından (Lev. 7. 8) ve eski fotoğraflardan³³ anlaşıldığına göre tüm kapı çerçeveleri eşik, söveler ve lento gibi temel elamanları yanında lento üzerinde konumlanan hyperthyron ve geisondan oluşmuşlardır³⁴.

Eşikler: Kesik Minare alanında kullanılan Antik Dönem kapılarından üçünün eşikleri tam olarak günümüze kadar ulaşabilmiş³⁵, diğer üç kapıda ise sadece söveleri taşıyan yan eşik parçaları konumlarını koruyabilmişlerdir³⁶. Yukarıda, “Kesik Minare Kapıları” bölümünde ayrıntılıca tanımlanan eşikler ve kalıntıları, tüm örneklerden de anlaşılacağı gibi son kullanım evresinde çok parçalı olarak tasarlanmışlardır.

Tüm parçaları ele geçen güney yan nef kapısı (Lev. 4) ile orta nef kuzey ve güney kapılarının (Lev. 8. 11) eşik elemanının üçer parça bloktan oluştuğu görülmektedir. Günümüzde sadece sövelerin oturduğu blokların korunabildiği nartheks kapısının eşiği ise daha geniş açıklığı (2,50 m.) nedeniyle üçten fazla blok ile oluşturulmuş olmalıdır³⁷. Bu bloklar teknik özellikleri, boyutları ve üzerlerindeki işçilikler göz önüne alındığında diğer çerçeve elemanları gibi bu yapıda ve evrede devşirme olarak kullanıldıkları, ancak özgün üretimlerinde eşik parçaları olmaktan öte, duvar benzeri yapısal eleman olarak tasarlandıkları ve kullanıldıkları açıkça anlaşılmaktadır. Orta nef orta kapı eşiğinden de nartheks kapısı eşiği gibi sadece söveleri taşıyan bloklar ele geçmiştir (Lev. 10). Bu amaçla kullanılan bloklar yakın boyutlarına karşın işçilikleri ve nitelikleri ile diğer eşik bloklarından ayrılmaktadırlar. 1,85x1,90 m. ve 1,665x0,78 m. boyutlarındaki bu bloklar duvar bloğu niteliğindeki diğer eşik bloklarından farklı olarak her iki uzun yüzde mimari bezemeler içerirler. Son kullanımlarında ters olarak yerleştirilen bu blokların özgün konumlarının üst yarısında flüt, kenger yaprağı ve yumurta-ok ucu dizisi (Lev. 10,3-4) görülür ki, bu bezemelerin her iki karşılıklı yüzde yer almaları arşitrav blokları olmalarını akla getirmektedir. Bezekler altındaki kaba işçilik bu yapı elemanlarının tamamlanmadıklarına işaret etmektedir.

³³ Bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki 1953 tarihli fotoğraflar (burada Lev. 3).

³⁴ Kapı çerçevesi ve üst yapısını oluşturan elemanlar konusunda bkz. Büsing-Kolbe 1978, 68 vdd.; Rumscheid 1994, 329 vd.

³⁵ Güney yan nef kapısı ile orta nef kuzey ve güney kapıları.

³⁶ Kuzey yan nef kapısı, nartheks kapısı ve orta nef orta kapı.

³⁷ İçine kapının da alındığı cephe bölümündeki haç planlı yapının eklenmesi ve Osmanlı Dönemi'ndeki zemin yükseltilmesi ile kapının çerçeve elemanları yanında geçiş alanındaki eşik blokları da ortadan kaldırılmıştır.

Eşik bloklarının ilk kullanım amacı dışında karşılaşılan bazı oyuntular, son kullanım evresinde kapı kanatlarının sabitlemesine yönelik olarak açılmışlardır. Bazı lentolarda da karşılıkları bulunan bu sabitleme sistemi, arkeolojik terminolojide teknik açıdan “mil sistemi”³⁸ olarak adlandırılmaktadır ve bu sistem Arkaik Dönem’den itibaren örneklerine rastlanan ve sonraları geleneksel olan menteşe sistemine³⁹ oranla daha yaygın kullanılmıştır.

Söveler: Ele geçen örnekler ışığında tüm sövelerin mono blok olarak yerleştirildikleri anlaşılmaktadır. Genelde eşik üzerine özenle yerleştirilmelerine karşın orta nef güney kapı sövelerinin olasılıkla alt kıyılarındaki küçük tahribatlar nedeniyle moloz malzeme ile dolduruldukları göze çarpmaktadır (Lev. 11,3). Ön yüzleri dışında bezeme içermeyen söveler, üst kenarların iç ve dış cephelerinde farklı işçilik içerirler. Üst kenarlar dış cephede 45°’lik bir açı ile kesilmişlerdir (Lev. 4,1. 8,1). Bu açılı kesim lento kalınlığının yaklaşık 1/3’ü kadar bir derinlik içerir ve sonrasında ise lento yüzeyi yatay bir yüzey gösterir (Lev. 8,3). Diğer bir anlatımla söveler ve lentonun birleştiği yüzeyler ön cephede 45°’lik bir açı gösterirken arka cephede lentonun bu bölümünün söve üzerine dörtgen bir blok gibi oturduğu görülür⁴⁰. Teknik açıdan iki elemanın kilitlemesini sağlayan bu özellik aynı zamanda üst bağlantı derzlerinin açılı olmasıyla kapı yapısına estetik bir yan da kazandırmaktadır.

Kapı çerçevesini oluşturan elemanların üst bölümdeki birleşme kenarları, Antik Dönem’de birkaç farklı işçilikte karşımıza çıkmaktadır. 45°’lik bir açılı kesimin Kesik Minare kapılarından farklı olarak, tüm söve ve lento boyunca uzandığı örneklerle ender de olsa karşılaşılmaktadır⁴¹. Bir başka işçilik türünde ise söve ile lentonun her iki yönde de yatay bir derz içerdiği görülmektedir⁴². Kesik Minare kapılarında karşılaşılan işçilik ise Antik Dönem kapı yapılarında diğerlerine oranla daha yaygın kullanım görmüştür⁴³.

Lentolar: İşçilik, bezek ve yükseklikleri ile sövelerin 90° döndürülmüş yatay bir görünümünü sergilerler (Lev. 4,1. 8,1). Günümüzde iki kapıda son kullanım konumunda

³⁸ Ginouvès 1992, Lev. 24.

³⁹ Büsing-Kolbe 1978, 69.

⁴⁰ İşçiliğin Ephesos – C. Memmius Anıtı’na yönelik perspektif bir çizimsel görünüşü için bkz.: Bammer 1971, 48 vd. Res. 36.

⁴¹ Örn. Bkz. Krencker - Zschiezschmann 1938, 110 Res. 147; Bammer 1971, 48 Res. 37.

⁴² Örn. Bkz. Krencker - Zschiezschmann 1938, 13 vd. 97 Res. 23 vd. 131.

⁴³ Örneğin bkz. *Sardes Artemis Tapınağı*: Butler 1925, Res. 49 vd. Çiz. 34 vd. *Hierapolis Tiyatrosu*: D’Andria – Ritti 1985, Lev. 3,4. 4,2. 5,2. *Ephesos-Celcus Kütüphanesi*: Hoepfner 2002, Res. 162. *Nysa Tiyatrosu*: Kadioğlu 2006, 251 vd. Res. 63 vd. Lev. 26,4-5.

korunabilmişlerdir. İç yüzleri dörtgen bir blok izlenimi verse de, dış yüzde, yukarıda söve başlığında yansıtılan bir özellikten dolayı, söveler ile birleştikleri köşelerdeki 45°'lik bir açılı kesim nedeniyle ters yamuk form gösterirler.

Hypertyhra: Kapılara ait lento üstü elemanları, günümüze kadar ayakta kalabilen iki kapı olan güney yan nef kapısı (Lev. 4) ve orta nef kuzey kapısı (Lev. 8) yanında alanda bulunan bazı dağınık parçalar (Lev. 15 vd.) ile de saptanabilmektedir.

Bunlardan güney yan nef kapısı hyperthyronu, kendi üzerinde yer alan geison (saçak) bölümü ile tek bir bloktan oluşturulmuştur. Ayrı kapı elemanı oldukları sadece iki bölüm arasında geniş bir düz silme bırakılarak vurgulanmıştır. Hyperthyron ve geisonun farklı iki kapı elemanı olması nedeniyle daha çok iki ayrı bloktan oluştuğu görülmektedir⁴⁴, ancak burada karşılaşılan olgunun örneklerine de rastlamak olasıdır⁴⁵.

Diğer bir hyperthyron elemanı orta nef kuzey kapısında karşımıza çıkmaktadır (Lev. 8). Hyperthyrona oranla daha kısa olan bu kapı elemanı, aynı zamanda geleneksel form ve bezemeyi de içermemektedir. Bu kapı üzerindeki blok, saçak niteliğinde olup, yukarı doğru profillenerak öne taşıntı yapan ve diğer kapı elemanları ile benzer yada onlarla bütünleşen bir bezeme programı içeren geleneksel geison bloklarından farklı olarak dışa taşıntı yapmamaktadır ve sadece orta bölümünde iki iç bükey profil göstermektedir. Bu özelliği ile özgün bir hyperthyron olmaktan çok uzaktır ve düzgün bir mono blok olması ve güney yan nef kapısı hyperthyronun örnek alınması nedeniyle teknik ve bezeksel amaçla buraya yerleştirilmiş olmalıdır.

Alandaki 9 adet hyperthyron parçasının (Lev. 15. 16) konumlarını tam olarak saptamak ise neredeyse olanaksızdır. Orta nef kapılarının yıkılmaları öncesi 1953 yılında çekilen fotoğraflarında günümüzde üst yapıları görülmeyen orta ve güney kapıların son kullanım dönemlerinde hyperthyrona sahip olmadıkları açıkça görülmektedir. Bu dağınık bloklar olasılıkla Erken Bizans Dönemi'ndeki ilk devşirme kullanımları sırasında bu kapıların

⁴⁴ *Kilikia Alakapı:* Harper – Bayburtluoğlu 1968, 149 vd. Lev. 50b. 51b. 52a-c. *Ephesos-Celcus Kütüphanesi:* Hoepfner 2002, Res. 162.

⁴⁵ Termessos Artemis Tapınağı Propylonu: Büyükkolancı 1996, 109 vdd. Res. 142a-b. 143a-b. *Perge Tiyatro Kapıları:* Öztürk 2005, 30 vd. Res. 1. 3. *Side Tiyatro Kapıları:* Günay 2008, 545 Res. 6. *Stratonikeia - Propylon:* Mert 2008, Res. 136 vd.

üzerinde yer almışlar ve Osmanlı Dönemi onarımlarında tahribatları nedeniyle yeniden kullanılamamışlardır. Bu parçaların teknik ve bezeksel özelliklerden dolayı orta nef giriş kapılarına ait olabileceklerini ileri sürmek olasıdır.

Geisa: Yukarıda anıldığı gibi, alandaki kapıların sadece birinde (güney yan nef kapısı) hyperthyron ile bütünleşik geisona rastlanmaktadır (Lev. 4). Diğer bir geison parçasının (Lev. 16 G-1) ise hangi kapıya ait olduğunu saptamak güçtür.

V. TİPOLOJİK ÖZELLİKLER

Yukarıda anlatılanlar ile, çalışma konusu malzemenin Antik Dönem'in görsel açıdan en zengin kapı tipi olan İon kapısını yansıttığı ortaya koyulmuştur.

Buluntular ve antik aktarımlar sayesinde Antik Dönem ve hatta sonrasında kullanılan anıtsal kapı yapılarının bazı yerel ve bölgesel formlar yanında çoğunlukla İon ve Dor olmak üzere iki ana tip⁴⁶ gösterdikleri saptanmıştır⁴⁷. Batı Anadolu ve Yunanistan'da Arkaik Dönem ile taş mimariye uygulanan, öncesinde ise doğal olarak ahşap gibi organik malzemelerden üretilen kapılar, özellikle dinsel yapılar ile şekillenen ve bölgesel kaynakları nedeniyle İon ve Dor olarak adlandırılan farklı mimari tarzların bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Her iki kapı tipi de sadeliği yada zenginliği ile ait oldukları mimari tarzlara koşut olarak şekillendirilmişlerdir. Bu şekillenmedeki en belirgin özellik, her iki kapı tipinin de ait oldukları mimari tarzın arşitravları⁴⁸ ile aynı biçime sahip olmalarıdır. Kısacası Dor kapıları tüm çerçeve elemanları boyunca sade ve düz bir yüzey içerirken⁴⁹, İon kapıları dışa doğru çıkıntı yaparak kademelenen üç faskia ile İon kymationunun ve palmet bezemelerinin yer aldığı geniş bir çerçeveye sahiptir. Söz konusu yalınlık yada zenginlik her ikisinde de izlenen kapı üstü elemanlara, hyperthyron ve geison (saçak) bölümlerine de yansıtılmıştır.

Her ne kadar, kapsamlı bir araştırma öncesi sayısal bir değerlendirme yapmak güç olsa da, İon kapılarının Dor kapılarına oranla özellikle Klasik Dönem sonrası gittikçe yaygınlaşan ve Roma Dönemi'nde en çok uygulanan Korinth mimarisi sayesinde daha yoğun kullanıldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Özellikle Roma Dönemi'nin hemen her kentsel yapısında karşılaşılan İon ve Korinth tarzı anıtsal yapılar bu tip kapının yoğun kullanım ve üretimine neden olmuş, Dor kapıları ise sayıları gittikçe azalan Dor tapınakları ve bu tarzdaki kentsel yapılar yanında bazı bölgesel yapı gruplarına özgü kalmışlardır⁵⁰. Attaleia'da günümüz araştırmaları sonrasında hiçbir Dor kapı çerçevesi buluntusu saptanamamış iken, İon

⁴⁶ İon ve Dor kapıları hakkında genel olarak bkz.: Vitruvius IV,6; Büsing-Kolbe 1978, 66 vdd.; Büsing 1988, 107 vdd.; Müller-Wiener 1988, 104 vdd.

⁴⁷ Vitruvius, Dor ve İon kapıları yanında bir de Attika-İon tipini anmaktadır: Vitruvius IV.6.1. Bu kapı tipi, Dor kapısının biraz daha abartılmış, form değiştirmiş halidir: Büsing-Kolbe 1978, 130.

⁴⁸ Örn. Bkz. Knell 1988, 1 vdd. Res. 1 vdd.; Müller-Wiener 1988, 112 vdd.

⁴⁹ Dor kapılarının yalın yüzeylerinin nadiren de olsa rozet ve astragal bezekleri ile donatıldığı görülmektedir. Örn. bkz.: Berve – Gruben 1961, 175 Res. 136 (Parthenon Doğu Kapısı); Gülşen 1998, 65 vd. Res. 20 vd. (Antiphellos Kaya Gömütü).

⁵⁰ Örn. Makedonya Mezarları: Gossel 1980, 54.

kapı çerçevelerinin yoğun kullanımına Attaleia yanında yakınlarındaki Perge, Side, Phaselis ve Termessos gibi kentlerde de rastlamak olasıdır.

Kesik Minare alanında ele geçen kapılar, İon kapılarının geleneksel yapısını tamamen yansıtmaktadırlar. Kapı açıklığından dışa doğru genişleyen ve inci-boncuk dizileriyle çerçevelenen üç faskia⁵¹, söveler yanında aynı genişlikte ve kesintiye uğramaksızın lento üzerinde de devam etmektedirler (Lev. 4. 8). Lento üzerinde yine profillerle kademelendirilmiş ve bezenmiş bir hyperthyron yer almaktadır (Lev. 4). Bu kapı elemanı öne doğru çıkıntı yapan profiller ile kapı üzerinin bir ara elemanıdır ve ayrıca bezek taşıyıcıdır. Dışa taşması kapı üzerinde saçak niteliğinde yer alan ve daha geniş taşıntı ile kapı girişini koruyan geison ile ilintilidir ve bu elemanın kapı yüzeyinden daha fazla taşırılmasını sağlamaktadır. Geisonda diğer kapı elemanları gibi bezek taşımaktadır. İon kapılarını tamamlayıcı diğer bir eleman ise kapıların her iki yanında yer alan volütlü konsollardır. Bu konsollar kapı dışına taşan tekil elemanlar olup hyperthyronun her iki yanında bağımsız elemanlar olarak duvara monte edilirler⁵² yada hyperthyron ve geison ile birlikte işlenirler⁵³ ve geisonun alt kenarından, lentonun alt kenarına kadar uzanırlar. Alt volütte kenger benzeri sarkan bir yaprak motifi de yer alır. Kesik Minare alanındaki kapıların günümüz durumlarında özgün konumunda bir konsola rastlanmamaktadır. Alanda iki bağımsız konsol yanında çerçeve elemanları ile birlikte işlenmiş üçüncü bir konsola rastlamak olası olmuştur (Lev. 17).

Kesik Minare alanındaki kapıları tanımlayan bu elemanlar henüz erken Arkaik Dönem’le birlikte taş mimaride karşımıza çıkmaktadır ve kapı elemanlarının benzer kademeli formu ve bezekleri ile bilinen en erken benzeri İ.Ö. 6. yy. ortalarına tarihlenen Delphi’deki Knidoslular Hazine Binası kapısıdır⁵⁴.

Bu kapı tipinin Klasik Dönem’deki en önemli temsilcileri Erechtheion’da (kuzey kapı)⁵⁵ ve Nereidler Anıtı’nda⁵⁶ karşımıza çıkmaktadır. Küçük kırılmalar ve bir konsol dışında antik yapısına uygun bir şekilde tamamen ele geçmiş olan Erechtheion kuzey kapısı Kesik Minare

⁵¹ Klasik Dönem İon kapılarında nadiren de olsa iki faskiaya rastlanmaktadır: Akurgal 1961, 129 vdd. Res. 81-83 (Termessos Amyntas Mezarı).

⁵² Örneğin bkz.: Butler 1925, Res. 49 vd. Çiz. 34 vd.; Hoepfner 2002, Res. 162.

⁵³ Örneğin bkz.: Rumscheid 1994, Lev. 10, 2; Büyükkolancı 1996, Lev. 165 vd. 169a-c.

⁵⁴ Büsing-Kolbe 1978, 85 Res. 4. Büsing-Kolbe bu dönemin diğer örnekleri hakkında geniş bilgi ve kaynakça sunmaktadır: Büsing-Kolbe 1978, 85.

⁵⁵ Büsing-Kolbe 1978, Res. 20.

⁵⁶ Gabelmann 1979, Res. 1; Fedak 1990, 66 Res. 67.

alanındaki kapılardan farklı olarak monolith bir eşığe sahiptir⁵⁷. Lento üzerindeki tek blok geison olarak şekillendirilmiştir ve bunun nedeni de hyperthyronun, Kesik Minare kapılarından farklı olarak, bağımsız bir yapı elemanı olarak değil, lentoya bağımlı bir şekilde işlenmiş olmasıdır. Çok özenli bir şekilde bezenen yapısı ile Arkaik – İon kapı geleneğini sürdüren Nereidler Anıtı⁵⁸ kapıları, dört tarafını çevreleyen üç faskiaya sahiptir; ancak, her iki kapıda da orta faskianın en geniş faskia olması ilginçtir. Bu kapıların hyperthyron ve geisonu tek bir bloktan oluşturulmuş ve toplam yüksekliklerinin lento yüksekliğine eşit olması ile Kesik Minare güney yan nef kapısı (Lev. 4) ile büyük bir benzerlik göstermektedirler.

Üç faskialı çerçeveler ve yüksek bir hyperthyron Hellenistik Dönem İon kapıları için de söz konusudur ve bu tipin Anadolu'daki en anıtsal örneği Didyma Apollon Tapınağı'nda karşımıza çıkmaktadır⁵⁹.

Roma Dönemi, İon ve Korinth düzenindeki yapıların sayısal çokluğuna paralel olarak çok sayıda İon tipi kapı örneklerini günümüze ulaştırmıştır. Çoğunluğu tahrip edilmiş olarak saptanan bu kapılar, Kesik Minare alanında karşılaştığımız kapıların tip, form, stil ve bezek düzenlemesi açılarından anlaşılmasında büyük önem taşımaktadırlar. Roma Dönemi'nin çok sayıda dinsel, anıtsal mezar ve kamu yapısında karşımıza çıkan ve bu çalışmada farklı bir kapsamda ele alınan⁶⁰ bu kapıların form, stil ve bezek düzenlemesi açılarından en yakın benzerlerini örneğin Perge⁶¹ ve Side⁶² Tiyatroları ile Olympos İon Tapınağı'nda⁶³ bulabilmek olasıdır.

⁵⁷ Bu farklılık Kesik Minare kapılarının özgün eşiklere sahip olmamasından kaynaklanmaktadır.

⁵⁸ Coupel - Demargne 1969, 124 vdd. Lev. 51-54; Childs – Demargne 1989, Lev. 96 vdd.

⁵⁹ Pülz 1989, 451 Lev. 44,2; Günther 1991, 55 vdd. Res. 4. 6; Rumscheid 1994, 219, Lev. 23,6. 14 m. yüksekliğe ulaşan kapıdan sadece yüksek eşik ve sövelerin alt bölümü yanında bir konsola ait parça ele geçmiştir. Ayrıca yazıtlar ışığında lento ve hyperthyron yanında konsollar ve geisonunda varlığı bilinmektedir: Büsing-Kolbe 1978, 131. Efes Artemis Tapınağı'nın Hellenistik dönem kapı bezemesi sadece sonraki yenilemelerden bilinmektedir ve burada ele geçen parçalardan yola çıkılarak tapınağın Hellenistik Dönem kapısının üç faskialı olduğu sonucuna ulaşılmıştır: Benndorf 1906, 214 vdd. Res. 162.

⁶⁰ Bkz. aşağıda BÖLÜM VIII.

⁶¹ de Bernardi Ferrero 1970, 147 vd. Res. 8; İnan 1987, 140 Res. 30-32; İnan - Atik 1997, 68 vd. Res. 5 vd. Çiz. 1 vd.; Atik 2000, 298 vdd. Res. 13-16. 46; Öztürk 2000, Res. 4 vd.; Texier 2002, 450 vd.; von Lanckoronki 2005, 51 vdd; Öztürk 2005, 30 vd. Res. 1. 3.

⁶² Mansel 1962, Res. 22; de Bernardi Ferrero 1970, 133 vdd.; Mansel 1978, 200; Vandeput 1997, Lev. 115,2; İzmirli 2003, 267 vd.; İzmirli 2007, 68 vd.; Günay 2008, 545 Res. 6.

⁶³ Brevster 1993, Res. 27; Bayburtluoğlu 2004, 97 metinresim; Serdaroğlu 2004, 81 Lev. 22 Res. 57.

Kesik Minare kapılarının bazılarının özgün boyutları, dolayısıyla da Antik Dönem'deki yapısal oranlamaları hakkında da bilgi sahibi olmaktayız. Kapıların Antik Dönem'deki oranları konusundaki en önemli kaynak Vitruvius olup, kendisi genişlik ve yükseklik arasındaki ideal oranı 1:2,5 olarak aktarmaktadır⁶⁴. Vitruvius bu hesaplamada, kapının geçenek içi genişlik ve yüksekliğinin birbirleri ile oranlanmasını öngörmektedir ve Kesik Minare'de kullanılan toplam altı kapının üçünün açıklıklarının tam olarak ölçülebilmesi nedeniyle bu oranlamayı tam olarak yapabilmek olasıdır. Günümüzde boyutları ölçülemeyecek kadar tahrip olan orta nef orta kapının ölçüleri, alanda çalışma yapan G. Kaymak'tan alıntı yapılarak kullanılmıştır⁶⁵. Saptanan ölçülerin birbirleri ile oranlanması sonrasında ortaya çıkan sonuç, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, 1:1,91 ile 1:2,64 arası değişmektedir ki, bu oranlar ile Vitruvius'un önerdiği oranlara yaklaşılmaktadır.

KAPI	GENİŞLİK / m.	YÜKSEKLİK / m.	ORAN
Güney Yan Nef	1,22	2,60	1:2,13
Orta Nef Kuzey	1,62	3,10	1:1,91
Orta Nef Orta	1,85	4,90	1:2,64
Orta Nef Güney	1,45	3,30	1:2,27

Kesik Minare kapıları bu oranları ile Vitruvius'un anlatımına uyan büyük tapınak kapıları ile benzeşmektedir. Didyma Apollon Tapınağı kapısı gibi bazı anıtsal örnekler ise bu oranlardan uzak bir yapı sergilerken⁶⁶, örneğin genişlik-yükseklik oranı 1:2 olan Sard Artemis Tapınağı⁶⁷ ve 1:2,5 oranıyla Ankyra Augustus Tapınağı⁶⁸ Vitruvius'un tanımlamasıyla yakındanlaşmaktadır. Bütün dönemler göz önüne alındığında, her ne kadar bu kapılar Vitruvius'un önerilerinden farklı olarak kendi içlerinde bir bütünlük göstermeseler de, Vitruvius'un vermiş olduğu kapı oranlarına en çok Hellenistik Dönem kapıları uymaktadır⁶⁹.

⁶⁴ Vitruvius VI.4.1.

⁶⁵ Günümüzde boyutları ölçülemeyecek kadar tahrip olan orta nef orta kapının ölçüleri, alanda çalışma yapan G. Kaymak'tan alıntı yapılarak kullanılmıştır. Bkz.: Kaymak 1997, KATALOG 3.1.1.3.3.

⁶⁶ Wiegand - Schrader 1904, 110; Benndorf 1906, 214 vdd. Res. 162; Wiegand - Knackfuß 1941, 61 vdd. 77 vdd. Lev. 15. 95; Voigtländer 1975, 79. 92 vdd. 140 vdd.

⁶⁷ Butler 1925, 39 vdd. Lev. 3.

⁶⁸ Krencker - Schede 1936, 20 vdd.

⁶⁹ Büsing-Kolbe 1978, 131.

VI. BEZEKSEL ÖZELLİKLER

İnci-Boncuk Dizisi: Faskialar ve bezekler arasında geçişi sağlamada kullanılan inci-boncuk dizisi alan içerisinde yer alan parçaların neredeyse tamamında karşımıza çıkmaktadır. Faskiaların ardından gelen 0,03-0,025 m. genişliğindeki alan içerisine yapılmış olan inci-boncuk dizisi kendisinden sonra gelen faskia ile aynı yüksekliğe sahiptir. Faskialar arasında uzun boncuklar arasına yerleştirilmiş iki inci yer alırken, söve ve lentoların çerçevesini oluşturan ilk bezek yumurta-ok ucu dizisinin altına ise Pamphylia kentlerinde geleneksel olan⁷⁰ ve 2. yy sonrasında diğer bölgelerde⁷¹ de görülen iki inci bir boncuk, bir inci bir boncuk dizilimi izlenmektedir. İnci boncuk dizisinin üzerinde yumurta-ok ucu bezemesinden farklı bezemelerde yer alabilmektedir⁷². Sövelerin yada diğer mimari elemanların bezek başlangıç yerlerinde işlenmeden düz bırakılan bir profil izlemek mümkündür. Bu durum, orta nef güney kapı sol sövesinin (Lev. 11) ve güney yan nef kapısının sağ sövesinin başlangıcında (Lev. 4) görülebilmektedir. Güney yan nef sağ sövesinin yumurta-ok ucu dizisinin altında yer alan ve ortalama 0,02-0,03 m. yapılması gereken boncuk ise diğerlerine göre uzun ve üstü düzleştirilerek verilmiştir. Faskialar arasında yer alan inci-boncuk dizisinde incilerin bazılarının ortaları bir sırt şeklinde keskin bir çizgi ile vurgulanmışlardır. Yumurta kabuklarının altına iki inci dizisi yerleştirilirken, ok uçlarına ise bir inci dizisi yerleştirilerek sistemli bir dizin oluşturulmuştur. Sadece narthekse giriş kapısında yumurta-ok ucu bezemesinin altına lesbos kymation bezemesi yerleştirilmiştir. Yumurtaların ve okların altına gelen incilerin her iki yanında yer alan boncukların genişliği neredeyse incilerle aynıdır. Sadece orta nef güney kapı söveleri ve diğer mimari elemanları üzerinde incileri takip eden boncuklar, diğer kapılardan daha uzun ve oval formda yapılmışlardır. İnci ve boncuklar sicim şeklinde bir ipe birbirlerine bağlanarak özenli bir şekilde yerleştirilmeye çalışılmışsa da, güney yan nef kapısının lento bloğu üzerinde bir bozulma söz konusudur (Lev. 5,1). Güney yan nef kapısının söveleri (Lev. 4,1), orta nef girişini sağlayan kuzey kapının sövelerinde (Lev. 8,1) ve lento bloğunda (Lev. 8,3) ok uçlarından ve yumurta akslarına gelen incilerin hafifçe yana kaydıkları görülmektedir⁷³.

⁷⁰ Karaosmanoğlu 1987, 44; Vandeput 1997,150.

⁷¹ İlk örnekleri İ.S. 2. yy.'da Pamphylia'da görülen bu tür, önce Pisidia ve Likya gibi komşu bölge kentlerinde, sonra ise Karia ve Phrygia'da da görülür: de Bernardi Ferrero 1966, Lev. 22 vd. (Kıbyra Tiyatrosu); Karaosmanoğlu 1987, Lev. 23c; Mitchell 1995, Lev. 40.41 (Kremna, Hadrian Tapınağı); Vandeput 1997, 150 Lev. 46.2 (Sagalassos Antoninler Nymphaionu).

⁷² Magnesia Zeus Sosipolis Tapınağı ve Aphrodisias Aphrodite Tapınağı: Rumscheid 1994, Lev. 10,1-2. 89,2.

⁷³ İnci ve boncuklar Severus Dönemi ile birlikte diğer bölgelerde daha da uzarlar ve aralarında bulunan sicim formulu ipler de uzar. İnci-boncukların araları açılır ve eşkenar dörtgen formunu alan boncuklar büyür.

Yumurta–Ok Ucu Bezemesi: Oval formlu yumurtalar kyma rekta profilleri üzerine uygulanmıştır. Kabuktan derin ve geniş bir oygu ile ayrılarak ve üstte çok az bir bölümü üst silmeye dokunmakta altta ise bir sicimle kabuğa bağlanmışlardır. Yüzeyleri düzleştirilmiş kabuklar yumurta ucuna doğru bir kavis yapar ve birkaç milimetre incelererek altta yer alan 0.05 m. kalınlığında inci boncuk dizisi ile yumurtayı ayıran silmeye bağlanarak sonlanırlar. Yumurta formlarına baktığımızda orta nef güney kapıda (Lev. 11,3-4) diğer kapılara oranla daha özenli işlenmiştir. Narthekse girişi sağlayan kapı sövesi üzerinde yer alan yumurtalar kabuktan iyice ayrılmış ve ayrı bir birim olarak durmaktadır (Lev. 6,3). Üstteki silmeden tamamen ayrılmış olan yumurtalar altta bir sicimle kabuğa bağlanırlar. Kabuklar özgün formlarını yitirmiş ve kare formlu bir yapıya dönüşmüştür. Yumurtalar arasına yerleştirilmiş olan ok uçları kuzey kapıda (Lev. 9,2-3) ve güney yan nefe giriş kapısı (Lev. 5,2-3) üzerinde yer alan oklar benzer bir işçilik gösterirler. Ok kanatları çok az bir kavis ile kabuklara bağlanmış olup, bezeme tam bir ok ucu formundadır. Ok uçları sivri olmayıp, küt bir yapıya sahiptir. Orta nef güney kapı üzerinde yer alan oklar (Lev. 11,3-4) diğer iki kapıdan farklı olarak düz kanatlara, sivri bir uç kısma ve düz bir yüzeye sahiptirler. Narthekse girişi sağlayan kapıda ise yumurta kabukları arasına sıkışmış olan oklar uzun saplı ve keskin sırtlı olup, sicim gibi kanatlarla kabuklara bağlanmıştır (Lev. 6,3). Yumurta-ok ucu bezemesi açık kapalı palmet dizisinin altında, inci-boncuk dizisinin üzerinde yer almaktadır. Yumurta-ok ucu bezemesinin altında ise her zaman inci boncuk dizisi yer almamaktadır⁷⁴. Orta nef güney kapıda yumurta-ok ucu bezemesinin üzerine düzenli olarak yerleştirilmiş açık ve kapalı palmet bezemeleri bulunurken (Lev. 11,3), kuzey kapı sövelerinde ise palmetlerin ok uçlarının üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiş olduğu, palmetlerin lento üzerinde yer alan okların aksından 0,003 m. sağa kaydığı görülmektedir (Lev. 8 vd.). Güney yan nef kapısında ise okların tam üstlerine gelecek şekilde düzenli bir dizilim görülmektedir (Lev. 5). Alan içerisinde yer alan bir parça da, okların matkapla nasıl şekillendirildiğini göstermesi açısından önemlidir (Lev. 16 H-8).

Boncukların büyümesiyle Hadrianus Dönemi'ndeki düzenli görünüm kaybolur. Bkz.: Karaosmanoğlu 1987, Lev. 16a. 16c. 19b.

⁷⁴ Narthekse girişi sağlayan kapı sövesi olarak kullanılmış arşitrav bloğunda yumurta bezemesinin altında lesbos kymation bezemesi yer almaktadır. Aynı şekilde Ankyra Augustus Tapınağı kapısı söve ve lentosunda yumurta-ok ucu bezemesi altında organ motifi yer almaktadır: Krencker - Schede 1936, Lev. 47b. Yumurta-ok ucu bezemesi altında farklı bezemeler kullanılabilir: Koçel Erdem 1996, Lev. 78,3a; Vandeput 1997, Lev. 38,2.

Açık kapalı Palmet Bezemesi: Beş yapraktan oluşan açık ve kapalı palmet bezemeleri söve ve lento bloklarının son bezeme dizisini oluşturmaktadır. Açık ve kapalı palmetler yumurta dizisi ile sınır oluşturan, altta 0,015 m., üstte ise 0,05 m. genişliğinde düz silme ile sınırlandırılmışlardır. Her kapı üzerinde farklı bir form göstermektedirler.

Orta nef kuzey kapıdaki kapalı palmetlerde ana yapraklar düz bir şerit formunda ve buldukları zeminden bağımsız çıkmaktadırlar (Lev. 9,2-3). İç yan yapraklar ana yapraktan çıkmakta ve kavis yaparak üstte düğme formundaki ana yaprağa dokunarak sonlanmaktadır. Dış yan yapraklar ise silmeden çıktıkları yerde birer matkap deliği ile vurgulanmışlardır. Yapraklar yukarı doğru yükselerek kavis yapar ve kavisin en geniş yerinde köşeli bir form sergilerler. Dış yan yapraklar yukarı doğru yükselirken önce kalınlaşır ve sonrasında uca doğru incelerler. Yaprak uçları içe doğru eğilir, iç yan yapraklara dokunur ve düğme formunda sonlanırlar. Kuzey kapı sol sövesi üzerinde kapalı palmetlerin farklı şekillerde işlendiği görülmektedir (Lev. 9,2). Aynı palmet demeti üzerinde dahi iç yan yapraklar biri daha aşağıdan, diğeri biraz daha yukarıdan çıkmaktadır. Kapı sövesi üzerinde özensiz bir işçilik izlenmektedir. Palmet yaprakları buldukları alandan derin kanallarla ayrılmışlardır. Açık palmetler ortada üçlü yaprak demetinden oluşmaktadır. Orta yaprak üzerinden çıkan iç yan yapraklar olta ucu formunda uçları sivri bir şekilde kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına dokunarak sonlanmaktadır. Dış yan yaprakların zeminden çıktıkları yerde oluşturdukları sarmallar birer matkap deliği ile vurgulanmıştır. İç yan yapraklara paralel bir kavisle yana doğru açılan yapraklar, çıktıkları silmeye dokunarak sonlanırlar.

Orta nef güney kapı üzerinde yer alan palmet yaprakları daha özenli bir işçiliğe sahip olup, daha etli yapraklar gösterirler (Lev. 11,3-4). Yine ikili dizim ve beş yapraktan oluşan palmetlerin hem açık yapraklarının hem de kapalı yapraklarının uçları düğme gibi yuvarlatılmıştır. Kapalı palmetlerde her yaprak bulunduğu zeminden bağımsız olarak çıkmaktadır. Orta yaprak bir şerit şeklinde yükselir ve uç kısmında inceler. İç yan yapraklar “?” şeklinde bir akış çizerek orta yaprağa doğru yönelir, ancak değmeden sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise ters “S” formlu bir kavis yaptıktan sonra orta noktalarından geriye doğru çekilerek alt silmeye hafifçe dokunur ve içe doğru kıvrılarak sonlanırlar. Açık palmetlerde orta yaprak kapalı palmetle aynı işçiliği gösterirken, iç yan yapraklar ince birer dalla orta yapraktan çıkarlar ve dışa doğru kavis yapıp uçları düğme formunu aldıktan sonra üst silmeye değerek sonlanırlar. Dış yan yaprakları, her iki yana bir yay gibi kavis yaparak açılır ve bulunduğu silmeye değmeden sonlanır. Açık palmetlerin yaprakları kapalı palmetlere 0,003

m. kalınlığında sicimlerle bağlanmışlardır. Açık palmet yaprak uçlarının sivri verilmesi diğer kapılardan ayrılır.

Güney yan nef giriş kapısı sövelerinde yer alan kapalı palmetlerin her bir yaprağı bulunduğu zeminden bağımsız çıkmakta yada altta bir kök üzerinden çıkmaktadırlar (Lev. 5,2-3). Açık palmetler orta nef kuzey kapıdaki ile benzer bir forma sahiptir. Lento üzerinde yer alan açık kapalı palmetler orta nef kuzey kapıdaki iç yan yapraklar gibi orta yapraktan çıkmaktadırlar. Açık palmetler söveler ile benzer bir işçiliğe sahiptirler. Ancak palmetlerin üstte hem orta yaprağa dokundukları hem de dış yan yaprakların sonlanırken iç yan yaprağa dokundukları yerlerde matkap izlerini izlemek mümkündür.

Narthekse girişi sağlayan kapı sövesi üzerinde yer alan palmetler birbirlerine ince filizlerle bağlanmışlardır (Lev. 6,3). Diğer kapılardan farklı olarak yedi yapraktan oluşan palmetler ters-düz olarak yerleştirilmiş ince yapraklardan oluşmaktadır.

Açık kapalı palmetlerin ters-düz işlendiği diğer bir mimari eleman geisonlardır (Lev. 5,1. 16 G-1). Geisonlar üzerindeki kapalı palmetler ters, açık palmetler ise düz olarak konumlanmaktadır. Düz bir şerit ile birbirine bağlanan yaprak demetlerinin kenarlarından sarkan bağların uçları kıvrılarak üçüncü bir yaprak izlenimi verilmek istenmiştir. Şerit şeklindeki orta yaprak uca doğru hafif sivrilirken, orta yapraktan çıkan ve uçları düğme şeklindeki iç yan yapraklar orta yaprağa dokunarak sonlanırlar. Orta yapraklar üstte iç içe geçmiş “V” şeklinde parçalanmışlardır. Bulduğu zeminden bağımsız çıkan dış yan yaprak, kavis yaparak yükselir ve bağcıklara dokunduktan sonra uç kısmında düğme formunu alarak sonlanır. Açık palmetler diğer palmetlerden farklı olarak oldukça parçalanmış bir yapı sergilerler. Kenger yaprağına benzer bir forma bürünen iç yan yapraklar, üst silmeye değer ve sonrasında yanlara açılarak aşağı sarkarlar. Köşelere yerleştirilmiş olan kenger yaprakları güney yan nefe giriş kapısında yarım işçilik gösterirler. Oysa bu bezeme, diğer kapılardan birine ait olan geison parçası üzerinde tam olarak işlenmiştir (Lev. 16 G-1). Orta yaprak tam köşe aksına gelmektedir ve parçalanmış olan yan yaprakların her iki tarafa da yönlendiği görülmektedir. Güney yan nefe giriş kapısında geison kenarlarında sadece ön yüzde kenger yaprakları işlenmiş dönüşte yer alan yüzde ise işlenmemiştir (Lev. 5,1).

Sarmal Dal (Ranke) Bezeği: Kapılar üzerinde sadece narthekse girişi sağlayan söve olarak kullanılmış olan arşitrav bloğu (Lev. 6,2-3) ve alanda dağınık halde bulunan diğer iki parça (Lev. 12 S-9. S-10) üzerinde Roma Dönemi'nin sevilerek kullanılan bezemesi olan

sarmaşık dal iki faskia üzerine dışa doğru kabarık bir şekilde işlenmiştir⁷⁵. Merkezde bereket boynuzu formu bir çanaktan çıkan yaprak dalları sağa ve sola doğru içe kıvrılmış, dalın uç kısmından çıkan kenger yaprağı bir rozet gibi konumlandırılmıştır. Rozet formu kenger yaprağı oldukça etli bir yapı sergilemekte, kabarık ve barok bir etki yaratmaktadır. Yapraklar üzerinde halen matkap deliklerinin görülüyor olması bu bezeklerin yarım işçilik gösterdiğinin kanıtıdır. Rozet işlevi gören kenger yaprağı ise, filiz biçimli dallar ve dallardan çıkan diğer kenger yapraklarıyla çevrelenmişlerdir. Filiz formu dallardan çıkan yapraklar arkada kalan boşlukları doldurmakta ve bezemeyi tekdüzelikten kurtarmaktadır⁷⁶.

Urgan Bezemesi: Urgan bezemesi birbirine sarılan iki ipin ortada ince bir çizgi ile ve aralarında 0,01 m. boşluklar bırakılarak ışık gölge kontrastı içerisinde verilmişlerdir. Genellikle arşitrav bloklarında ve Kesik Minare alanında güney yan nef kapısı ve birkaç dağınık blokta görülen (Lev. 4,3. 5,1. 15 H-4. 15 H-5. 16 H-6.) hyperthyronlar üzerindeki bezekleri birbirinden ayırmada kullanılan urganlar Hellenistik Dönem’de ve Erken İmparatorluk Dönemi’nde daha sık bir dizilimle işlenmişlerdir⁷⁷. Roma Dönemi’nde ise fazla form değiştirmeden sadece araları biraz daha açılarak ışık gölge kontrastı artacak şekilde oluşturulmuşlardır.

Lesbos Kymationu Bezemesi: Alan içerisinde, hyperthyrona ait bloklar olduğu düşünülen iki parça üzerinde karşımıza çıkmaktadır⁷⁸ (Lev. 15 H-1. 15 H-3). Mimari parçalar dışında da kullanılan bezek oldukça karmaşık bir görünüme sahiptir. Mimari parçalar üzerinde palmetler gibi kyma reversa profili üzerine işlenmektedir⁷⁹. Bezeme olarak biri ön planda diğeri arka planda kalan, ard arda yerleştirilen iki yaprak motifinin birleşmesinden

⁷⁵ Bezeme Hellenistik Dönem’de de sık sık süsleme örgesi olarak kullanılmıştır. Bezek burada olduğu gibi kapı söveleri yanında konsollar üzerinde, arşitrav bezemelerinde, dinsel yapılar yanında mezar mimarisinde ve konutlarda kullanılmıştır: Genel olarak bkz. Schörner 1995; Wallat 1995, 345 vdd.; Mathea Förtsch 1999.

⁷⁶ Başlangıçtan itibaren tam ortada yer alan rozetler Severuslar Dönemi ile birlikte yanlara doğru kaymaya başlar ve bezeme giderek yoğunlaşır alan üzerinde boş yer bırakmak istememişçesine doldurulmaya başlanır. Aralara ise eros ve hayvan protomaları gibi birçok figürde yerleştirilmeye başlanır: Vandeput 1997, Lev. 109,2. 116,2-3; Türkmen 2007, Kat.no 73. 75. 79. 83. 86 vd.

⁷⁷ Bkz. Rumscheid 1994, Lev. 4,6-7.

⁷⁸ Lesbos kymationu sevilerek kullanılan bir bezek olup, kapı çerçevelerinde, konsollar üzerinde, başlıkların abakusları üzerinde, arşitrav bloklarında, geisonlarda, sima bloklarında karşımıza çıkmaktadır. Koçel Erdem 1996, Lev. 124a. 133. 200. 237; Vandeput 1997, Lev. 26,1. 26,5. 28,2. 32,3. 37,4. 44,4.

⁷⁹ Vitruvius, kymation bezemesi için genel bir profil şeması vermektedir; Vitruvius III.5.9-10; IV.6.2. Profiller için bkz.: Erder 1967, Lev. A; Koçel Erdem 1996, Lev. 2.

oluşmaktadır⁸⁰. Hyperthyron parçaları üzerinde ve nartheks giriş kapısı sövesinde (Lev. 6,3) üzengi tipli kymation bezemesi kullanılmıştır. Orta damar ana yapraktan ayrılmış, geniş, düz ve kaba hatlara sahiptir. Ara yapraklar üzerinde üzengi düğmesi yuvarlak bir formda verilmiştir. Ana yapraklar yana doğru açılır ve yaprak uçları sivrilerek üzengi formlu yapraklara dokunurlar. Üzengi yaprakları tam dönüşümlerini yapamayıp silmenin üst kenarı tarafından kesilir ki, bu özellik Hadrianus Dönemi'nde başlayarak, Antoninler Dönemi'nde kullanılmaya devam etmektedir⁸¹. Araları oldukça derin oyularak verilmiş olan nartheks giriş kapısında üzengi bir yerine iki matkap deliği içermektedir. Ana yaprakları "V" formu olup ortalarına bir matkap deliği açılmıştır.

⁸⁰ Bezeme Arkaik Dönem'den başlayarak bir gelişim süreci göstermekte ve birçok mimari eleman üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Koçel Erdem 1996, Kat. no 16. 39. 88. 124a. 156. 201. 237.

⁸¹ Koçel Erdem 1996, 201 vd.

VII. STİLİSTİK ÖZELLİKLER

Güney Yan Nef Kapısı (Lev. 4 vd.): Güney yan nef kapısı Kesik Minare içerisinde yer alan en sağlam kapı olması açısından önemlidir. Sol söve üzerinde birinci faskia ile ikinci faskiayı birbirinden ayıran inci-boncuk dizisinde inciler, orta nef girişini sağlayan kuzey ve güney kapılardaki birinci faskialar üzerinde yer alanlardan farklı olarak daha ince ve mercimek şeklinde bir forma sahiptirler (Lev. 5,2). Orta nef girişini sağlayan kapılar üzerindeki inciler ise yuvarlağa yakın bir form göstermektedirler (Lev. 9,2-3. 11,3-4). Boncuklar ise orta nef açılan kapıların ilk faskiaları üzerinde yer alan boncuklardan daha kısadırlar ve buldukları alandan hafif ayrılmış gibi gözükseler de bu alana üstten ve alttan birleşik durumdadırlar. Boncuklar form olarak orta nef güney kapıda yer alan boncuklar gibi yuvarlak bir form sergilemektedirler. Ancak orta nef kuzey kapıda yer alan boncukların köşeli bir form göstermesinin nedeni henüz son rötuşların yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci faskia ile üçüncü faskiayı birbirinden ayıran inci boncuk dizisi oldukça tahrip olmuştur. Bir önceki inci boncuk dizisiyle aynı sistemde sıralanmış olmalarına karşın burada yer alan inci ve boncuk dizisinde boncuklar daha kısa ve daha etli bir yapı sergilemektedirler. Orta nef girişinde yer alan güney kapıda da ikinci dizide daha kalın bir boncuk formuyla karşılaşmaktayız (Lev. 11,3-4). Ancak buradaki boncukların özellikle söve üst yüzeyinde kalın bir form göstermesi boncukların yerleştirildikleri alanla ince bir çizgiyle derinleştirilerek ayrılmamalarından, yani yarım işçilikten kaynaklanmaktadır. İncilerin büyük bir bölümü tahrip olmasına karşın birkaç dizi sağlam olarak kalmıştır. İnciler ilk diziyile aynı formda olmalarına karşın daha yuvarlak bir form gösterirler. Üçüncü faskiayı ayıran inci boncuk dizisinin boncukları, orta nef kuzey kapısındaki gibi (Lev. 9,2-3) daireye yakın bir form içerirler ve bu nedenle inci-boncuk dizisi birbirine karışmış gibi bir görüntü sergiler. İnciler ise aynı formlarını korumaktadırlar. Bu dizilerden sonra yumurta-ok ucu dizisine geçilmektedir. Yumurtalar tüm kapıların mimari parçaları üzerinde derin bir oyukla kabuklarından ayrılmaktadırlar. Orta nef açılan kapılarda yer alan yumurtalar, daha oval ve dolgun bir yapıya sahipken burada oval ancak alta doğru sivrilen bir form sergilemektedirler. Yapı içerisinde yer alan tüm yumurtaların derinliklerinde aynı mimari parça üzerinde bile birkaç milimetre dahi olsa fark görülmektedir. Nitekim burada yer alan yumurtaların derinlikleri de 0,031 m. ile 0,034 m. arasında değişmektedir. Yumurtalar kabuklarıyla birlikte 0,085 m., kabukların kalınlıkları üstte 0,01 m. iken altta 0,008 m. ile 0,009 m. arası değişmektedir. Güney kapıda kabuklar (Lev. 11,3-4) üstte 0,014-0,011 m. altta ise 0,01-0,009 m.'dir. Kuzey kapıda (Lev. 9,2-3) üstte 0,015 m., altta 0,013-0,01 m. aralığında değişen bir kalınlığa sahip olmalarıyla güney yan nef giriştekilerden daha dolgun bir yapı

sergilemektedirler. Ayrıca orta nefes girişi sağlayan kuzey ve güney kapılardaki yumurtaların kabukları ile arasındaki mesafe açıklık güney yan nefte yer alan yumurtalarla kabukları arasındaki mesafeden daha fazladır. Buna rağmen kabuklar ile yumurtalar oldukça özenli bir işçiliğe sahiptirler. Yumurtalar arasına yerleştirilmiş olan ok uçları kısa saplı ve sivri uçlu bir yapı sergilemektedirler. Okların saplarının silme üzerine değdikleri yerdeki genişlikleri 0,013 m. kanatların genişliği 0,03-0,035 m. arasında ve ok ucunun kalınlığı 0,005 m.'dir. Oklar boyutlarıyla diğer kapılarda yer alan oklardan daha küçük boyutlara sahip olup daha sivri uçlara sahiptirler. İki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk şeklinde akış gösteren dizilimde tekil incilerin üzerine ok uçları gelirken, çift boncukların arasına ise yumurta uçları gelecek şekilde bir düzenleme söz konusudur. Böylelikle oklar ve yumurtalar altında yer alan inci boncuk dizisi ile uyum içerisinde verilmişlerdir. Ancak ok uçları sağ söve üzerinde 1,65 m. yüksekliğe kadar kanatlı bir yapıya sahipken bunun üzerinde yer alan ok uçları düz bir forma sahiptir. Yumurta ok dizisini özenle işlenmiş olan açık ve kapalı palmet bezeği izlemektedir. Kaba bir yaprak formuna sahip olan kapalı palmetlerin bir kısmı ana yaprakla birlikte zeminden çıkarken bir kısmı zeminden bağımsız olarak çıkmaktadır. Kapalı palmetlerin genişlikleri 0,12-0,135 m. arasında değişmektedir. Orta yaprakların kalınlığı 0,01 m. olup yukarı doğru hafifçe incelmektedir. Orta nefes girişi sağlayan kapılardaki kapalı palmetlerin genişlikleri ve formları bu kapıdan farklıdır. Orta nefte kuzey kapıya biraz benzemekle birlikte güney kapı daha etli dolgun ve farklı bir yapıdaki palmet yapraklarına sahiptir. Kapalı palmetin iç yan yaprakları çok az bir kapalı dönüşten sonra orta yaprağa bağlanmakta ve bağlandıkları yerde birer matkap deliği içermektedirler. Bu delikler yaprakları orta yapraktan ayırmak için yapılmış olmalıdır, ancak halen görülebilmeleri yarım bir işçilik olduğunun kanıtıdır. Bu matkap delikleri orta nefes geçişi sağlayan kuzey ve güney kapıda yer alan iç yan yapraklarda görülmemektedir. Zeminden çıkan ve oldukça yayvan açılan dış yan yapraklar açık palmetlerin dış ve iç yan yapraklarına daha sonra kapalı palmetlerin iç yan yapraklarına değmektedirler. Zeminden çıkan dış yan yapraklar zeminden çıktıkları noktalarda yine matkap delikleri içermektedirler. Dış yan yaprakların bazıları zemine de değmektedirler ve zemine değdikleri bu noktalarda yine işçiliğin yarım kalması nedeniyle bir matkap deliği daha görülmektedir. Dış yan yaprakların zeminden çıktıkları noktalarda görülen matkap delikleri orta nefes girişi sağlayan kuzey kapı üzerinde de görülmektedir. Orta nefes girişi sağlayan güney kapının palmet yaprakları hem orta nefes kuzey kapısından hem de bu kapı üzerinde yer alan kapalı palmetlerden farklı bir işçilik göstermektedir. Açık palmetlerin genişlikleri 0,095 m. ile 0,105 m. arasında değişmekte bununla birlikte diğer kapılardan daha küçük bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim bu genişlik orta nefes girişi sağlayan kuzey kapı da 0,145 m., güney kapıda 0,16 m.'dir. Kapalı palmetlerin yan yaprak uçları orta nefes

girişini sağlayan kapılarda olduğu gibi düğme şeklinde sonlanmaktadır. Açık palmetlerde orta ve iç yan yapraklar orta nefe girişini sağlayan kuzey kapıda ve güney kapıda olduğu gibi aynı kökten çıkmaktadırlar. Ancak bazı iç yan yapraklar zemine daha yakın yerden çıkarken bazıları ana yaprağın neredeyse ortasından çıkmaktadırlar. Diğer kapılarda böyle bir olgu söz konusu değildir bu nedenle bu kapı üzerinde daha özensiz bir işçilik olduğu söylenebilir. Orta yapraktan ayrılan yan yapraklar dış çerçeveye dokundukları noktalarda yana doğru bir açılım gösterirken kalınlaşır ve aşağı doğru sarkarken kapalı palmetlerin dış yapraklarına sivri bir uçla değerek sonlanırlar. Dış yan yapraklar orta ve iç yan yapraklardan bağımsız olarak zeminden çıkarlar, daha sonra bir köprü gibi kavis çizip incelerken zemine dokunurlar. Zeminden çıktıkları yerde orta nefe girişini sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi bir matkap deliği içerirler. Ancak bazıları zemin yerine kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına değerek sonlanırlar. Bazı açık palmetlerin sol yaprakları kapalı palmetin dış yaprağına değerek sonlanırken, sağ yaprakları zemine değerek sonlanmaktadır. Bu kapı üzerinde yer alan palmetler stilistik olarak orta nefe girişini sağlayan kuzey kapı ile (Lev. 9,2-3) uyum içerisindedir, ancak boyut ve işçilik olarak bazı farklılıklar göstermektedir. Kapının lentosu üzerinde birinci faskia ile ikinci faskiyayı birbirinden ayıran boncuklar sövelerde olduğu gibi diğer kapılarda aynı yerde yer alan boncuklardan daha kısa ve kalın bir yapı sergilemektedirler (Lev. 4,3. 5,1). Burada yer alan inciler 0,015 m. genişliğe, boncuklar ise 0,04-0,045 m. arasında uzunluğa sahiptirler. İkinci faskia üzerinde yer alan boncuklar birinci faskia ile uyumlu bir yapı sergilemezler. Boncuklar 0,035-0,05 m. uzunlukta değişen ölçülere sahip, inciler ise 0,02 m. genişliğinde olmalarıyla birinci faskiada yer alanlardan daha genişler. Ancak burada yer alan boncuklar orta nefe girişini sağlayan kapıların boncuklarından daha kısa ve bodur bir yapı sergilemekte, inciler ise oval formlarıyla bu kapılarda yer alan incilerin formuna daha yakınlardır. Lento üzerinde yer alan inci-boncuklar, söveler üzerinde yer alanlardan daha dolgun bir yapıya sahip olup, her iki dizide de inciler oval bir formda, mercek şeklinde biçimlendirilmişlerdir. Lentonun üçüncü faskiası üzerinde yer alan inci boncuk dizisinde ilk iki faskia üzerinde yer alan dizilimden daha özensiz bir işçilik göstermektedir. Boncukların uzunlukları 0,02 m. ile 0,035 m. arasında değişmekte ve bazen aralarında bulunan incilerle ayrımları yapılamamaktadır. Inciler ise bazen mercimek formunda, bazen ise yuvarlak formda yapılmışlardır. Ayrıca bir inci-bir boncuk, iki inci-bir boncuk dizilimi onuncu boncuğun daha uzun yapılmasıyla bozulmuş, bundan sonra gelen boncukların ve incilerin ölçüleri değiştirilerek dizilimde ahenk yakalanmaya çalışılmıştır. İnci-boncuk dizisi üzerinde yer alan yumurta-ok ucu dizisinde yumurtalar, söveler (Lev. 5,2-3) üzerinde olduğu gibi sivri uçlara sahiptirler. Yumurtaların derinlikleri, 0,029 m. olmalarıyla sövelerden ve diğer kapıların yumurtlarından daha sık bir yapı sergilemektedirler.

Yumurtaların kabuklarıyla birlikte genişlikleri 0,09 m., kabuklarının kalınlıkları, üstte 0,01 m.'dir. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan okların saplarının genişliği 0,01 m., okların kanatlarının genişliği 0,03 m. ve uçları 0,005 m.'dir. Oklar hem sövelerdeki hem de orta nefes girişi sağlayan kapıların oklarından sapları, kanat genişlikleri ve ok uçları ile boyut olarak daha farklıdır. Ayrıca altta yer alan inci-boncuk dizisindeki düzensizlik sonrası, ok uçlarının ve yumurta uçlarının inciler üzerine getirilerek sağlanan harmoni lento üzerinde sağlanamamıştır. Yumurta-ok ucu bezemesinin hemen üzerinde yer alan palmetler ortaya yakın bir yerde oldukça tahrip olmuştur. Kapalı palmetlerin genişliği 0,13 m. iken, açık palmetlerin genişlikleri 0,11 m. olmalarıyla sövelerin oranlarına yakın ölçülere sahiptirler. Kapalı palmet yapraklarının her biri zeminden tek tek çıkarken, açık palmetlerde iç yan yapraklar sövelerde olduğu gibi ana yaprağın orta noktasında her iki yandan çıkarlar. Kapalı palmetlerin orta yaprakları yukarı doğru önce hafif kalınlaşır sonra uç kısmında incilirler. İç yan yapraklar hafif bir dönüşle içe doğru kıvrılır ve ana yaprağa uçlarıyla değeri. Ana yaprağa değdikleri noktada sövelerde olduğu gibi matkap delikleri içerirler. Dış yan yapraklar zeminden çıktıkları yerde sövelerde ve orta nefes girişi sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi matkap delikleri içerirler. Dışa doğru kavis yapan yapraklar zemine değmeden içe doğru döner ve iç yan yapraklara değerek uçları kıvrılır, bir düğme formu alarak sonlanırlar. Açık palmetlerdeki iç yan yapraklar söveler, hyperthyron ve orta nefes girişi sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi ana yaprak üzerinden çıkmaktadırlar. Orta yapraktan çıkan iç yan yapraklar üst silmeye dokunur ve aşağı doğru yönlendirler ve sivri bir uçla kapalı palmetlerin dış yapraklarına değerek sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise söveler ve orta nefes girişi sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi altta bir matkap deliği içerir; ancak sövelere göre daha alçak bir kavisle köprü gibi döner altta, orta noktalarında ve uçlarında olta ucu gibi sivrilerek çıktıkları zemine dokunarak sonlanırlar. Ayrıca açık palmetlerin dış yaprakları söve ve orta nefes girişi sağlayan kuzey kapıda olduğu gibi küçük birer iplikçikle kapalı palmetlerin dış yapraklarına bağlanırlar. Hyperthyron üzerindeki bezemeler organ bezemesi ile başlamaktadır (Lev. 5,1). Organ bezemesi sağdan ve soldan bir birine doğru yönelenmekte ve ortada bir üçgen şeklinde birleşerek sonlanmaktadır. Organ bezemelerinin üst ve altta genişlikleri neredeyse aynı olup 0,035 m.'dir. Birbirine sarılmış iki kalın ipin birleşiminden oluşan organ bezemeleri, orta noktalarında ince bir çizgi halinde verilerek vurgulanmıştır. Organ bezemelerinin her biri arasında 0,01 m. kalınlığında açıklık bırakılarak ışık gölge zıtlığı yaratılmıştır. Bezeme, Kesik Minare alanı içerisinde dağınık halde bulunan diğer bazı parçalar üzerinde de karşımıza çıkmaktadır (Lev. 15 H-4. 15 H-5. 16 H-6). Organ bezemesinin üzerinde yumurta-ok ucu dizisi yer almakta, burada yer alan yumurtalar söve ve lentodakilerden daha geniş, yani kabuklarıyla birlikte 0,11 m.'dir. Kabukların kalınlıkları da daha fazladır; üstte 0,017 m. iken,

altta 0,014 m. olup alt silmeyle birleşirler. Yumurtaların derinlikleri, (0,035 m.) söveler üzerinde yer alan yumurtaların derinlikleriyle neredeyse aynıdır. Oklarda söve ve lento üzerinde yer alan oklardan daha iri bir formda olup ok sapları, 0,015 m., kanatların genişliği 0,041 m., uçları ise 0,006 m.'dir. Ok kanatlarının söveler ve diğer kapılarda yumurta ile birleştikleri noktadaki kalınlıkları 0,005-0,006 m. arasında değişirken, hyperthyron üzerinde 0,008 m.'dir. Yumurtalar üzerinde yer alan açık kapalı palmet dizisi orta nefe girişi sağlayan kuzey kapının sol sövesinin alt kısmında yer alan açık kapalı palmet dizisi ile stilistik olarak aynı işçiliği göstermektedir. Kapalı palmetlerin genişlikleri 0,175 m., açık palmetlerin genişlikleri ise 0,15 m. olmalarıyla hem söveler hem de lento üzerinde yer alan palmetlerden daha iri bir demet olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Orta nefe giriş sağlayan kuzey kapıda kapalı palmetlerin orta yaprakları 0,01 m. iken burada 0,015, orta yaprak ve iç yan yaprağın birlikte çıktığı kök kuzey kapıda 0,019 m., burada ise 0,23 m.'dir. Form olarak orta nef kuzey kapı ile aynı formu gösteren yapraklar bu kapıdan daha özenli bir işçiliğe sahiptirler. Kapalı palmetlerde orta yapraktan çıkan iç yan yapraklar her iki yanda da simetrik iken orta nef kuzey kapıda genelde birisi aşağıda diğeri yukarıda yapılmıştır. İç yan yapraklar kök kısmından çıkması sonrası bir kavis yapıp orta yaprakla birleşirken, uçları düğme formundadır. Ayrıca iç yan yapraklarla birlikte orta yaprak bir kalp şeklini almıştır. Dış yan yapraklar zeminden çıktıkları yerde bir matkap deliği içermektedirler. Zemine doğru bir kavis çizerek yükselir ve iç yan yapraklara değerek uçları yine düğme formunda kıvrılarak sonlanırlar. Açık palmetlerde iç yan yapraklar yine orta yaprağa bağlıdırlar ancak sövelerden farklı olarak zemine daha yakın bir yerden çıkmaktadırlar. İç yan yapraklar köprü şeklindedirler ve orta nefe girişi sağlayan kuzey kapı sövesi üzerindeki açık palmetlerin iç yan yaprakları ile aynı elden çıkmışçasına benzemektedirler. Yukarı doğru yükselen yapraklar üst silmeye değerek aşağı doğru kıvrılırlar ve sivri uçları ile kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına değerek sonlanırlar. Dış yan yapraklar orta nef kuzey kapıda, söve ve lentoda olduğu gibi zeminden çıktıkları yerde matkap delikleri içermektedir. Dış yan yapraklar köprü şeklinde döner ve sivri uçlar zemine değerek sonlanır. Yapraklar sırt kısmından kapalı dış yaprakların dışa doğru kavis yaptığı yere ince iplikçikle bağlanmaktadır. Geisonun alt sınırında düz bir silmenin üzerine yatık şekilde yerleştirilmiş olan uçları spiral formu sarmallar bulunmaktadır (Lev. 5,1). Bunun hemen üzerinde inci boncuk dizisi yer almaktadır. İnce uzun formda yapılmış olan boncukların uzunluğu 0,05-0,057 m. arasında, yuvarlağa yakın formda yapılmış olan oval formu incilerin uzunlukları ise 0,017-0,02 m. arasında değişmektedir. İnci-boncuk dizisi orta nefe girişi sağlayan güney kapıdaki ikinci ve üçüncü faskiayı birbirinden ayıran diziyeye (Lev. 11,3-4) benzemekte ve oldukça özenli bir yapı sergilemektedir. En üstte ters yerleştirilmiş kapalı palmetler, ince bağlarla (0,01 m.) düz

olarak yerleştirilmiş olan kengerleşmiş yapraklara sahip açık palmetlere bağlanmaktadır. Kapalı palmetlerin genişlikleri 0,17 m., açık palmetlerin genişlikleri ise 0,20 m.'dir. Kapalı palmetlerin orta yapraklarının çıktığı kök bölümünün genişliği 0,023 m., orta yaprağın kendi kalınlığı ise 0,014 m.'dir. Kapalı palmetlerin orta yaprakları düz bir şekilde yukarı doğru uzayıp üstte üçgene yakın bir uç şeklinde sonlanırlar. Orta yapraktan çıkan iç yan yapraklar her iki yanda da aynı noktadan çıkmaktadırlar ve hafif bir kavis çizerek orta yaprağa doğru kıvrılan yaprakların uç kısımları düğme gibi yuvarlaktır. Ayrıca orta yaprağın üçgen formun oluşmaya başladığı alanına kısa ve ince iplikçiklerle bağlanmışlardır. Kapalı palmetlerle açık palmetleri birbirine bağlayan ince dal, açık palmetin dış yan yaprağı ile bütünleşirken kapalı palmetin dış yan yaprağından ayrılarak dışa doğru kıvrılarak tüm yaprakları tutan şerite iplikçikle bağlanır. Kapalı palmetlerin dış yan yaprakları çok az bir kavis yaparak yukarı doğru yükselirken, sırt kısmında kapalı palmetlerle açık palmetleri birbirine bağlayan ince dala ince bir iplikçikle bağlanmışlardır. Açık palmetler de orta yaprak ve iç yan yapraklar daha parçalanmış bir yapı sergilemektedirler. Kapalı palmetlerle açık palmetleri birbirine bağlayan ince dalın uç kısmı kapalı palmetlerin dış yaprakları ile bütünleştikten sonra kavis yapar ve palmetleri birbirine bağlayan ince dala yine bir iplikçikle bağlanırlar. Ayrıca dış yan yapraklar daha az bir parçalanma gösterirler ki, uç kısımları halen düğme formundadır.

Nartheks Kapısı (Lev. 6): Narthekse girişi sağlayan kapı devşirme malzemeden oluşmaktadır; ancak bir kapı sövesinin değil, başka bir mimari elemanın, olasılıkla arşitrav bloklarının kapı sövesi olarak kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Sol söveyi oluşturan mimari bloğun bir bölümü yerinde korunabilmiştir. Söve üzerinde bulunan bezekler kullanılan malzemenin mermer gibi dayanıklı bir taş cinsi yerine kireç taşı bir malzemenin kullanılması nedeniyle oldukça hasar görmüştür. 0,26 m.'lik bir alan içerisine yerleştirilmiş olan kenger yapraklarıyla sarmal dallardan oluşturulmuş olan sarmaşık dal frizi, oldukça tahrip olduğu için bezeğin stilistik durumu hakkında yorum yapılamamaktadır. Bu bezeğin üzerinde yer alan ve alt kısımda sadece iki inci-bir boncuk-iki inci dizisi korunmuş, boncuk 0,045 m. ölçüsüyle uzun, ancak orta nefes girişi sağlayan kapılar üzerinde yer alan ve ilk iki faskiadan hemen sonra gelen boncuklardan daha kısadırlar. İnciler ise oldukça tahrip olmuş sadece çizgi halinde korunabilmişlerdir. Bu inci-boncuk dizisinin hemen üzerinde yine sarmal dallardan oluşturulmuş olan iri, kabarık bir yapı sergileyen sarmal dal yer almakta, alan içerisinde bulunan bir parça üzerinde izlenen yaprakların bu formu söve üzerinde izlenememektedir. İnci boncuk dizisiyle devam eden bezek şemasında boncuklar 0,03 m., inciler ise 0,02 m. uzunluktadırlar. Bu dizinin ardından lesbos kymationu gelmekte, ara yaprakların üst genişlikleri 0,05 m., alt genişliği 0,02 m. iken ana yaprağın alt genişliği 0,07 m.'dir. Lesbos

kymationu bezemesi de alan içerisinde yer alan söveye ait bir başka parça üzerinde izlenebildiği kadarıyla matkap delikleri içermekte ve yarım bir işçilik göstermektedir. Zira, bazı bezekler üzerinde matkap delikleri görülürken, bazılarının üzerinde bu deliklerin oldukları yerler işlenmiştir. Lesbos kymationu üzerinde yer alan ve diğer kapılarda da görülen bir bezek olan yumurta-ok ucu bezemesi gelmektedir. Ancak burada yer alan yumurtaların kabukları dik ve köşeli yapılmışlardır. Yumurtalar kabukların üst kısmından tamamen kopmuş, uçlarında ise ince bir ipçikle bağlanmış yada tamamen kabuktan bağımsız yuvarlak bir form almışlardır. Diğer kapılardaki gibi oval ve yumurta formunda değildirler. Yumurtaların kabuklarıyla birlikte toplam genişlikleri 0,07 m.'dir. Yumurta bezemelerinin arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş ve oldukça yıpranmış olan okların kalınlıkları ise takip edilebildiği kadarıyla 0,005 m.'dir. Oldukça dar bir alan içerisine yapılmış olan ok uçları, yıpranmanın da etkisiyle birer iplik görünümünü almışlardır. Lesbos kymationunun ara yaprakları aksında oklar, ana yapraklarının aksına ise yumurta ve çerçeveleri gelecek şekilde bir şablon düzenlemesi yapılmıştır. Yumurta-ok ucu bezemesinin üzerinde yine diğer kapılardan bildiğimiz, ancak yedişer yapraktan oluşan ve ters-düz yerleştirilmiş kapalı ve açık palmetler yer almaktadır. Kapalı palmet yaprakları altta düz bir şerit bantla bağlanmışlardır. Orta yaprak diğer yapraklardan daha öne çıkıp, düz bir şekilde yukarı doğru uzanır ve üst silmeye değerek sonlanır. Ana yapraktan çıkmış gibi görünen yan yapraklar ince birer çizgiyle ana yapraktan soyutlanmaya çalışılmıştır. Palmetlerin bütün yaprakları hafif bir kavisle yukarı doğru yönelirler ve en içte yer alan orta yaprağa, diğerleri de kendinden önce gelen yaprağa dokunarak sonlanırlar. Kapalı palmetlerin altına doğru uzanan bağcıkların oldukları yerde ve yaprakların bağlandıkları yerin üzerinde yaprakların zeminden ayrılmak istendikleri noktalarda matkap delikleri içermektedirler. Açık palmetler ters olarak yerleştirilmişler ve yapraklar alttan bağcıklarla bağlanmışlardır. Açık palmetlerin ana yaprağının zeminden ayırmak soyutlamak ve ana yaprakla dış yan yaprağı ayırmak için bağcıkların hemen üzerinde yapılmış olan matkap deliklerine ait izler halen görülebilmektedir. Matkap deliklerinin bezekler arasında halen olması ve aralarının boşaltılmadan delik şeklinde yapılması parçalar üzerinde yarım bir işçiliğin olduğunu göstermektedir. Orta yaprak düz bir şekilde inceli kalınlaşmadan alt silmeye dokunarak sonlanmaktadır. Yan yapraklardan en içte yer alan yapraklar bir kavisle döner alt silmeye değer ve aşağı doğru inceli kalınlaşmadan alt silmeye dokunarak sonlanırlar. Ortada yer alan iç yan yapraklar aynı şekilde bir kavisle yana doğru açılır, uç kısmına doğru inceli kalınlaşmadan alt silmeye dokunarak sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise diğerlerinden daha kısadırlar ve uçlara doğru inceli kalınlaşmadan alt silmeye dokunarak sonlanırlar. Dış yan yaprakları bağladıktan sonra kapalı palmet yapraklarını bağlamak üzere yönlendirilmiş olan bantlara dokunarak

sonlanırlar. Genel olarak bakıldığında bu kapı üzerinde yer alan bezemeler stilistik olarak diğer kapılar üzerinde yer alan bezeklerden oldukça farklı bir işçilik sergilemektedirler.

Orta Nef Kuzey Kapı: Kapı üzerinde yer alan bezekler diğer kapılarda olduğu gibi faskiaları birbirinden ayıran inci boncuk dizisi ile başlamaktadır (Lev. 8 vd.). İlk iki faskia üzerinde yer alan inci boncuk dizisi uzun ince boncuklarla yuvarlağa yakın bir ovallikte yapılmış olan incilere sahiptir. Güney kapının ilk iki faskiası üzerinde yer alan inci boncuklar (Lev. 11,3-4) ile benzer bir yapı sergilemektedirler. Burada yer alan boncuklar, 0,05 m. ile 0,065 m. arasında değişen bir uzunluk göstermekte olup, inciler ise 0,015 m. uzunlukta dırlar. Üçüncü faskiadan çerçeve bölümüne geçişi sağlayan inciler güney yan nef girişi kapısında olduğu gibi yuvarlak ve neredeyse aralarında yer alan incilerle aynı boyutta yapılmışlardır. Burada yer alan boncukların uzunlukları 0,025 m. ile 0,03 m. olup, aralarında yer alan inciler ise 0,015 m. uzunluğundadırlar. İnci-boncuk dizisinde, üstte yer alan yumurta-ok ucu dizisi ile uyum sağlanmaya çalışıldığı için boncuk boyutları değişmektedir. Nitekim bazı bezeklerde kayma söz konusudur; örneğin, kuzey sövenin alttan beşinci sırasında yer alan tekli inci dizisi okun tam ucunun altında yer alması gerekirken, tam olarak üzerine yerleştirilememiş ve biraz kaymıştır (Lev. 9,2). Bu özensizlik güney yan nef kapısının lentosu üzerinde çok belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Lev. 4,3). Yumurta-ok ucu dizisinde yumurtaların kabukları ile birlikte 0,10 m. olan genişlikleri, güney yan neften daha geniş, orta nef güney kapıdan ise daha dar bir yayvanlığa sahiptir. Yumurtalar oval ve dolgun bir forma sahiptirler. Yumurtaların derinlikleri farklılıklar göstermekte, 0,031-0,037 m. arasında değişim göstermektedirler. Bu derinlikleriyle hem orta nef kuzey kapıda yer alan yumurtalardan hem de güney yan nef girişi sağlayan kapı üzerinde yer alan yumurtalardan daha derin bir oygu ile kabuktan çözülmüşlerdir. Kabukların kalınlıkları üstte 0,015 m., altta ise 0,01-0,013 m. arasında değişmekte ve orta nef güney kapıdan (üstte 0,013 m., altta 0,01 m.) daha kalındırlar. Yumurta kabukları aşağı doğru incelmekte ve alttaki silme ile bütünleşmektedir. Yumurtalar, diğer kapılarda olduğu gibi altta yer alan silmeyle kabuğun bütünleştiği alana sicim şeklinde bir bağla birleşirler. Yumurtaların arasına yerleştirilmiş olan ok uçları kısa sapları ve kanatlarının dışa doğru hafif kavis yapmasıyla orta nef güney kapıdan ayrılırken, güney yan nef kapısı (Lev. 11,3-4) ile bir birliktelik içindedirler. Okların sapları, sol sövede 0,021 m., sağ sövede ise 0,018 m.; okların kanat genişliği, sol sövede 0,042 m., sağ sövede ise 0,033 m.; ok uçları sol sövede 0,008 m., sağ sövede ise 0,006 m'dir. Özellikle sağ sövede yer alan ok uçları, orta nef güney kapıda yer alan ok uçları ile aynı ölçülere sahiptir, ancak güney kapıda yer alan ok uçları daha düz bir forma sahiptir, yani kanatları dışa doğru açılmaz. Palmetlerin genel yapısı güney yan nef girişi sağlayan kapıdaki palmetlerle aynı elden çıkmışçasına

benzerken, güney kapıdan oldukça farklıdır. Kapalı palmetlerin bazılarında oldukça özensiz bir işçilik söz konusudur. Kuzey söve alt kısmında başlayıp kırık bölüme kadar uzanan kapalı palmetlerin yaprakları farklı formlar gösterirler (Lev. 9,2). Yaprakların bazıları kavis yerine köşeli bir form göstermektedirler. Kapalı palmetlerin iç yan yaprakları altta orta yapraktan soyutlanmış gibi bir çizgi ile verilirken sövenin üst bölümünde yer alan palmetlerin iç yan yaprakları bazen orta yaprakla birlikte bazen de orta yapraktan tamamen bağımsız ve doğrudan buldukları zeminden çıkmaktadırlar. İçte yer alan bu yapraklar birbirleriyle simetrik bir şekilde açılır, yumuşak bir kavisle orta yaprağa yönelir ve orta yaprağa dokunarak uçları düğme formunu aldıktan sonra sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise zeminden çıktıkları noktada güney yan nef kapısındakiler gibi matkap delikleri içermektedirler. Yapraklar yine hafif bir kavisle yukarı doğru uzanmakta ve içe doğru kıvrılarak uçları düğme şeklini almaktadır. Alt kısımda geniş bir şekilde bırakılmış olan kök bölümlerine bir matkap deliği açılarak ters “S” formu izlenimi verilmiştir. İç yan yapraklara noktasal olarak dokunan dış yan yapraklar tıpkı iç yapraklardaki gibi üst silmeye de dokunurlar. Güney yan nef kapısındaki gibi, silme ile orta yaprak arasında yer alan matkap delikleri görülmez. Açık palmetlerde ise orta ve iç yan yapraklar yine orta noktaya kadar bir bütünlük içerisinde işlenmişlerdir. İç yan yapraklar ince bir sapla yukarı doğru yönlendirilir ve kalınlaşıp üst silmeye dokunduktan sonra yana doğru açılır ve çatallaşarak kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına dokunarak sonlanırlar. Dış yan yapraklar ise kapalı palmetlerin dış yan yapraklarında olduğu gibi buldukları zeminden bağımsız olarak çıkar ve çıktıkları alanda birer matkap deliği içerirler. Yaklaşık olarak kapalı palmetlerin kalınlaşan ve kavis yapan sırtlarına dokunarak geniş bir kavis çizerler ve çatallaşan yapraklar çıktıkları zemine dokunarak sonlanırlar.

Orta Nef Güney Kapı⁸²: Kapı sövelerinden sağ sövenin büyük bir bölümü oldukça yıpranmış olmasına rağmen özgün kullanımında yerinde durmaktadır (Lev. 11). Ancak üzerinde yer alan palmetlerin büyük bir bölümü tahrip olmuştur. İlk iki faskiayı ayıran inci boncuk dizisinde boncuklar ince uzun bir yapıdadırlar ve kuzey kapıdaki boncuklarla aynı boyutlara sahip olmalarına karşın çok özenli bir işçilik sergilemektedirler. Hiçbir boncuk üzerinde bir keskinlik yada yarım bırakılma olgusu göze çarpmamaktadır. İnciler ise kuzey kapıda olduğu gibi yuvarlağa yakın bir ovalikte yapılmış olup keskin bir sırt çizgisi içermektedirler. Üçüncü faskia ile bezekli çerçeveyi birbirinden ayıran inci-boncuk dizisi orta nef kuzey kapısından (Lev. 9,2-3) ve güney yan nef kapısından (Lev. 5) farklı bir yapıya

⁸² Bu kapı ölçüleriyle kuzey yan nef kapısına benzemektedir. Güney yan nef kapısı 2,60 m. oranıyla orta nef girişini sağlayan kapılardan daha küçük boyutludur. Dolayısıyla burada karşılaştırma yapılırken daha çok kuzey kapının bezeklerine değinilmiştir.

sahiptirler. Kuzey kapıda ve güney yan nef giriş kapısında neredeyse incilerle aynı boylara sahip boncuklar yuvarlak bir form göstermektedirler. Kuzey kapıda ve güney yan nef kapısında 0,025 m. uzunluktayken burada 0,04 m. uzunluklarıyla daha narin ve ince-uzun bir form sergilemektedirler. Ayrıca inci ve boncukların yüzeyleri, güney sövede daha belirgin şekilde yapılmış, sanki üzerinden bir ağırlık geçmiş gibi tıraşlanarak düzleştirilmiştir (Lev. 11,4). İnci-boncuk dizisi, üzerinde yer alan yumurta-ok ucu ile tam olarak uyum içerisinde. Bu uyum sadece güney yan nef girişi sağlayan kapı üzerinde bozulmuştur. Yumurta-ok ucu dizisinde yumurtaların kabukları ile genişlikleri (0,11 m.) altta yer alan uzun boncuklarla uyum sağlaması için hem kuzey kapıdan (0,10 m.) hem de güney yan nef kapısından (0,085 m.) daha geniştir. Yumurtaların kabuk genişlikleri güney söve üzerinde üstte 0,013 m., altta ise 0,011 m., kuzey sövede ise üstte 0,014 m. altta 0,009 m. olmalarıyla birbirlerine çok yakın ölçülerdedir. Bu kapı üzerinde yer alan ölçüler milimetre bazında değişmekte, bu da ne denli özenli bir işçiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ok uçlarının genişliği saplarda 0,019 m., kanatlarda 0,039-0,04 m., uçlarda ise 0,006 m.'dir. Ok kanatları kuzey kapıdan daha geniştir ve kuzey kapıda hafif bir kavis yaparken burada daha düz bir forma sahiptir. Açık ve kapalı palmet dizisinde özenli işçilik yine karşımıza çıkmaktadır ki, hem açık palmet hem de kapalı palmetler (0,016 m.) eşit genişliktedirler. Kuzey kapıda palmetlerin genişlikleri kapalı palmetlerde 0,0135 m. iken açık palmetlerde ise 0,0145 m.'dir. Palmet yaprakları işçilik olarak hem kuzey kapıdan hem de güney yan nef kapısından oldukça farklı bir forma sahiptirler. Yaprakların tamamı herhangi bir parçalanma yada sivrilik içermezler. Yüzeyle oldukça yayvan bir şekilde yerleştirilmiş olan yapraklar dolgun ve etli bir yapıya sahiptirler. Kapalı palmetlerin her biri silmeden tek tek çıkmakta ve orta yaprak yukarı doğru incelen bir yapı sergilemektedir. Palmetlerin dış yan yaprakları ters "S" çizmekte ve ortaya doğru kalınlaşmaktadır. İç yan yapraklar ortaya doğru bir kavisle yükselip üst silmeye dokunur, aşağı ve orta yaprağa doğru kıvrılarak düğme şeklindeki bir uçla orta yaprağa doğru yönelmekte, ancak orta yaprakla birleşmemektedirler. İç yan yaprakla orta yaprakların arası matkapla boşaltılmıştır ve güney yan nefte olduğu gibi birleşme noktalarında matkap delikleri bulunmamaktadır. Ters "S" formlu olan dış yapraklar, çıktıkları zemine doğru kavis yaparak zemine dokunurlar ve uç kısımlarına doğru incelerken uçta düğme şeklinde kıvrılır ve iç yan yapraklara küçük bir iplikçikle bağlanırlar. Açık palmetlerde dış yan yapraklar zeminden bağımsız olarak çıkarılarken, iç yan yapraklar diğer kapılarda olduğu gibi orta yaprak üzerinden çıkmaktadırlar. Orta yaprağın kök bölümü 0,016 m. olup ortalarına yakın bir yerden çıkan iç yan yapraklar bir kavisle üst silmeye dokunurlar. Yaprakların uç kısımları düğme şeklinde bir form gösterirken, altta damla formunda bir çıkıntı yapıp ince bir sapla orta yaprağa bağlanırlar. Orta nef kuzey kapıda (Lev. 9,2-3) ve güney yan nef kapısında (Lev. 5) iç

yan yaprakların alt bölümlerinde damla yerine olta ucu gibi sivri bir çıkıntı bulunmaktadır. Dış yan yapraklar yine köprü gibi bir kavis yaparak aşağı doğru kıvrılır ve uçta bir düğme gibi dönerek yine alt bölümünde damla formunda yuvarlak hatlara sahip bir çıkıntı içerirler. Açık palmetlerin iç ve dış yan yaprakları kapalı palmetlerin dış yan yapraklarına sicim gibi ince bir iplikçikle bağlanırlar.

VIII. KAPILARIN ÖZGÜN KONUMLARINA YÖNELİK ÖNERİLER

Çalışma konusu Antik Dönem kapıları, yukarıda da değinildiği gibi, Attaleia kentinin Roma Dönemi agorasında inşa edilen Erken Hıristiyanlık Kilisesi'nde kullanılmak üzere özgün konumlarından uzaklaştırılmış, Osmanlı Dönemi'nde işlevi değiştirilen söz konusu yapının tüm evrelerinde kullanılmışlardır. Günümüzde güney yan nef kapısının eşik ve volütlü konsolları dışında tüm elemanları ile, orta nef kuzey kapısının ise lento ve söveler gibi ana çerçeve elemanları ile korunmuş olmaları yanında bazı bölümleri son kullanım yerlerinde duran orta nef orta ve orta nef güney kapının aşağıda tanımlanan ve irdelenen parçalar yardımı ile büyük ölçüde tamamlanabilmeleri, kapıların Geç Antik Dönem'in henüz tahrip olmamış/edilmemiş yapılarından kaynaklandıklarını ortaya koymaktadır. Kilisenin ilk evresinin İ.S. geç 5. – erken 6. yy.'da inşa edildiği düşünüldüğünde⁸³, kapıların özgün yapılarının bu döneme kadar ayakta ve kullanılabilir olduklarını akla gelmektedir. Bu dönemde, Antik Dönem'in özellikle dinsel yapıları özgün işlevlerini çoktan yitirmişler ve bunlara ait her türlü yapı malzemesinin Bizans yapılarında kullanılabilmesi 4. yy. ve sonrasında çıkarılan çeşitli nizamnamelerle kolaylaştırılmıştır⁸⁴. Bu yol hazır yapı malzemelerinin pratik kullanımı yanında kendi yapısal geleneğini yeni oluşturan Bizans kültürünün kendi dinsel yapısına ters düşmeyen bezekli, dolayısıyla estetik değeri yüksek yapı malzemesine verdiği değeri de göstermektedir. Bazı yapısal özellikler yanında orta nef kuzey kapısının üzerinde özgün olmayan bir bloğun hyperthyron olarak yerleştirilmesi (Lev. 8 vd.), 1953 yılı fotoğraflarında izlendiği gibi (Lev. 3) orta nef güney kapısı lentosunun özgün kullanımında olmaması gibi ayrıntılar, bu kapıların konumlarını korumalarına karşın olasılıkla tahribat nedeniyle Erken Bizans Dönemi'ndeki özgünlüklerini kaybederek yeniden ayağa kaldırıldıklarını göstermektedir.

Bu kapıların, sürekli iskan edilen bir yerleşimde ait oldukları Roma Dönemi yapılarının ortadan kalkmasına karşın günümüze kadar ulaşmaları büyük bir şanstır. Bunda en fazla, kapıların nitelikli malzemesi, bezekli olmaları ve tüm parçaları ile yeniden kullanılabilir olmaları etken olmuştur. Bu olgu doğal olarak sadece Attaleia için özel bir durum değildir ve

⁸³ Kaymak 1997, BÖLÜM 5.1.

⁸⁴ Devşirme malzemenin henüz İ.S. 3. yy. ortalarında başlayan kısıtlı ve bölgesel kullanım koşulları ve buna yönelik izinlerin düzenlendiği nizamnameler konusunda bkz. Codex Theodosianus 16.10.19; Geç Antik-Erken Bizans Dönemi'nde antik yapı elemanları ve donanımlarının devşirme olarak kullanılması konusunda örn. bkz.: Deichmann 1975, 95 vd.; Brandenburg 1996, 11 vdd.; Ceylan 2005, 74 vdd.; Esch 2005.

tahrip olan yada tahrip edilen anıtsal Roma yapılarına ait kapıların öncelikle Bizans Dönemi yapılaşmasında kullanılmış olduklarına hemen tüm antik yerleşimlerde tanık olmak olasıdır⁸⁵.

Bu tür kapılar, bu çalışmada da yapıldığı gibi; tipolojik, bezeksel, kronolojik vs. gibi bazı bilimsel kriterler ışığında incelenebilir ve ait oldukları yerleşimin kentsel, kültürel ve tarihsel araştırmalarında değerlendirmeleri yapılabilir. Bu değerlendirme ile ulaşılan sonuçlar araştırılan malzemenin bulunduğu yerleşimin yapısal ve kalıntı durumuna paralel olarak değişebilir; kısacası, arkeolojik varlığı büyük oranda korunmuş yerleşimlerde bu tür buluntuların bilimsel değerlendirmeleri yanında hangi yapılardan kaynaklanmış oldukları da kesin olarak ortaya konabilir.

Kesintisiz yerleşime alan edilmesi nedeniyle yerleşim içindeki antik dokusunu yitiren Attaleia, arkeolojik varlığı korunmuş yerleşimlere oranla bu açıdan çok daha zorlu bir araştırma alanıdır ve bu buluntuların özgün kullanım yerlerini günümüz Kaleiçi'ne saptamak artık olanaksızdır; ancak, bu kapıların olası ilk kullanım alanları ile ilgili bazı görüşler ileri sürmek yine de gerekli olacaktır. Doğal olarak bu süreçte, çalışma konusu kapıların tamamının Attaleia kökenli olduğu, Kaleiçi'ndeki başka buluntuların incelenmesi sırasında daha önce yapıldığı gibi⁸⁶ yakınlardaki antik bir yerleşimden getirilmedikleri kabul edilmektedir.

Günümüzdeki Kaleiçi sınırları içinde yayılan Roma Dönemi yerleşiminden kalabilen yapısal buluntular göz önüne getirildiğinde, Kesik Minare alanında korunan kapıların kentin en nitelikli malzemeleri arasında yer aldığı görülmektedir. Günümüzde büyük oranda korunan ve antik niteliğini tamamen veya kısmen koruyan Hıdırlık Kulesi⁸⁷, Hadrianus Kapısı⁸⁸ ve sur duvarları⁸⁹ gibi yapılar incelendiğinde bu yapıların inşasında genel olarak traverten ve kireçtaşı kullanıldığı görülmektedir. Ancak, Hadrianus Kapısı'nın özgün sütunları yanında Kaleiçi sokaklarındaki bazı granit yapı elemanları, sur duvarlarındaki bazı tekil örnekler yanında Kesik Minare nartheks cephesindeki devşirme mermer bloklar göz önüne alındığında,

⁸⁵ Örneğin bkz. Hild - Hellenkemper 1986, Res. 95; Hild - Hellenkemper 1990, Res. 332 vd. 340; Bingöl 1999, Res. 33b; Hebert 2000, Lev. 122; de Courtils 2003, Res. 33b.

⁸⁶F. Okatan tarafından incelenen ve günümüzde Yivli Minare avlusunda korunan kasetli kemer bloklarının Perge'den getirildiği ileri sürülmüş (Bulgurlu 1999, 198 vdd.), parçaların Attaleia kökenli olma olasılığının daha fazla olduğu Okatan tarafından ikna edici bir şekilde ortaya konulmuştur (Okatan 2004, 75 vdd.).

⁸⁷ Alp 2005.

⁸⁸ Okatan 2004.

⁸⁹ Yılmaz 2002, 106 vdd.; von Lanckoronki 2005, 5 vdd. Res. 3-6; Varkıvanç 2008, 55 vdd.

Roma Dönemi Attaleiası'nın Kesik Minare alanında devşirme olarak kullanılan kapıların kaynaklandığı ve nitelikli malzemeden oluşturulmuş anıtsal yapılara da sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yapıların türü, tipi ve konumları hakkında görüş belirtmek olanaksız olsa da, Kesik Minare alanındaki antik kapıların özgün konumları konusunda Antik Dönem'in ele geçen örnekleri ışığında önerilerde bulunulabilir.

Ağırlıklı olarak beyaz, kısmen de gri damarlı mermerden oluşan kapıların malzeme niteliği, İon tipinde olmaları, özenli ve zengin içerikli bezemeleri ile anıtsal boyutları göz önüne alındığında cephelerini veya geçeneklerini süsledikleri yapıların kentin en görkemli yapıları oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu tip kapılar Arkaik ve Klasik Dönemler'de sadece İon mimarisi ile özdeşleşse de, Kesik Minare kapılarının oluşum dönemleri⁹⁰ (Roma Dönemi) ve bu dönemde en fazla tercih edilen mimari tarz düşünüldüğünde bu yapıların, başlık ve arşitrav buluntuları ile Kaleiçi'nde varlıkları bilinen Korinth tarzı yapılara ait olmaları en büyük olasılıktır.

Özellikle Roma Dönemi'nin hemen her kentsel yapısında karşılaşılan İon ve Korinth tarzı anıtsal yapıların bu tip kapının yoğun kullanım ve üretimine neden olması ve kapıların form, bezeme, teknik özellikler ve boyutları ile ait oldukları yapılar hakkında hiçbir ipucu vermemeleri bu kapıların kesin bir yapısal konumlandırılmasını zorlaştırmakta, hatta olanaksız kılmaktadır. Bu olgu, işlevleri bilinen bazı yapı grupları ve bunların kapıları hakkında aşağıda yapılacak gözlemler ile daha iyi anlaşılacaktır.

Tapınaklar: İon kapıları söz konusu olduğunda akla ilk olarak dinsel içerikli yapılar gelmektedir. Dinsel yapıları betimlemiş olmaları gereken ve henüz İ.Ö. 8. yy.'ın ilk yarısında karşımıza çıkan pişmiş toprak modeller⁹¹ ile bu tür kapıların taş mimari öncesinde de tapınak kapılarını bezediği anlaşılmaktadır. Arkaik Dönem'in taş mimarisi ile anıtsal bir yapı kazanan bu kapı tipinin en belirgin örnekleri Naksos ve Paros'ta ele geçmiştir⁹². Anadolu mimarisinin yukarıda anılan dinsel yapılarla eş zamanlı olarak inşa edilen anıtsal Ephesos Artemis ve Didyma Apollon tapınaklarının bu döneme ait kapı yapıları ne yazık ki tamamen ortadan kalkmıştır; ancak, bu tapınakların anıtsallıkları ve ele geçen bezekli elemanları göz önüne

⁹⁰ Bkz. IX. STİLİSTİK ÖZELLİKLER ve XI. TARİHLEME bölümleri

⁹¹ Büsing-Kolbe 1978, 70 vdd. Res. 1.

⁹² Dinsmoor 1975, 132 vd. (Paros, Naksos); Gruben 1986, 344 vd. Res. 287 (Naksos); Gruben 1997, 261-416 (Naksos).

alındığında⁹³ bezeksiz faskia içeren yalın Naksos ve Paros örneklerinden daha görkemli kapılara sahip olduklarını tahmin etmek güç olmayacaktır. Diğer bir deyişle, Kesik Minare kapılarının en erken örneklerini bu tipin yaratıldığı İonya Bölgesi'nde henüz İ.Ö. 6. yy. ortalarında bulmak olasıdır. Didyma Apollon Tapınağı'nın Helenistik Dönem evresinin anıtsal kapısına ait söve parçaları Arkaik Dönem İonia kapılarının anıtsallıkları ve zengin bezemeleri hakkında açık bir göstergedir⁹⁴. İ.Ö. 6. ve 5. yy.'larda birkaç sadece bazı parçalar ile varlıkları tanınan bezekli ve anıtsal İon kapılarının Roma Dönemi'ndeki onarımlara karşın özgün konumunda ve tam olarak ele geçen en erken örneği Erechtheion Tapınağı kuzey kapısıdır⁹⁵. Bezekli ve anıtsal İon kapılarına ait kalıntısar verilere Didyma Apollon Tapınağı yanında Lagina Hekate⁹⁶, Sardes Artemis⁹⁷, Kastabos Hemitheia⁹⁸, Magnesia Zeus Sosipolis⁹⁹ ve Termessos Zeus (N5) Tapınağı¹⁰⁰ gibi çok sayıda Hellenistik Dönem İon ve Korinth tapınağında rastlamak olasıdır¹⁰¹. Roma Dönemi bu tür kapıların sayısal ve bezek niteliğı açısından arttığı bir dönemdir. Suriye Bachus Tapınağı¹⁰², Antiocheia Augustus Tapınağı¹⁰³, Aphrodisias Aphrodite Tapınağı¹⁰⁴, Ankyra Augustus Tapınağı'nda¹⁰⁵ olduğu gibi bu kapıların oldukça anıtsal örneklerinin yapımı Erken Roma Dönemi ile sürer; ancak, kapıların en yoğun kullanımları Hadrianus ve Antoninler Dönem'inde göze çarpmaktadır. Bu dönemlere ait çok sayıda örneğe Suriye'deki Niha¹⁰⁶, Kasr Naus¹⁰⁷ ve Bziza¹⁰⁸ Tapınakları,

⁹³ Gruben 1986, 348 vdd.

⁹⁴ Söveleri üzerinde lotus-palmet kuşağı ve yumurta-ok ucu bezemesinden oluşan bezekler bulunan ve İ.Ö. 188 / 177 yılları arasına tarihlenen kapının yüksekliğı 14 m. olarak hesaplanmaktadır: Günther 1991, 12 Res. 19. 22.

⁹⁵ Robertson 1959, 134 vd. Res. 57; Berve - Gruben 1961, 182 vdd.; Brill 1968, 10 vd. Res. 37b; Strong 1976, Res. 10; Büsing-Kolbe 1978, 107 vdd. Res. 20; Gruben 1986, 193 vdd.; Fletscher - Cruickshank 1996, 121. 127-130 Lev. 30; Langmead - Garnaut 2001, 110 vd.; Gates 2003, 252 vd. Res. 15.10; Gardner - Kleiner - Mamiya 2005, 126 vd.

⁹⁶ Tapınağına ilişkin yayınlarda parçanın fotoğraflarına rastlanmamış olup, kişisel gözleme dayalıdır.

⁹⁷ Butler 1925, 39 vd. 55 vd. Res. 34 vd. 49 vdd.

⁹⁸ Cook - Plommer 1966, 120 vd. Res. 54 vdd.

⁹⁹ Rumscheid 1994, Lev. 89,2.5.

¹⁰⁰ C. Başaran'ın, kapı lentosu üzerinde bulunan lotus palmet bezeğı ile Augustus Dönemi'ne tarihlediğı yapı (Başaran 1995, 94) M. Büyükkolancı'ya göre ilk yapım tarihi olan İ.Ö. 2. yy.'a verilmelidir (Büyükkolancı 1996, 120).

¹⁰¹ Bu döneme tarihlenen birçok İon tarzı yapının kapı yapıları hakkında ne yazık ki bilgi ve veri bulunmamaktadır.

¹⁰² van Ess - Weber 1999, 26. 98 vd. Res. 97a-c; Sear 2004, 245 vd. Res. 163.

¹⁰³ Rumscheid 1994, Lev. 7,5; Mitchell - Waelkens 1998, Lev. 71,3.

¹⁰⁴ Rumscheid 1994, Lev. 10,1.

¹⁰⁵ Krencker-Schede 1936, Res. 13 Lev. 13-16. 26 vd.

¹⁰⁶ Krencker - Zschietzschmann 1938, 106 vdd. Res. 144 Lev. 55.

Roma Romulus Tapınağı¹⁰⁹, Kremna Büyük¹¹⁰ ve Küçük Hadrian¹¹¹ Tapınakları, Efes Hadrian Tapınağı¹¹², Euromos Zeus Lepsinos Tapınağı¹¹³, Termessos Ares (N2) Tapınağı¹¹⁴, Sagalassos Antonius Pius Tapınağı¹¹⁵, Bergama Dionysos Tapınağı¹¹⁶, Efes Serapis Tapınağı¹¹⁷, Termessos N6 Tapınağı¹¹⁸, Termessos N1 Tapınağı¹¹⁹, Kremna Antoninler Tapınağı¹²⁰, Olympos İon Tapınağı¹²¹, Patara Korinth Tapınağı¹²², Blandros Ceres Tapınağı¹²³, Kilikya Ala Kapı¹²⁴ Keramos'tan Kurşunlu Yapı olarak adlandırılan bir tapınak¹²⁵ sayılabilir.

Tiyatrolar: Roma Dönemi tiyatrolarının sahne binalarının en önemli özelliği skene frons olarak adlandırılan ve oyunların sergilendiği alana geçişin 5 kapı ile sağlanmasıdır. Bu kapılar, geçenek olarak kullanılmaları yanında görkemli bezemeleri ile sahne binasının dekorasyonunda önemli rol oynamışlardır¹²⁶. Kapılardaki 5 sayısı genel bir kural niteliğindedir ve tiyatronun küçüklüğü yada büyüklüğü bu kuralı bozmamaktadır¹²⁷. Belirli aralıklarla dizilen kapıların merkezinde yer alan porta regia, beş kapının en anıtsalı olup diğer

¹⁰⁷ Krencker - Zschietzschmann 1938, 13 vdd. Res. 23-25.

¹⁰⁸ Krencker - Zschietzschmann 1938, 4 vdd. Res. 9 Lev. 4.

¹⁰⁹ Claridge 1998, Res. 36:40; Grudmann 1998, 62 vd. Res. A49.

¹¹⁰ Mitchell 1995, Lev. 40 vd.

¹¹¹ Mitchell 1995, 86 vd. Lev. 28. 30.

¹¹² Thür 1989, Res. 147; Wiplinger - Wlach 1995, Res. 96 vd.

¹¹³ Pülz 1989, 453 Lev. 44, 2; Serdaroğlu 2004, 123 Res. 93.

¹¹⁴ Büyükkolancı 1996, Lev. 170.

¹¹⁵ Vandeput 1997, 64 vd. Lev. 31,1-2. 32,3-4.

¹¹⁶ Radt 2002, Res. 133. 135.

¹¹⁷ Strocka 1988, 303 Lev. 46,1.

¹¹⁸ Büyükkolancı 1996, Lev. 176a-c.

¹¹⁹ Büyükkolancı 1996, Lev. 165 vd. 169a-c.

¹²⁰ Mitchell - Waelkens 1988, Lev. 5a; Mitchell 1995, Res. 23; Büyükkolancı 1996, Lev. 73.

¹²¹ Brevster 1993, Res. 27; Serdaroğlu 2004, 81 Lev. 22 Res. 57.

¹²² Gültekin 1998, 12 vd. Lev. 2a. 5a. 6. 7a. 11a. 14a; Işık 2000, 117 Res. 92; Pohl 2002, Res. 30.1-2; Serdaroğlu 2004, 90 Res. 59. 63vd.

¹²³ Roos - Filges 2006, Res. 149a-c. 153 vd.

¹²⁴ Harper - Bayburtluoğlu 1968, 149 vdd. Lev. 50b. 51b. 52a-c. 53a.

¹²⁵ Serdaroğlu 2004, 13 Lev. 19 Res. 13.

¹²⁶ Örneğin bkz. Sear 2006, 83 Res. 22. 27.

¹²⁷ Kapıların sayısı nadiren değişebilmektedir. Sahne binaları incelenebilen bazı tiyatrolar bu kapıların Hellenistik Dönem'de üç tane olabileceğini göstermektedirler. Örneğin Priene Tiyatrosu: de Bernardi Ferrero 1988, 125 vd. Res. 126; Sear 2006, Res. 121. Hierapolis tiyatrosunda ise sahneye açılan iki yan kapı ile bu sayı yediye yükseltilmiştir.

kapılar dışı doğru simetrik ve küçülen bir konumda dizilirler¹²⁸. Sahne binalarının caveaya oranla sıkça yapısal değişikliğe uğramaları yanında Erken Hıristiyanlık Dönemi ile birlikte artık onarılmayıp tahrip olmaya terk edilmeleri, hatta özellikle kapılar gibi bezekli parçaların taşınarak başka yapılarda veya farklı amaçlarla kullanılması nedeniyle bu yapıların kapılarına ilişkin veriler tapınaklara oranla daha azdır. Bunlara ait çerçeveler Termessos¹²⁹, Aspendos¹³⁰, Rhodiapolis¹³¹ ve Kibyra¹³², Tlos¹³³ tiyatrolarında olduğu gibi genelde salt faskialı ve bezeksiz profilli olabilmeleri yanında Hierapolis¹³⁴, Nysa¹³⁵, Myra¹³⁶, Nikaea¹³⁷, Aizonai¹³⁸, Perge¹³⁹, Side¹⁴⁰, Limyra¹⁴¹, Phaselis¹⁴², Olympos¹⁴³, Selge¹⁴⁴ ve Sagalassos¹⁴⁵ tiyatrolarına ait kapılar Kesik Minare kapıları gibi zengin bezemeler içerebilmektedirler. Bunlardan özellikle Hierapolis Tiyatrosu kapıları oluşturan tüm elemanların üzerinde boş alan bırakılmaksızın bezenmiş olması ile bu türün en görkemli örneğini oluşturmaktadırlar.

¹²⁸ Vitruv V.4.3.

¹²⁹ de Bernardi Ferrero 1969, 9 vdd. Res. 1-4; de Bernardi Ferrero 1974, 25 Res. 23.

¹³⁰ de Bernardi Ferrero 1970, 161 vdd. Res. 189. 199; von Lanckoronski 2005, Lev. 22.

¹³¹ de Bernardi Ferrero 1969, 171 vd. Res. 253 vdd.; Özbek 1992, 13 Res. 9; Sear 2006, 374.

¹³² de Bernardi Ferrero 1966, 9 vd. Res. 2. 22 vd. 25 vd.

¹³³ de Bernardi Ferrero 1970, 188 vdd. Res. 232; Özbek 1991, 292; Özbek 1994, 399 vd.; Sear, 2006, 380.

¹³⁴ de Bernardi Ferrero 1966, 57 vdd. Lev. 19 vd.; Sezgin 2004, 47 Res. 12 vd.

¹³⁵ de Bernardi Ferrero 1970, 113 vdd. Res. 118; Sezer - Tuna - Peker 1988, 85; Özbek 1991, 287 vdd. Res. 4; Kadioğlu 2002, 99 vdd.; Kadioğlu 2006, 57 vdd. Lev. 24 vdd.; Sear 2006, 345 vd.

¹³⁶ de Bernardi Ferrero 1970, 197 vdd. Res. 252; de Bernardi Ferrero 1974, Res. 189. 200; Knoblauch - Özbek 1996, 189 vdd. Res. 16. 18. 24; Texier 2002, 421 Lev. 217 vd.; Sear 2006, 370 Res. 127.

¹³⁷ Yalman 1986, 237 Res. 8 vd.

¹³⁸ de Bernardi Ferrero 1970, 177 vdd. Res. 213-217; Texier 2002, 311 vdd. Lev. 40. 43. 45; Rheidt 2004, 132 vd. Res. 9.

¹³⁹ de Bernardi Ferrero 1970, 147 vd. Res. 8; İnan 1987, 140 Res. 30-32; İnan - Atik 1997, 68 vd. Res. 5 vd. Çiz. 1 vd.; Öztürk 2000, Res. 4 vd.; Atik 2000, 298 vdd. Res. 13-16. 46; Texier 2002, 450 vd.; Öztürk 2005, 30 vd. Res. 1. 3; von Lanckoronski 2005, 51 vdd.

¹⁴⁰ Mansel 1962, Res. 22; de Bernardi Ferrero 1970, 133 vdd.; Mansel 1978, 200; Vandeput 1997, Lev. 115,2; İzmirilgil 2003, 267 vd.; İzmirilgil 2007, 68 vd.; Günay 2008, 545 Res. 6.

¹⁴¹ Dinstl 1986-87, 177 vdd. Res. 26. 28-30.

¹⁴² Schäfer 1981, 119 vd. Lev. 55,2; Sear 2006, 373 Lev. 393.

¹⁴³ Özbek 1992, 9 vd. Res.1-5.

¹⁴⁴ de Bernardi Ferrero 1966 39 vdd. Res.86; Machatschek - Schwarz 1981, 75 vd. Res. 44. 52 vd.; Sear 2006, 376 Res. 27.

¹⁴⁵ de Bernardi Ferrero 1969, 37 vd. Res. 73. 75-79; de Bernardi Ferrero 1974, Res. 100; Vandeput 1992, 107 vd. Res. XVII a-b.

Bouleuterionlar: Antik dönemin en önemli kamu yapıları içinde yer alan bouleuterionlar, özellikle tiyatro yapılarında olduğu gibi dış ve iç mekan anıtsallığı ve görseelliğinin arttırılması için görkemli kapılar ile donatılmışlardır. Antik Dönem sonrası kullanımlarının genelde farklı işlevde olması nedeniyle yoğun tahribata uğrayan bu yapıların kapıları konusunda ne yazık ki çok fazla bilgi bulabilmek olası değildir. Çoğu kalıntı halinde bulunan kapı örneklerine Nysa¹⁴⁶, İasos¹⁴⁷ ve Patara¹⁴⁸ bouleuterionlarında rastlanmış olup, özellikle scene frons kapılarının Kesik Minare kapılarını anımsatan düzenleme içerdikleri görülmektedir.

Agoralar: Arkeolojik buluntular, Antik Dönem agoralarının yalın yada propylon tarzındaki girişleri ile agora alanı içi ve kıyısında yer alan çeşitli mekanların yalın yada zengin bezemeli İon kapıları ile donatıldıklarını ortaya koymaktadır. Roma Dönemi sonrasında da yerleşimlerin en yoğun kullanım alanları olmaları nedeniyle agora dışı yapılardan kaynaklanan bazı yapısal eleman ve donanımların da agoralara getirildikleri göz önüne alınmalıdır¹⁴⁹. Agoralardaki yapısal değişiklikler ne yazık ki az sayıda örneğin ele geçmesine yada agoralardaki yapılara mal edilmesinde etkendirler. Genellikle yalın faskialı olarak şekillenen kapılara örnek olarak Side¹⁵⁰, Oinoanda¹⁵¹, Aphrodisias¹⁵², Sillyon¹⁵³, Eleusia Sebaste¹⁵⁴ ve Lyrbe¹⁵⁵ agoralarını anmak olasıdır.

Kütüphaneler: Büyük kentlerin kamu yapıları arasında yer alan ve zengin bezemeli cephelere sahip olan kütüphanelerden ne yazık ki çok fazla kapı ele geçmemiştir. Cephesinin onarılması sırasında ele geçen kapı elemalarının da yerlerine konulduğu Ephesos Celsus

¹⁴⁶ Mcdonald 1943, 220.

¹⁴⁷ Baldoni v.d. 2004, 78 metinresim.

¹⁴⁸ Korkut - Grosche 2004, 239 vdd.; Korkut - Grosche 2007, 24 vdd. Res. 50-54. 56. 58 vd. 66. 78 vd. 82. 94 vd. 100, 103-105.

¹⁴⁹ Örneğin Hierapolis agorasındaki kapı çerçevelerinin, aslında agora dışındaki anıtsal bir mekâna ait olduğu ve Bizans Döneminde buraya taşındıkları söz konusu edilmektedir: D'Andria 2007, 32 Res. 58. Kapı çerçeveleri T. Sezgin tarafından yüksek lisans tezi kapsamında incelenmiş, ancak nereye ait oldukları tespit edilememiştir: Sezgin 2004, 35 Res. 1.

¹⁵⁰ Mansel 1978, 150 Res. 162.

¹⁵¹ Coulton 1986, 64 Çiz. 6e Lev. 8a.

¹⁵² Smitt - Ratté 2005, 333 vd.; Smitt - Ratté 2006, 21 vd. Anılan kaynakçada kapılara ilişkin görsele rastlanmamış olup kişisel gözleme dayanmaktadır.

¹⁵³ von Lanckoronski 2005, 78 Res. 60.

¹⁵⁴ Tekin 2001, Res. 1; Schneider 2008, 46 vdd. metinresim.

¹⁵⁵ İnan 1998, 16 vdd. Res. 16. 32-34. 102 vd. 105.

Kütüphanesi bu açıdan en somut ve en önemli örnektir. Yapı cephesi diğer bezeme elemanları yanında üç anıtsal kapı ile vurgulanmaktadır¹⁵⁶. İki faskialı olması ile Kesik Minare kapılarından ayrılan kapılar genel yapısı ile oldukça benzerdir. Cephesi Celsus Kütüphanesi'ni anımsatır şekilde sütunlar ve üç büyük bezekli İon kapısı ile düzenlenen diğer bir kütüphane kalıntısı da Nysa'da tespit edilmiştir¹⁵⁷.

Propylonlar: Agoralara yada tapınak alanlarına girişi sağlayan anıtsal propylonların geçeneklerinin bazılarının bezekli kapı elemanları ile donatıldığı görülmektedir. Bunların en görkemli ve restorasyonu sonrası iyi algılanan örneği Ephesos'taki Mazeus Mithridates Kapısı'dır¹⁵⁸. İlginç olan ise, buradaki dört kapının agoraya girişi sağlayan anıtsal propylonun kemerli geçenekleri içinde değil, ayakları içine yerleştirilmiş olmalarıdır; yani kapıların geçenekleri birbirlerine bağlamalarıdır. Bu nedenle kapıların her iki yüzü de bezenmiştir. Bezekli kapılara sahip propylonların diğer örneklerine ise Lagina'daki Kutsal Yol üzerinde¹⁵⁹, Milet¹⁶⁰ ve Stratonikeia¹⁶¹ Bouleuterionları ile Sagalassos hamamı yakınındaki propylon¹⁶², Perge Güney Roma Kapısı¹⁶³ Termessos Artemis Tapınağı Propylonu'nda¹⁶⁴ rastlamak olası olmuştur.

Mezarlar: Bezekli İon kapıları aslında henüz Arkaik Dönem mezarlarında karşımıza çıksalar da, bunlar genelde tümülüs altı yalın mezar odalarının girişlerini kapatma yanında tümülüslerin krepislerinde simgesel bir içerikle yerleştirilirler¹⁶⁵; bunların en erken örnekleri Lidya Bölgesi'nde karşımıza çıkar¹⁶⁶. Klasik Dönem ile birlikte Anadolu'da öncelikle Likya'da ve Nereidler Anıtı¹⁶⁷, ardından Karia Bölgesi'nde Kaunos Kaya Mezarları¹⁶⁸

¹⁵⁶ Stročka 1979, Res. 10; Hoepfner 2002, 123 Res. 159. 162 vd.

¹⁵⁷ Götze 1937 Res. 12; Hoepfner 2002, 73 vdd. Res. 102; İdil 2003, 45 vdd. Res. 9.

¹⁵⁸ Rumscheid 1994, Lev. 39,5; Vandeput 1997, 60. 131. 148. 150 vd. Lev. 81,3-4; Cormack 2004, 225.

¹⁵⁹ Tırpan 1996, 211 Res. 1-3. 11; Tırpan - Söğüt 2001, 303 vd.

¹⁶⁰ Knackfuß 1908, Lev. XIV; Tuchelt 1975, 112.

¹⁶¹ Mert 2008, 205 vd. Res. 136 vd.

¹⁶² Vandeput 1997, 113 vd. Lev. 60,1-2.

¹⁶³ Vandeput 1997, Lev. 111,2

¹⁶⁴ Büyükkolancı 1996, 109 vdd. Res.142a-b. 143a-b; von Lanckoronski 2005, 121 Res. 39.

¹⁶⁵ Örn. bkz. Pelon 1976, 290 vdd. Lev. CXIV,1-2. CXXXI. CXXXV. CLVII,2; Waelkens 1986, 144 Lev. 51 No 363.

¹⁶⁶ Toprak üstü anıtsal mezar yapılarında İon kapısına nadiren de olsa Arkaik Dönem'de de rastlanır. Örneğin Phokaia Taş Kule Mezarı: Cahill 1988, 483 vd. 491 vd. Res. 4. 14; Fedak 1990, 50 vd. Res. 43.

¹⁶⁷ Gabelmann 1979, Res. 1; Fedak 1990, 66 Res. 67.

şekillenen ve bir İon tapınak sellasının cephesini yansıtan bu anıtsal mezarlar, Helenistik Dönem ile yaygınlaşırlar¹⁶⁹ ve sahip oldukları mimari tarza uygun olarak bezekli kapılar ile donatılmışlardır. Roma Dönemi'nde yoğun örneklerine rastlanan bu mezarlar genelde Korinth tarzı bir mimari sergilemektedirler ve Anadolu'da oldukça yaygındırlar. Çok sayıda örneği saptanan bu mezarlara, öncelikle anıtsal ve zengin bezemeli İon kapıları göz önüne alındığında aşağıdaki örnekleri saymak yeterli olacaktır: Ephesos C. Memmius Mezar Anıtı¹⁷⁰, Patara Tapınak Cepheli Mezar Anıtı¹⁷¹; Palmyra anıt mezarı¹⁷², Pompei Porta Necora Mezar Anıtı¹⁷³, Arykanda Tapınak Cepheli Mezar Anıtı¹⁷⁴, Kremna Tapınak Cepheli Mezar Anıtı¹⁷⁵, Palmyra Tapınak Cepheli Mezar Anıtı¹⁷⁶, Myra Tapınak Cepheli Mezar Anıtı¹⁷⁷, Rhodiapolis Opramoas Mezar Anıtı¹⁷⁸, Side Batı Mausoleumu¹⁷⁹.

Yukarıda bazıları sıralanan örnekler, anıtsal ve bezekli İon kapılarının Antik Dönem yerleşimleri içinde çeşitli dinsel, kamusal ve kişisel yapılara kullanılabildiklerini göstermektedir. Tüm bu kapılar boyutları ve bezemeleri göz önüne alındığında özellikle konut yapılarında karşılaştığımız ve daha çok geçenek niteliğindeki kapılardan farklı olarak yapının önemi ve anıtsallığını da vurgulamaktadır. Kapıların iki yada üç faskialı, hyperthyron ve geisona sahip olmaları ortak özellikleridir ve bu özellikler yanında büyük oranda benzeyen bezeme şekilleri de göz önüne alındığında kapılar arasında ait oldukları yapılar için herhangi bir ayırım yapmak söz konusu olamamaktadır. Bu da, bu çalışma kapsamında incelenen Kesik

¹⁶⁸ Roos 1972, 80 vdd. Lev. 6. 13. 27. 29. 36. 59; Fedak 1990, Res. 119; Varkıvanç 1995, 99 vdd. Res. 4. 10 vd.; Roos 2006, 44 vdd. Lev. 21-30, 52-60, 65-69.

¹⁶⁹ Örneğin *Telmessos Amyntas Mezarı*: Akurgal 1961, 129 vdd. Res. 81 vdd.; Fedak 1990, 97 vd. Res. 103. 120. *Limyra Heroonu*: Fedak 1990, 68 vdd. Res.75; Borchhardt 1999, Lev. 16. *Kos Charmyleion*: Schazmann 1934, 110 vdd; Fedak 1990, 82 vd. Res. 103; Winter 2006, 84 Res. 209 vd. *Belevi Mausoleumu*: Praschniker - Theuer 1979, 44 vdd. Res. 31 vd. 51 vd. Hellenistik Dönemde mezar taşları üzerinde de benzer kapı betimlemeleriyle karşılaşılmaktadır: Örn. bkz. Pfuhl - Möbius 1977, 85 vd. Lev. 31 Res. 137.

¹⁷⁰ Bammer 1971, 48 Res. 25-29. 54. 88; Outschar 1990, 69 Res. 13.

¹⁷¹ Colvin 1991, Res. 72; Adam 1994, 39 Res. 73; Işık 1995, 160 vd. Res 1a-c. 7; Cormack 2004, 256 vdd. Res. 138 vdd.

¹⁷² von Hesberg 1992, 75 vd. Res. 31.

¹⁷³ von Hesberg 1992, 125 vd. Res. 73.

¹⁷⁴ Çevik 2002, Res. 37; Cormack 2004, 187 Res. 47 vd.

¹⁷⁵ Mitchell 1995, 69 vd. Res.16; Cormack 2004, 201 vd.

¹⁷⁶ von Hesberg 1992, 188 Res. 120.

¹⁷⁷ Borchhardt 1975, 61 vd. Lev. 30a; Texier 2002, 426 vd. Lev. 214.

¹⁷⁸ Benndorf - Niemann 1884, 76 vd.; Petersen - Luschan 1889, 76 vdd.; Spratt - Forbes 2008, 181 vd.

¹⁷⁹ Mansel 1959, 370 vdd. Res. 7. 9. 25; Mansel 1960, 408 vdd. Res. 17; Mansel 1978, 297 vdd. Res. 349. 353.

Minare kapılarının, antik dokusunu yitirmiş bir kentteki olası özgün kullanım yapılarının saptanması konusunda büyük bir zorluğu beraberinde getirmektedir.

Kesik Minare kapılarının boyutları, özenli malzeme ve bezek işçiliği ile kaliteli mermer malzemesi göz önüne alındığında akla ilk gelen yapıları tapınaklar olarak tanımlamak olasıdır. Kentte ele geçen çok sayıda yazıt ve sikke ile antik yerleşimin özellikle Roma Dönemi'nde Zeus, Athena, Artemis, Dionysos, Poseidon, Helios, Nemesis, Men, Ares, Herakles, Nike ve Tykhe gibi çok sayıda tanrısal kült barındırdığı ortaya konulmuştur¹⁸⁰ ve kapıların kentteki bazı tapınaklara ait olma olasılığı yüksektir.

Kentte tiyatro, bouleuterion, kütüphane ve kent içi propylon gibi kamu yapılarının varlığı konusunda henüz bir veri ile karşılaşılmamıştır. Özellikle tiyatro, bouleuterion, kütüphane gibi yapıların geleneksel cephe mimarisinde, en az ikisi birbiri ile aynı yada yakın boyutta olan üç yada beş kapının varlığını beklemek gerekmektedir. Kesik Minare alanında sağlam olarak korunan veya tamamlanabilen kapıların birbirlerinden farklı boyutlara sahip olmaları, bu kapıların en azından aynı yapıya ait olma olasılıklarını ortadan kaldırmaktadır. Ancak, her bir kapının yukarıda anılan farklı yapılardan kaynaklanma olasılığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Propylon olarak da adlandırılabilinecek ve kentin Roma Dönemi'nin olasılıkla en anıtsal kapı yapısı olan Hadrianus Takı'nın özenli tonoz, başlık ve arşitrav bezemelerine rağmen granit sütunları dışında yerel kireçtaşından yapılmış olması nedeniyle, Kesik Minare kapılarının malzeme ve sayı olarak en azından kent içi propylonlara ait olma olasılığı zor görünmektedir.

Kentin Roma Dönemi agorası hakkındaki arkeolojik kalıntılara kısmen de olsa Kesik Minare alanı içinde rastlanmıştır¹⁸¹. Kuzey ve doğu yönlerde ele geçen ve alanı çevreleyen üç basamaklı portikuslar ve taşıdıkları sütun postamentleri nitelikli kireç taşıdan yapılmışlardır. Ne yazık ki bu portikusların revakları ve ardındaki mekanların plan ve malzemeleri hakkında bilgi sahibi olmak artık olanaksız görünmektedir. Agora stoaları, Hadrianus Takı ve Hıdırlık Kulesi gibi önemli yapılarda dahi mermer kullanılmaması yanında incelenen malzemenin farklı boyutları bu kapıların en azından dükkanlara ait olamayacağı olasılığını güçlendirmektedir.

¹⁸⁰ Baydur 1975, 33 vdd.; Baydur 1976, 37 vdd.; Baydur 1986, 439 vdd.; Gökalp 2008.

¹⁸¹ Kaymak 1997, BÖLÜM II. ve KATALOG; Hellenkemper – Hild 2004, 326 vd. Res. 65 vdd.

Yerleşime ait anıtsal mezar yapılarından sadece biri korunabilmiştir. Günümüzde Hıdırlık Kulesi olarak adlandırılan ve İ.S. 1. yy.'a tarihlenen anıtsal mezar, cephesindeki fascesler yardımı ile bir konsül mezarı olarak adlandırılmaktadır¹⁸². Erken Roma Dönemi'nde de olsa kentin en yetkili kişisine tamamı traverten ve yerel kireç taşından bir mezar inşa edilmesi ve Anadolu'daki diğer anıtsal mezarlar gibi bu mezarın da daha yalın ve yerel taştan bir kapıya sahip olması Kesik Minare kapılarının anıtsal mezarlardan kaynaklanma olasılığını ortadan kaldırmaktadır.

Yukarıdaki kısa irdeleme, kapıların özgün kullanım alanları ve yapıları konusunda ne yazık ki çok yakın bir olasılık ileri sürmeye yeterli bulgular sunamamaktadır. Kapıların farklı boyutları ve nitelikli malzemesi göz önüne alındığında en yakın olasılık olarak kentin dinsel yapılarını düşünmek yerinde olacaktır.

¹⁸² Alp 2005.

IX. TARİHLEME

Kesik Minare içerisinde yer alan kapılar tarihlendirilmeleri, özgün konumlarından uzaklaştırılmış olmaları nedeniyle yapısal bir bütünlük içermemeleri, stratigrafik bir incelemeye olanak tanımamaları yada yazılı bir aktarım ile ilişkilendirilememeleri nedeniyle, diğer bir çok antik kentte bulunan anıtsal kapılar gibi taşıdıkları bezeklerin incelenmesi ve karşılaştırmalı stilistik değerlendirilmelerinin yapılması ile olasıdır. Kesik Minare buluntularının temsil ettiği İon kapı tipinin taş ve bezekli örnekleri ile Erken Arkaik Dönem'den itibaren karşılaşılmaktadır. Antik Dönem boyunca birçok anıtsal mimariyi süsleyen bu kapılar, anıtsal ve zengin bezekli yapılaşmanın Roma Dönemi'nde de artarak devam etmesiyle Roma hakimiyetinin var olduğu hemen her kentte görülmektedirler. Hadrianus ve Antoninler Dönemi ile imar faaliyetlerinde adeta bir yükselme devri başlar ve mimari bezeklerde de yoğunlaşma görülür. Bununla birlikte Anadolu'nun batısı, özellikle İonia Bölgesi Kent Roma etkisinde kalırken, Pamphylia ve Pisidia kentleri kendilerine özgü biçimler geliştirirler¹⁸³.

Kesik Minare alanında yer alan kapılar, yukarıda yansıtılan bezeksel özelliklerinden de hatırlanacağı gibi yumurta-ok ucu, açık kapalı palmet, inci-boncuk ve lesbos kymationu dizileri taşırlar ve belirli bir dönemin yapısal ve bezeksel özelliklerini aynen yansıtırlar. İlk bakışta İ.S. 2. yy.'ın genel özelliklerini sergileyen bezeklerin ayrıntılı incelemesi Hadrianus Dönemi'nde görülen işçiliği aşan bir düzenleme ile karşı karşıya olunduğunu ortaya koymaktadır.

Kapılar üzerindeki hemen her bezeme alanında karşılaşılan yumurta-ok ucu dizisindeki yumurtalar, Hadrianus Dönemi'nde üst silmeye bağlı, uzun ve sivri bir form gösterirler¹⁸⁴. Yumurtalar, bu dönem sonuna doğru iplikçiklerle kabuklara bağlanmaktadır. Üstte hafifçe içe doğru bükülen ve alta doğru incelerek devam eden düz kenarlı kabuklar arasında yer alan yumurtalar derin bir oygu ile kabuktan çözülürler¹⁸⁵. Kesik Minare, güney yan nef (Lev. 5. 9. 11) ve orta nefe girişi sağlayan iki yan kapı (Lev. 9. 11) üzerinde görülen yumurtalar, Hadrianus Dönemi'nde görülen örneklerinden farklıdır. Yumurta kabukları üstte içe dönük formlarından kurtulmuş, alta doğru birkaç santimetre incelerek alt silmeyle bütünleşmişlerdir. Yumurta kabuklarının aşağı doğru incelerek devam etmesi Hadrianus Dönemi'nin de bir

¹⁸³ Başaran 1987, 70 vd.; Başaran 1989, 60 vd.

¹⁸⁴ Koçel Erdem 1996, 199 vd. Lev. 19,3.

¹⁸⁵ Ephesos Hadrianus Tapınağı kapı sövesi; Koçel Erdem 1996, 116 Lev. 40,1.

özelliğidir, ancak Antoninler Dönemi'nin başında daha da incelirler¹⁸⁶. Kabuklar İ.S. 2. yy'ın ortaları ve sonrasında Hadrianus Dönemi'ndeki gibi bir çerçeve oluşturmaktan kurtulur, Kesik Minare alanındaki tüm kapılar üzerinde gözlemlendiği gibi kabuk kenarlarının düz verilmesi Antoninler Dönemi'nde, İ.S. 150 ve sonrasında karşımıza çıkmakta ve kabuklar sadece ortadaki yumurtaların her iki yanında yer alan birer örge halini almaktadırlar¹⁸⁷. Bu olgu, örneğin Sagalassos Yukarı Agora'da yer alan nymphaionun arşitrav bloklarında¹⁸⁸ ve Aspendos Tiyatrosu üst kat niş simasında¹⁸⁹ görülebilir. Yumurtalarla kabuklar arasındaki boşluk artmış, derinleşmiş ve ışık-gölge etkisinin çoğalmasıyla Antoninler Dönemi'nin barok etkisi altına girmişlerdir. Yumurtalarla kabuklar arasında yer alan derin oyuk, kabukların aşağıda içe doğru yönelmesiyle daralmaktadır. Kabukların yumurta-ok ucu dizisinin altında yer alan silmeyle birleşmesi ve yumurta uçlarının birer iplikçikle kabuğa bağlanması henüz Flaviuslar Dönemi ile birlikte karşımıza çıkar¹⁹⁰ ve Kesik Minare içerisinde yer alan orta nef kuzey ve güney kapıları ile güney yan nef kapısında da görülmektedir. Yumurtaların kabuklara ince iplikçiklerle bağlanması Hadrianus Dönemi'nde ve Aspendos Tiyatrosu bezemelerinde de olduğu gibi¹⁹¹ Antoninler Dönemi özelliği olarak da kullanılmaya devam eder. Kabuklar daha önce yumurtayı saran bir çerçeve gibi dururken, Antoninler Dönemi ile birlikte her iki yana doğru simetrik bir biçimde açılır ve yayvanlaşmaya başlarlar. Bu dönem içerisinde kabukların kenarları Kesik Minare güney yan nef kapısı, orta nef girişi sağlayan kuzey ve güney kapılarda olduğu gibi düzleştirilerek verilir. Güney yan nef kapısı ile orta nef girişi sağlayan kuzey ve güney kapıda görülen bu olgu Nysa Tiyatrosu sahne binası kapı parçaları¹⁹², Ephesos Vadius Gymnasiumu¹⁹³, Side M Binası¹⁹⁴, Side Tiyatrosu¹⁹⁵, Aspendos Tiyatrosu¹⁹⁶, gibi Antoninler Dönemi'ne tarihlenen birçok yapı üzerinde görülebilmektedir¹⁹⁷. Ayrıca kabuklar İ.S. 2. yy.'ın ortalarından itibaren altta yer alan inci-boncuk dizisi ile

¹⁸⁶ Koçel Erdem 1996, 199.

¹⁸⁷ Vandeput 1997, 146 Lev. 115,3. 78,1. 117,2.

¹⁸⁸ Vandeput 1997, Lev. 44,2.

¹⁸⁹ Can 2005, Res. 12 vd.

¹⁹⁰ Karaosmanoğlu 1987, 23 vd. Lev. 5a-c. 7a; Karaosmanoğlu 1996, 33 vd. Lev. 12b vd.; Ancak yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilen ok uçları Flaviuslar Dönemi'nden önce de görülmektedir. Fakat ok ucu belirgin bir forma sahip değildir. Bkz.: Vandeput 1997, 145 Lev. 6,3.

¹⁹¹ Can 2005, 93.

¹⁹² Kadioğlu 2006, Lev. 18 vd.

¹⁹³ Karaosmanoğlu 1987, Lev. 61c.

¹⁹⁴ de Bernardi Ferrero 1970, 115 vdd.; Vandeput 1997, Lev. 117,1.

¹⁹⁵ Vandeput 1997, Lev. 115 vd.

¹⁹⁶ Can 2005, Res. 11 vd.

bütünleşmeye başlamaktadır¹⁹⁸. Severuslar Dönemi'nde kabuklar yumurtadan daha da ayrılarak, yumurtayı bir çerçeve gibi içine alan yay benzeri bir form alarak bozulur ve doğallıklarını kaybetmeye ve yozlaşmaya başlarlar¹⁹⁹. Narthekse girişi sağlayan kapının yumurta ve kabukları (Lev. 6,3) diğer kapılardan oldukça farklı bir formda karşımıza çıkarlar. Severuslar Dönemi'nin bozulmuş yapısını bu bloklar üzerinde görmek mümkündür. Kabuklar iyice ayrılmış ve yanlara doğru köşeli bir form kazanmış ve oldukça incelmışlerdir. Kabuklar arasındaki yumurtalar yuvarlağa yakın bir formda olup, üstte tamamen kabuktan ve üzerinde yer alan silmeden soyutlanmaları, altta ise bir iplikçikle kabuğa dokunmaları Severuslar Dönemi'nin genel biçimini yansıtmaktadır. Ankyra Caracalla Hamamı arşitrav friz bloğu üzerinde ve Bostra Tiyatrosu sima blokları üzerindeki yumurtalar²⁰⁰ benzer şekilde kabuklarından iyice ayrılmış, kabuklar incelmışlerdir. Kesik Minare nartheks kapısında yer alan yumurta ve kabuklarının da aynı biçimde yapılması ve oldukça inceler köşeli bir form kazanmaları Caracalla Dönemi'ne işaret etmektedir.

Yumurta kabukları arasına ok ucu yada mızrak uçları çeşitli dönemlerde tercihe bağlı olarak kullanılmışlardır. Yumurtalar arasına dönüşümlü olarak yerleştirilmiş olan ok uçlarının kullanımı Claudius Dönemi ile birlikte başlamaktadır²⁰¹. Flaviuslar Dönemi'nden itibaren yaygınlaşmaya başlayan ve ince, çubuk formundaki yapısı ile mızrak uçlarından farklı bir yapı gösteren kanatlı ok ucu formunun kabuklar arasında kullanılması²⁰² Hadrianus Dönemi ve sonrasında da sevilirliğini artarak sürdürür²⁰³. Hadrianus Dönemi'nde genellikle keskin sırtlı, sivri uçlu ve ip şeklinde kanatlara sahip ok uçları Antoninler Dönemi'nde kısa saplı, düz yüzeyli olup, sivri uçlu ok uçlarındaki kanatlar iplik formundan kurtulmuş ve belirginleşmeye başlamıştır. Bunu Limyra Tiyatrosu bezemelerinde ve diğer kentlerin Antoninler Dönemi'ne tarihlenen birçok mimari bezemesinde görmek olasıdır²⁰⁴. İ.S. 2. yüzyılın ortaları ve sonrasında yanlara doğru çok az kavis yapmaya başlayan kanatların sapsız²⁰⁵ İ.S. 180-200

¹⁹⁸ Karaosmanoğlu 1987, 35; Karaosmanoğlu 1996, 45 vd.

¹⁹⁹ Koenigs - Radt 1979, Lev. 123,1; Karaosmanoğlu 1996, 52 vd. Lev. 38a vd.; Vandeput 1997, Lev. 67,1. 109,3. 110,4. 117,3; Türkmen 2007, 68 vd. Lev. 68.

²⁰⁰ Türkmen 2007, Lev. 37,1. 69,3.

²⁰¹ Karaosmanoğlu 1987, 22 Lev. 5b.

²⁰² Koçel Erdem 1996, 200 dn. 682.

²⁰³ Koçel Erdem 1996, 200.

²⁰⁴ Dinstl 1986-87, Res. 26 vdd; Karaosmanoğlu 1987, Res. 14c.

²⁰⁵ Bunun Pamphylia Bölgesi'ndeki öncüsü Side Agorası'nda yer alan Yuvarlak Tapınak'ta görülebilir; Karaosmanoğlu 1987, Lev. 14d.

arasında birden incelmeye ve uzamaya başlar²⁰⁶. Kesik Minare’de yer alan kapılar üzerinde kanatların yanlara doğru çok az kıvrıldığı güney yan nefe giriş kapısında (Lev. 5) ve orta nefe girişi sağlayan kuzey kapı (Lev. 9,2-3) üzerinde de görülebilir. Orta nefe girişi sağlayan güney kapıda ise (Lev. 11,3-4) Antoninler Dönemi geleneğinde yapılmış olan kısa saplı düz ok ucu görülmektedir. Bu kapılarla benzer ok uçları, Sagalassos’da, İ.S. 160-180 civarına tarihlenen Yukarı Agora Nymphaionu arşitrav bloğunda²⁰⁷, Kremna’daki İ.S. 169-177 yıllarına tarihlenen Marcus Aurelius - Commodus Tapınağı’nda²⁰⁸, Side Tiyatrosu’nda²⁰⁹ ve İ.S. 150 civarına tarihlenen Vadius Gymnasiumu’nda²¹⁰ ve İ.S. 180-200 arasında tarihlenen Nysa Tiyatrosu bezemelerinde²¹¹ de görülebilir. Kesik Minare kapılar üzerinde yer alan ok uçları Nysa Tiyatrosu’nda olduğu kadar uzun değillerdir ve bu nedenle biraz daha erken döneme tarihlenmeleri gerekir. Severuslar Dönemi’nde kanatlar iyice kısalır ve ok kanatları yanlara doğru iyice kavis yapmaya başlarken saplar birden incilir²¹². Septimus Severus Dönemi’ni izleyen süreç içerisinde ok sapları iyice uzar ve yumurta kabuklarının iyice açılması ile kabuklar arasına sıkışarak bir ip formu alırlar. Bu türden bir ok formu nartheks kapısının sol sövesi üzerinde görülebilmektedir. Blok oldukça yıpranmış olmasına karşın, izlendiği kadarı ile sapları oldukça ince ve uzun oklar iyice açılmış olan köşeli kabuklar arasına neredeyse sıkıştırılmış, kanatlar ise simgesel bir şekilde bir iplik gibi kabuklara bağlanmışlardır. Benzer bir işçilik Ankyra Caracalla Hamamı arşitrav friz bloğu üzerinde ve Bostra Tiyatrosu simasında da karşımıza çıkmaktadır²¹³.

Mimari yapıların bezenmesinde en çok tercih edilen bitkisel bezeklerden birisi palmetlerdir. Arkaik Dönem’in erken evrelerinden itibaren lotus çiçekleriyle, kenger yapraklarıyla yada sadece açık kapalı palmet şeklinde birçok türde karşımıza çıkmaktadır. Güney yan nefe giriş kapısı (Lev. 5) ve orta nefe girişi sağlayan kuzey kapı (Lev. 9) üzerinde yer alan açık kapalı palmet dizisinde işçilik olarak bir birliktelik göze çarpmaktadır. Buldukları alandan çözülmüş olan palmet yapraklarında orta yaprağın her iki yanında ona bağlı olarak biçimlendirilmiş olan iç yan yaprakların üçlü bir küme şeklinde yapılmış olması

²⁰⁶ Vandeput 1997, 146; Kadioğlu, 2006, Lev. 36,4.

²⁰⁷ Vandeput 1997, Lev. 44,4.

²⁰⁸ Mitchell 1995, 108 vd.; Vandeput 1997, Lev. 92,3.

²⁰⁹ Vandeput 1997, Lev. 115,2-4; Günay 2008, Res. 5 vd.

²¹⁰ Strocka 1981, Res. 54 vd.

²¹¹ Kadioğlu 2006, Lev. 18,1 vdd.

²¹² Bkz. Perge Nymphaion F2: Mansel 1975, 368 vdd.

²¹³ Bkz. Türkmen 2007, Lev. 37,1. 69,3.

ilk kez Traianus Dönemi'nde görülmektedir²¹⁴. Pamphylia Bölgesi'nde de bu şekilde yapılmaya devam edilen palmetler²¹⁵ Severuslar Dönemi'nde bozulur. Bu anlayışta yapılmış olan palmetler güney yan nef kapısında ve orta nef girişi sağlayan kuzey kapıda karşımıza çıkmaktadır. Ancak kuzey kapının sol sövesi üzerindeki bezekler takip edildiğinde palmetlerin altta ve üstte farklı bir işçilik gösterdikleri görülmektedir (Lev. 9,2). Aynı söve üzerinde böyle bir işçilik farkının görülmesi (bazı kapalı palmetler üçlü yaprak formu taşırken, bazılarının yaprakları zeminden ve birbirinden bağımsız olarak çıkması) Antoninler Dönemi Baroğu ile açıklanmaktadır²¹⁶. Açık palmetlerde orta yaprağa bağlı iç yan yapraklar üçlü demet formunu korurlar ve hançer formu bir hal alırlar. Bu forma uygun olarak biçimlendirilmiş olan palmet bezemeleri uzun bir zaman diliminde karşımıza çıkmaktadır. Fakat palmetler biçim olarak giderek daha yayvan, yaprakları ise daha etli bir formda yapılmaya başlanır²¹⁷ ve bunu Atteleia Hadrianus Kapısı'nda, Aizonai Zeus Tapınağı'nda, Sagalassos Yukarı Agora Nymphionu'nda, Nysa Tiyatrosu'nda görebiliriz²¹⁸. Yaprakların taban silmeye bütünleşmemesi henüz yaprakların birbirleriyle bütünleşik olmaları ve formlarını korumaları Antoninler Dönemi'nin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler Perge Sütunlu Cadde, Kremna Tiyatro bezemelerinde görülebilir²¹⁹. Alt silmeden çıkan palmetlerin çıktıkları noktaların matkap delikleri ile vurgulanmış olması, yaprak aralarının dar ve derin oyulması, açık palmetlerin yan yapraklarının ince birer dal formu alması, kapalı palmetlerin dış yan yapraklarının taban silmeye doğru genişletilmiş olması ve açık palmet dış yapraklarının taban silmeye değmesi Perge'deki Antoninler Dönemi'ne tarihlenen ve "Tiyatro Yanındaki Tapınak" olarak adlandırılan yapının²²⁰ bezemelerinde görülmektedir.

Orta nef girişi sağlayan güney kapının palmetlerinde açık palmetler üçlü dizilimi sürdürürken kapalı palmetlerin yaprakları zeminden bağımsız olarak çıkmaktadırlar (Lev. 11,3-4). Geniş ve özenli ölçülerle yapılmış olan palmetler kuzey kapıya göre daha dolgun

²¹⁴ Strocca 1978, Lev. 284; Koenigs - Radt 1979, Lev. 113,7

²¹⁵ Strocca 1978, Lev. 281,1; Koenigs - Radt 1979, Lev. 113,3; Başaran 1990, 238; Başaran 1995, Lev. 19 vdd.; Vandeput 1997, Lev. 25,3. 109,2. 110,4.

²¹⁶ Benzer bir olgu Aspendos Tiyatrosu bezemeleri üzerinde de görülmektedir: Can 2005, 92 Res. 7.

²¹⁷ Vandeput 1997, 159 Lev. 76,2. 79,1.

²¹⁸ Başaran 1987, Lev. 8a. 8c. 20a. 20b; Vandeput, 1997, Lev. 76,2. 79,1. 44,1; Okatan 2004, Lev. 68,1-2; Kadioğlu 2006, Lev. 32,1. 33,4-5 vd.

²¹⁹ Başaran 1987, Lev. 20a.

²²⁰ Başaran 1987, Lev. 21d; Başaran Pamphylia'da açık palmet dış yaprak uçlarının ilk olarak tabana değdiği yer olarak Perge Roma Hamamı bezeklerini örnek olarak göstermektedir: Başaran 1987, 75.

yapraklara sahip olup, uçları birer düğme formunda biçimlendirilmiştir. Kapalı palmetlerde dış yan yapraklar ters “S” biçiminde yapılmışlardır. Buna benzer bir işçilik, Perge Tiyatrosu sahne binasındaki kapılar üzerinde görülebilir; ancak, işçilik olarak ve matkabin daha yoğun kullanılmasıyla Perge Tiyatro kapısı ve arşitrav blokları üzerinde görülen palmetler Severuslar Dönemi’ne tarihlenmektedir²²¹. Ancak güney kapıda yer alan palmet yaprakları henüz Severuslar Dönemi’ndeki kadar etli bir yapıya sahip değillerdir. Ayrıca kapalı palmetlerin dış yan yaprakları alt silmeye değmelerine karşın ince bir çizgiyle de olsa alt silmeden ayrılmışlardır. Açık palmetlerde ise dış yan yapraklar henüz silme üzerine değmemektedir. Severuslar Dönemi’nde ise orta yaprak alt ve üst silmeden kopuk bir bant görünümüne kavuşurken, yan yapraklar orta yapraktan uzaklaşır ve dış yan yapraklar orta noktalarından geriye doğru çekilerek hem köşeli bir forma kavuşur, hem de taban silmeyle bütünleşirler. Açık palmetlerde ise yapraklar bozulmaya ve yaprak formundan kurtulup sivri uçlu orak görünümüne kavuşurlar²²². Severuslar Dönemi öncesinde, Antoninler Dönemi’nde yapraklar taban silme ile bütünleşmez ve yaprak formlarını dönem sonundan önce korurlar. Kapalı palmetlerin taban silmeye değmeleri, ancak henüz bütünleşmemiş olmaları, yaprakların birbirinden daha derin kanallarla ayrılarak aralarının açılması orta nef kuzey kapıdan ve güney yan nef giriş kapısından daha ileri bir aşamada olduklarının göstergesidir. Kapalı palmetlerde yaprak uçlarının düğümlenerek birbirinden ayrıldığı örneklerden birisi Perge’deki Geç Devir Kapısı²²³ bezemelerinde ve Perge Tiyatro bezemelerinde karşımıza çıkar. İ.S. 180-200 arasına tarihlenen Nysa Tiyatro bezemelerinden de daha erken olmalıdır.

Orta nef kuzey ve güney kapıları İ.S. 160 civarı, güney yan nef kapısı ise henüz Severuslar Dönemi’nin etli yapısını yumurtalar da dahil olmak üzere göstermemesinden dolayı İ.S. 170 civarı olmalıdır. Narthekse girişi sağlayan kapının söve bloğu üzerinde ise çok farklı bir işçilik söz konusudur. Burada yer alan açık ve kapalı palmetler ters ve düz yerleştirilmişler ve iplik şeklinde bir bağ ile birbirlerine bağlanmışlardır. Palmet yapraklarının oldukça inceldiği benzer bir işçilik Ankyra Caracalla Hamamı arşitrav bloğunda ve Uzuncaburç Zeus Tapınağı’nın siması üzerinde görülebilir²²⁴.

Kapılar üzerindeki faskialar arasında yer alan inci-boncuk dizisinde, ilk iki faskiayı ayıran inci boncuk dizileri iki inci-bir boncuk şeklinde bir dizilime sahiptirler. Bu inci-boncuk

²²¹ Başaran 1987, 169.

²²² Başaran 1987, 77 Lev. 22c; Türkmen 2007, Lev. 87. 89. 96. 98.

²²³ Başaran 1987, Lev. 22c.

²²⁴ Başaran 1987, Lev. 41c; Türkmen 2007, Lev. 37,1.

dizisi birçok kentte kullanılan ve Roma Dönemi boyunca değişen bir form gösterir²²⁵. Hadrianus Dönemi'nin sonlarından itibaren boncuklar uzamaya başlar ve bu dönemden sonra Antoninler ve Severuslar Dönemi boyunca kullanılırlar²²⁶. İ.S. 2. yy.'ın sonunda ise oldukça uzun yapılırlar. Boncukların ortalama 0.05-0.065 m. uzunlukta olmalarıyla Hadrianus Dönemi'nden sonra, çok uzun olmamalarıyla da Severuslar Dönemi'nden önce olmalıdırlar. İnciler Hadrianus Dönemi'ndeki gibi²²⁷ yuvarlak formlu olmayıp, mercimeğe yakın formlu ancak çok ince değillerdir. İnciler form olarak Nysa Tiyatrosu'nu²²⁸ hatırlatmalarına karşın buradaki kadar dolgun bir yapıya sahip değillerdir. Bu nedenle biraz daha erken olmalıdırlar.

İnci-boncuk dizisinde tarihleme için ikinci bir faktör, üçüncü faskia ile bezekli çerçeve bölümünü ayıran inci-boncuk dizilimidir. Pamphylia'da İ.S. 2. yy.'da Hadrianus Dönemi ile birlikte kullanılmaya başlanan ve Antoninler Dönemi'nde kullanımı artarak devam eden²²⁹ iki inci-bir boncuk, bir inci-bir boncuk şeklinde bir dizilimle karşılaşılır. Pamphyliyalı ustalar yumurta-ok ucu bezemesi altına yerleştirilen inci-boncuk dizisinde boncukları uzatmak yerine farklı bir dizilimi tercih etmişlerdir²³⁰. Hadrianus Dönemi boyunca inci-boncuk dizisi ile üzerlerinde yer alan yumurta-ok ucu bezemesi arasında bir uyum söz konusudur²³¹. Antoninler Dönemi'nde de yumurta-ok ucu arasında yer alan uyum bir süre devam ettikten sonra dönem sonunda bozulmaya başlar²³², Severuslar Dönem'inde ise uyum tamamen bozulur yada boncuklar uzatılarak uyum sağlanmaya çalışılır²³³.

Kesik Minare alanında yer alan kapılardaki inci-boncuk dizisiyle yumurta-ok ucu bezemesi gözlemlendiğinde, güney yan nef giriş kapısında (Lev. 5) ve orta nef kuzey kapıda (Lev. 11,3-4) bazı incilerin milimetrik olarak akstan kaydıkları görülür. Ancak genel olarak yumurta-ok ucu ile uyumlu oldukları, orta nef güney kapıda ise yumurta-ok ucu dizisi ile tam

²²⁵ Koçel Erdem 1996, 202.

²²⁶ Koçel Erdem 1996, 202 vd.

²²⁷ Ephesos Hadrianus Tapınağı ve Celsus Kütüphanesi için bkz.: Koçel Erdem 1996, Lev. 156. 236; Attaleia Hadrianus Kapısı için bkz.: Okatan 2004, Lev. 27,5. 68. 69.

²²⁸ Kadioğlu 2006, Lev. 18 vd.

²²⁹ Vandeput Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen Side N1 Tapınağı'nın korniş blokları üzerindeki yeri inci-boncuk dizisi ile başlatır ve sürekli devam ettiğini belirtirken, Karaosmanoğlu bu dizilimin Antoninler Dönemi ile başladığını iddia etmektedir: Karaosmanoğlu 1987, 44; Vandeput 1997, 150 Lev. 113,3.

²³⁰ Vandeput 1997, 150.

²³¹ Bkz. Karaosmanoğlu 1987, Lev. 10b; Koçel Erdem 1996, Lev. 38,3. 45,1. 85,2; Vandeput 1997, Lev. 74,4. 91,3; Okatan 2004, Lev. 27,1-2.

²³² Bkz. Karaosmanoğlu 1987, Lev. 16a. 16c. 19b. Vandeput 1997, 115,2. 115,4.

²³³ Karaosmanoğlu 1987, Lev. 19c; Vandeput 1997, Lev. 60. 62,1; Türkmen 2007, Kat.-No 94. 97. 104.

uyumlu oldukları görülmektedir. İnci boncuk dizisinde halen bir uyumun olması²³⁴, boncukların çok uzun olmaması ve inci-boncukların çok dolgun ve buldukları yüzeyden dışarı taşmamalarıyla İ.S. 160-170 civarına tarihlenmelidirler. Narthekse giriş kapısında yer alan inci-boncuklar (Lev. 6,3) buldukları alanın dışına taşan kabarık bir form gösterirken aralarında yer alan inciler ise incelmış birer çizgi görünümünü almışlardır. İncilerin bu formda olması Hadrianus Döneminde birçok yapıda karşımıza çıkar; örneğin Termessos Artemis Tapınağı Propylonu'nda, Hierapolis Apollon Tapınağı'nda²³⁵ ve Hadrianus sonrasında da kullanılmaya devam eder. Ancak boncukların buldukları zeminden taşmaları Severuslar Dönemi özelliği olarak nitelendirilebilir.

Lesbos kymationu alan içerisinde yer alan iki hyperthyra parçası üzerinde (Lev. 15 H-1 15 H-3) yer almaktadır. Kesik Minare içerisinde yer alan lesbos kymationu bezekleri üzengi şeklinde yapılmışlardır. Hadrianus Dönemi'yle birlikte kullanılmaya başlanan üzengi tipli kymation kuşağı²³⁶ Severuslar Dönemi'nde tümü üzengi formunda yapılmaya başlanır²³⁷. Bu bezemede de, inci-boncuk ve soffit bezemelerinde olduğu gibi birkaç ayırıcı özellik dışında açık bir gelişim formu izlemek güçtür²³⁸. Bu bezekleri tarihlerken aynı yapı parçalı üzerinde yer alan diğer bezemeler göz önünde bulundurularak bezemelerin özenli işçilikleri, buldukları zeminden ne kadar ayrıldıkları ve yaprakların ne kadar doğallıkta oldukları kriter olarak alınmaktadır. Motif İ.S. 1. yy. ortalarında büyümeye başlar ve İ.S. 2. yy. sonlarında eşit büyüklükte yapılan tüm yapraklar birbirlerinden ayrı işlenerek kymation görüntülerini yitirir, İ.S. 2. yy.'da ise tamamen bağımsız birer örge halini alırlar²³⁹. Hyperthyron parçaları üzerindeki kymationlarda henüz üzengi formunu koruyan yapraklar iri ve hacimli bir yapı sergilemektedirler ve ara yapraklar ile üzengi düğmeleri birbirlerinden henüz ayrılmamışlardır. Bu nedenle de diğer bezeklerle birlikte İ.S. 2. yy ortasından sonraya verilmelidirler. Nartheks kapısı üzerinde yer alan lesbos kymation bezemeleri ise özgün formlarını yitirmişlerdir (Lev. 6,3). Bütün yapraklar birbirleriyle bütünleşmişlerdir. Bu

²³⁴ Ancak bu dönem içerisinde, İ.S. 150 ve sonrasında, inci boncuk dizisi ile yumurta ok ucu arasındaki uyumun kaybolduğu örnekler de bulunmaktadır (Strocka 1981, 54 vd.) ve uyumun bozulması Severuslar Dönemi'nde belirginleşir.

²³⁵ Başaran 1987, Lev. 1a.

²³⁶ Koçel Erdem 1996, 201.

²³⁷ Türkmen 2007, 69.

²³⁸ Can 2005, 97.

²³⁹ Vandeput 1997, 151 vdd. Henüz formunu koruyan örnekler için bkz. Vandeput 1997, Lev. 84,2. 96,1. Formlarını kaybetmiş örnekler için bkz. Vandeput 1997, Lev. 37,3. 44,4; Türkmen 2007, Lev. 120. 124.

nedenle Severuslar Dönemi içerisinde diğer bezeklerle birlikte Caracalla Dönemi'nden olmalıdır.

X. SONUÇ

Attaleia'nın Roma Dönemi agorası içine 6. yy.'da inşa edilip 16. yy.'da camiye dönüştürülen ve günümüzde Kesik Minare olarak anılan kilisenin inşasında Roma Dönemi anıtsal yapılarına ait nitelikli bazı kapı çerçeveleri kullanılmıştır. Özgün durumunda kullanıldığı düşünülen toplam 6 antik kapı ile nartheks, naos ve yan neflere giriş sağlanmış, bunlardan ancak güney yan nefe (Lev. 4) ve naosa (Lev. 7 vdd.) açılan ikisi günümüze kadar sağlam olarak gelebilmiştir. Diğer kapılara ait çerçeve parçaları ise, geçtiğimiz yıllarda kazısı yapılan yapının değişik mekanlarında dağınık olarak saptanmıştır. Gri damarlı beyaz mermerden özenle yapılmış olan ve Kesik Minare'nin en nitelikli malzemesini oluşturan İon düzenindeki kapıların, özgün eleman olmayan eşikleri dışında diğer tüm çerçeve elemanları, hyperthyronları ve geisonları inci-boncuk, yumurta-ok ucu ve palmet dizileri ile oldukça özenli ve zengin bir şekilde donatılmıştır. Yapılan stilistik inceleme sonrasında tümü Antoninler Dönemi'nde oluşturulan bu kapılar, anıtsal boyutları yanında, bezemeleri ile de basit mekan kapılarından ayrılmaktadırlar ve olasılıkla İ.S. 2. yy. Attaleia'sının önemli kamusal mekanlarına, olasılıkla da tapınaklarına girişi sağlamakta idiler.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

- Adam 1994 J. P. Adam, Roman Building: Materials and Techniques (1994).
- Akurgal 1961 E. Akurgal, Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander (1961).
- Alp 2005 Ş. Alp, Antalya’da Bir Anıt Mezar: Hıdırlık Kulesi. Arkeolojisi, Rölöve, Restorasyon ve Restitüsyon Projesi (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2005).
- Atik 2000 N. Atik, “Die Bauornamentik der Bühnenfassade des Theaters von Perge” AA 2000, 299-322.
- Baldonidi v.d. 2004 D. Baldonidi – C. Franco – P. Belli – F. Berti, Karia’da Bir Liman Kenti. İASOS (2004).
- Ballance 1955 M. H. Ballance, “Cumanın Cami’i at Antalya. A Byzantine Church”, BSR 23, 1955, 99-114.
- Bammer 1971 A. Bammer, Das Monument des C. Memmius. FiE VII (1971).
- Başaran 1987 C. Başaran, Anadolu Mimari Bezemeleri II. Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi 1987).
- Başaran 1989 C. Başaran, “Anadolu Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesinde Tip Gelişimi”, TAD XXVIII, 1989, 53-72.
- Başaran 1990 C. Başaran, “Mimari Bezemeler Işığında II. yy. İonia ve Pamphylia’sı” X. TTK Bildiriler-I, 1990, 231-238.

- Başaran 1995 C. Başaran, Anadolu Mimari Bezemeleri Roma Çağı Lotus Palmet Örgesi (1995).
- Bayburtluoğlu 2004 C. Bayburtluoğlu, Lykia (2004).
- Baydur 1975 N. Baydur, "Die Münzen von Attaleia in Pamphylien I" JNG 25, 1975, 33-72.
- Baydur 1976 N. Baydur, "Die Münzen von Attaleia in Pamphylien II" JNG 26, 1976, 37-78.
- Baydur 1986 N. Baydur, "Yayımlanmamış Bazı Attaleia Sikkeleri" AnadoluAraş 10, 1986, 439-454.
- Benndorf - Niemann 1884 O. Benndorf - G. Niemann, Reisen in Lykien und Karien (1884).
- Benndorf 1906 O. Benndorf, Forschungen in Ephesos I (1906).
- Berve - Gruben 1961 H. Berve - G. Gruben, Griechische Tempel und Heiligtümer (1961).
- Bingöl 1999 O. Bingöl, Magnesia ad Meandrum, Menderes Magnesiası, Aydın Germencik, Ortaklar (1999).
- Brandenburg 1996 H. Brandenburg, "Die Verwendung von Spolien und originalen Werkstücken in der spätantiken Architektur", bkz.: J. Poeschke (Ed.), Antike Spolien in der Architektur des Mittelalters und der Renaissance (1996).
- Brevster 1993 H. Brevster, Classical Anatolia. The Glory of Hellenism (1993).
- Brill 1968 E. J. Brill, Monumenta Graeca Et Romana II. L'Architecture Grecque (1968).

- Borchhardt 1975 J. Borchhardt, Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit (1975).
- Borchardt 1999 J. Borchardt, Limyra, Zemuri Taşları, Likya Bölgesi'nde Limyra Antik Kentinin Gizemli Sularında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar (1999).
- Bulgurlu 1999 S. Bulgurlu, Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi 1999).
- Butler 1925 H. Butler, The Temple of Artemis. Sardis II,1 (1925).
- Büsing-Kolbe 1978 A. Büsing-Kolbe, "Frühe griechischen Türen" JdI 93, 1978, 66-174.
- Büsing 1988 H. Büsing, "Dorische Türrahmen", Bathron. FS Drerup (1988).
- Büyükkolancı 1996 M. Büyükkolancı, Pisidia Bölgesi Tapınak Mimarisi. (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doçentlik Tezi 1996).
- Büyükyörük - Ulutaş 2008a F. Büyükyörük – Ç. Ulutaş, "Antalya Müzesi Çalışmaları 2007", ANMED 2008-6, 2008, 155-165.
- Büyükyörük - Ulutaş 2008b F. Büyükyörük – Ç. Ulutaş, "Antalya Kaleiçi Altyapı Yol Düzenleme Çalışmaları ve Kent Arkeolojisi" Arkeoloji ve Sanat 127, 2008, 105-132.
- Can 2005 B. Can, "Antoninler Baroğu Işığında Aspendos Tiyatro Bezemeleri", Adalya VIII, 2005, 89-118.
- Ceylan 2005 B. Ceylan, "Spolia: Geç Antik Dönemde Yapılar ve Yapı Elemanlarının İkinci Kullanımları", bkz.: L. Özgenel

- (Ed.), Eskiçağ'ın Mekanları / Zamanları / İnsanları. ODTÜ Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans ve Doktora Araştırmaları Sempozyumu III 2-3 Haziran 2003, ODTÜ, Ankara (2005) 74-84.
- Claridge 1998 A. Claridge, Rome (1998).
- Colvin 1991 H. Colvin, Architecture and the Afterlife (1991).
- Cormack 2004 S. Cormack, The Space of Death in Roman Asia Minor (2004).
- Cook - Plommer 1966 J. M. Cook – W. H. Plommer, The Sanctuary of Hemithea at Kastabos (1966).
- Coulton 1986 J. J. Coulton, "Oinoanda: The Agora", AnatSt 36, 1986, 61-91.
- Coupel - Demargne 1969 W. A. P. Coupel - P. Demargne, Le Monument des Néréides, L'architecture. FdX III (1969).
- de Courtils 2003 J. de Courtils, Ksanthos ve Letoon Rehberi (2003).
- Childs – Demargne 1989 W. A. P. Childs – P. Demargne, Le Monument Nereids. Le Décor Sculpté. FdX VIII (1989).
- Çevik 2002 N. Çevik, Taşların İzinde Lykia (2002).
- D'Andria - Ritti 1985 F. D'Andria – T. Ritti, Hierapolis Scavi e Ricerche II. Le Sculture del Teatro. I Rilievi Con I Cicli di Apollo E Artemide (1985).
- Deichmann 1975 F. W. Deichmann, Die Spolien in der spätantiken Architektur (1975).

- Dinsmoor 1975 W. B. Dinsmoor, *The Architecture of Ancient Greece* (1975).
- Dinstl 1986-87 A. Dinstl, "Bauornamentik am Theater von Limyra", *ÖJh* 57, 1986-87, 141-220.
- Esch 2005 A. Esch, *Wiederverwendung von Antike im Mittelalter* (2005).
- van Ess – Weber 1999 M. van Ess – Th. Weber, *Baalbek. Im Bahn römischer Monumentalarchitekture* (1999).
- Erder 1967 C. Erder, *Hellenistik Dönem Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta - Kyma Reversa* (1967).
- Fedak 1990 J. Fedak, *Monumental Tomb of the Hellenistik Age* (1990).
- de Bernardi Ferrero 1966 D. de Bernardi Ferrero, *Theatri Classici in Asia Minore I* (1966).
- de Bernardi Ferrero 1969 D. de Bernardi Ferrero, *Theatri Classici in Asia Minore II* (1969).
- de Bernardi Ferrero 1970 D. de Bernardi Ferrero, *Theatri Classici in Asia Minore III* (1970).
- de Bernardi Ferrero 1974 D. de Bernardi Ferrero, *Theatri Classici in Asia Minore IV* (1974).
- de Bernardi Ferrero 1988 D. de Bernardi Ferrero, *Batı Anadolunun Eskiçağ Tiyatroları* (1988).
- Fletscher - Cruickshank 1996 B. Fletscher – D. Cruickshank, *Sir Banister Fletscher's a History of Architecture* (1996).

- Gabelmann 1979 H. Gabelmann, Römische Grabbauten der frühen Kaiserzeit (1979).
- Gardner – Kleiner - Mamiya 2005 H. Gardner - F. S. Kleiner - C. J. Mamiya, Gardner's Art Through the Ages: The Western Perspective (2005).
- Gates 2003 C. Gates, Ancient Cities: The Archaeology of Urban Life in the Ancient Near East and Egypt, Greece and Rome (2003).
- Gossel 1980 B. Gossel, Makedonische Kammergräber (1980).
- Gökalp 2008 N. Gökalp, Attaleia Kent Tarihi ve Yazıtlar Korpusu (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2008).
- Götze 1937 B. Götze, "Antike Bibliotheken", JdI 52, 1937, 223-247.
- Ginouvès 1992 R. Ginouvès, Dictionnaire méthodique de l'architecture Grecque et Romaine II (1992).
- Gülbay 2009 O. Gülbay, Anadolu'da İmparator Hadrian Dönemi İmar Faaliyetleri (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi 2009).
- Gülşen 1998 F. F. Gülşen, "The Doric Rock Tomb at Antiphellos", Adalya 3, 1998, 63-86.
- Gültekin 1998 L. Gültekin, Patara Korinth Tapınağı. Mimarisi ve Restorasyon Önerileri (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi 1998).
- Günay 2008 R. Günay, "Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonuçları", bkz.: İ. Delemen - S. Çokay-Kepçe - A. Özdizbay - Ö. Turak (Ed.),

- Euergetes. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı (2008) 541-556.
- Günther 1991 W. Günther, "Die Bauurkunden des Apollonheiligtums" bkz.: K. Tuchelt, Branchidai – Didyma. AW 22, 1991, 55-58.
- Gruben 1986 G. Gruben, Die Tempel der Griechen (1986).
- Gruben 1997 G. Gruben, "Naxos und Delos. Studien zur archaischen Architektur der Kykladen", JdI, 112, 1997, 261-416.
- Grudmann 1998 S. Grudmann, The Architecture of Rome (1998).
- Harper - Bayburtluoğlu 1968 R. P. Harper - İ. Bayburtluoğlu, "Preliminary Report on Excavations at Şar, Comana Capodociae in 1967", AnatSt XVIII, 1968, 149-158.
- Hebert 2000 L. Hebert, The Tempel-Church Aphrodisias (Institute of Fine Arts New York University Yayınlanmamış Doktora Tezi 2000).
- von Hesberg 1992 K. von Hersberg, Römische Grabbauten (1992).
- Hellenkemper – Hild 1986 H. Hellenkemper – F. Hild, Neue Forschungen in Kilikien. TIB 4 (1986).
- Hellenkemper – Hild 1990 H. Hellenkemper – F. Hild, Kilikien und Isaurien. TIB 5 (1990).
- Hellenkemper – Hild 2004 H. Hellenkemper – F. Hild, Lykien und Pamphylien TIB 8 (2004).
- Hoepfner 2002 W. Hoepfner, "Die Celsus Bibliothek in Ephesos", bkz. W. Hoepfner, Antike Bibliotheken, A.W. Sonderbände (2002).

- İşık 1995 F. İşık, "Tempelgräber von Patara" Lykia II, 1995, 160-186.
- İşık 2000 F. İşık, Patara; the history and ruins of the capital city of Lycian league (2000).
- İdil 2003 V. İdil, "The Roman Library at Nysa on the Meander" bkz.: Ancient Libraries in Anatolia. The 24th Annual Conference Libraries and Education in the Networked Information Environment June 2-5 (2003) 45-55.
- İnan 1987 J. İnan, "Perge Kazısı 1985 yılı Çalışmaları" KST 8-2, 1987, 137-148.
- İnan - Atik 1997 J. İnan- N. Atik, "Perge Tiyatrosu Yayın Çalışmalarının Ön Raporu", KST 18-2, 1997, 65-74.
- İnan 1998 J. İnan, Toroslar'da Bir Antik Kent Lyrbe? – Seleukia? (1998).
- İzmirligil 2003 Ü. İzmirligil, "Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Onarım Ön Çalışmaları" KST 24-2, 2003, 267-282.
- İzmirligil 2007 Ü. İzmirligil, "Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı-Düzenleme Çalışmaları 2006" ANMED 5, 2007, 68-72.
- Kadioğlu 2002 M. Kadioğlu, Die scaenae frons des Theaters von Nysa am Mäander (Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg, Doktora Tezi 2002).
- Kadioğlu 2006 M. Kadioğlu, Die Scaenae Frons des Theaters von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander I (2006).

- Karaosmanoğlu 1987 M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Yumurta Dizisi (Erzurum Üniversitesi, SBE Doktora Tezi 1987).
- Karaosmanoğlu 1996 M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Yumurta Dizisi (1996).
- Kaymak 1997 G. Kaymak, Die Cumanin Camii in Antalya: Ihre Baugeschichte und ihre byzantinischen Ursprünge. Bauaufnahme – Bauforschung – Denkmalpflege (Yayınlanmamış Doktora Tezi Viyana 1997).
- Krencker - Schede 1936 D. Krencker - M. Schede, Der Tempel in Ankara (1936).
- Krencker - Zschiezschmann 1938 D. Krencker - W. Zschiezschmann, Römische Tempel in Syrien (1938).
- Knackfuß 1908 H. Knackfuß, Das Rathaus von Milet (1908).
- Knell 1988 H. Knell, Architektur der Griechen (1988).
- Knoblauch - Özbek 1996 P. Knoblauch - H. Y. Özbek, “Neue Untersuchungen an der scaenae frons des Theaters von Myra”, bkz. F. Blakolmer – K. R. Krierrerr – F. Krinzinger – A. Landskron-Dinstl – H. D. Szemethy – K. Zhuber-Okrog (Ed.), Fremde Zeiten. Festschrift für Jürgen Borchardt (1996) 189-208.
- Koçel Erdem 1996 Z. Koçel Erdem, Roma İmparatorluk Çağı Mimari Bezemeleri (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi 1996).
- Koenigs - Radt 1979 W. Koenigs - W. Radt, “Ein kaiserzeitlicher Rundbau (Monopteros) in Pergamon”, IsttMitt 29, 1979, 317-354.

- Korkut - Grosche 2004 T. Korkut - G. Grosche, 2004, "Das Bouleuterion von Patara", bkz.: T. Korkut (Ed.), Anadolu'da Dođdu. 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan/Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag (2004) 439-460.
- Korkut - Grosche 2007 T. Korkut – G. Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes. Patara II.1. (2007).
- von Lanckoronski 2005 K. G. von Lanckoronski, Pamphylia ve Pisidia Kentleri I. Pamphylia (Çev. Selma Bulgurlu Gün 2005).
- Langmead – Garnaut 2001 D. Langmead – C. Garnaut, Encyclopedia of architectural and engineering feats (2001).
- Machatschek – Schwarz 1981 A. Machatschek – M. Schwarz, Bauforschungen in Selge (1981).
- Mansel 1959 A. M. Mansel, "Die Grabbbauten von Side (Pamphylien)", AA 1959, 364-492.
- Mansel 1960 A. M. Mansel, "Side'deki İki Anıt Mezar", Belleten 24, 1960, 403-418.
- Mansel 1962 A. M. Mansel, "Side Tiyatrosu", Belleten 24, 1962, 45-77.
- Mansel 1975 A. M. Mansel, "Die Nymphaion von Perge", IsttMitt 25, 1975, 368-372.
- Mansel 1978 A. M. Mansel, Side, 1947-1956 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları (1978).
- Mathea Förtsch 1999 M. Mathea Förtsch, Römische Rankenpfeiler und Pilaster (1999).

- Mcdonald 1943 W. A. McDonalds, *The Political Meeting Places of the Greeks* (1943).
- Mert 2008 İ. H. Mert, *Zur hellenistsichen und kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia* (2008).
- Mitchell - Waelkens 1988 S. Mitchell – M. Wealkens, “Cremna and Sagalassus 1987”, *AnatSt* 38, 1988, 53-65.
- Mitchell - Waelkens 1998 S. Mitchell – M. Waelkens, *Pisidian Antioch. The Site and its monuments* (1998).
- Mitchell 1995 S. Mitchell, *Cremna in Pisidia, An ancient city in peace and in war* (1995).
- Müller – Wiener 1988 W. Müller-Wiener, *Griechisches Bauwesen in der Antike* (1988).
- Okatan 2004 F. Okatan, *Attaleia Kent Kapıları (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2004)*.
- Otschar 1990 U. Otschar, “Zum Monument des C. Memmius”, *ÖJh* 60, 1990, 57-85.
- Özbek 1991 H. Y. Özbek, “Likya’da Tiyatro Araştırmaları” *AST* 8, 1991, 283-298.
- Özbek 1992 H. Y. Özbek, “Olympos ve Rhodiapolis Tiyatroları Araştırması”, *AST* 9, 1992, 9-20.
- Özbek 1994 H. Y. Özbek, “Myra, Tlos ve Phaselis Tiyatroları Araştırmaları” *AST* 11, 1994, 397-404.
- Öztürk 2000 A. Öztürk, “Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge”, *AA* 2000, 285-298.

- Öztürk 2005 A. Öztürk, “Perge Tiyatrosu Sahne Cephesinin Mimarisi: Araştırma Yöntemleri ve Sonuçlar”, bkz.: L. Özgenel (Ed.), Eskiçağ’ın Mekanları / Zamanları / İnsanları. ODTÜ Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans ve Doktora Araştırmaları Sempozyumu III 2-3 Haziran 2003, ODTÜ, Ankara (2005) 30-42.
- Pehlivaner 2004 M. Pehlivaner, “Antalya Müzesi Çalışmaları 2003”, ANMED 2004-2, 2004, 121-125.
- Petersen-Luscan 1889 E. Petersen – F. von Luschan, Reisen in Lykien Milyas und Kibyrtien (1889).
- Pohl 2002 D. Pohl, Kaiserzeitliche Tempel in Kleinasien unter besonderer Berücksichtigung der hellenistischen Vorläufer (2002).
- Pülz 1989 S. Pülz, “Zur Bauornamentik des Zeustempels von Euromos”, IstMitt 39, 1989, 451-455.
- Radt 2002 W. Radt, Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları (2002).
- Rheidt 2004 K. Rheidt, “Aizonai 2002 Yılı Çalışmaları”, KST 25-1, 2004, 127-138.
- Robertson 1959 D. S. Robertson, Greek and Roman Architecture (1959).
- Roos 1972 P. Roos, The Rock-Tombs of Caunus, The Achitecture SIMA XXXIV: 1 (1972).
- Roos 2006 P. Roos, Central Caria; Survey of Rock-Cut Tombs in Caria II. SIMA LXXII: 2 (2006).

- Roos - Filges 2006 D. Roos - A. Filges, "Das Ceres – Heiligtum im Stadtzentrum, Der Tempel 1 (Ceres Tempel)", bkz. *Blaundos Berichte zur Erforschung einer Kleinstadt im lydisch – phrygischen Grenzgebiet*, *IstForsch* 48 (2006) 141-197.
- Rumscheid 1994 F. Rumscheid, *Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus* (1994).
- Schäfer 1981 J. Schäfer, *Phaselis. Beiträge zur Topografie*. *IstMitt Beiheft* 24 (1981).
- Schazmann 1934 P. Schazmann, "Das Charmyleion", *JdI* 49, 1934, 110-127.
- Sear 2004 F. Sear, *Roman Architecture* (2004).
- Sear 2006 F. Sear, *Roman Theaters. an Architectural Study* (2006).
- Sezgin 2004 T. Sezgin, *Hierapolis Roma Dönemi Mimari Bezemeleri (Pamukkale Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2004)*.
- Serdaroğlu 2004 Ü. Serdaroğlu, *Likya- Karia'da Roma Dönemi Tapınak Mimarlığı* (2004).
- Schneider 2008 E. E. Schneider, *Doğu ile Batı Arasındaki Bir Liman Kenti. Elaiussa Sebaste* (2008).
- Schörner 1995 G. Schörner, *Römische Rankenfriese. Untersuchung zur Baudekoration der späten Republik und der frühen und mittleren Kaiserzeit im Westen des Imperium Romanum* (1995).

- Smitt – Ratté 2005 R. R. R. Smitt - C. Ratté, “Aphrodisias 2003”, KST 26-2, 2005, 331-342.
- Smitt – Ratté 2006 R. R. R. Smitt – C. Ratté, “Aphrodisias 2004”, KST 27-2, 2006, 19-32.
- Spratt- Forbes 2008 T. A. B. Spratt – E. Forbes, *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis* (2008).
- Strocka 1979 V. M. Strocka, “Efes’teki Celsus Kitaplığı Onarım Çalışmaları” *Bellekten* 43, 1979, 809-822.
- Strocka 1978 V. M. Strocka, “Zur Datierung der Celsusbibliothek”, bkz.: *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology - II* (1978) 893-900.
- Strocka 1981 V. M. Strocka, *Das Markttor von Milet* (1981).
- Strocka 1988 V. M. Strocka, “Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian” *IsttMit* 38, 291-307.
- Strong 1976 D. E. Strong, *Ancient Art: Roman Art and Architecture* (1976).
- Pelon 1976 O. Pelon, *Tholoi, Tumuli et Cercles Funéraires* (1976).
- Pfuhl - Möbius 1977 E. Pfuhl - H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs* (1977).
- Tekin 2001 O. Tekin, “Eleusia Sebaste (Cilicia) and its Coins” bkz.: *Istanbul University’s Contributions to Archaeology in Turkey* (2001) 232-234.

- Texier 2002 C. Texier, Küçük Asya Coğrafyası I-III. Tarihi ve Arkeoloji (2002).
- Praschniker - Theuer 1979 C. Praschniker - M. Theuer, "Das Mauseleum von Belevi. FiE VI (1979).
- Tırpan 1996 A. A. Tırpan, "Lagina Kazısı 1993-1994" KST 18-2, 1996, 209-227.
- Tırpan - Söğüt 2001 A. A. Tırpan - B. Söğüt, "Lagina Hekate Temenosu 1999 Yılı Çalışmaları", KST 22-2, 2000, 299-310.
- Thür 1989 H. Thür, Das Hadrianstor in Ephesos. FiE 11,1 (1989).
- Türkmen 2007 M. Türkmen, Pamphylia ve Kilikya'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi 2007).
- Vandeput 1992 L. Vandeput, "The Theatre – Facade at Sagalassos" AnatSt 42, 1992, 99-117.
- Vandeput 1997 L. Vandeput, Studies in Eastern Mediterranean Archaeology. The Architectural Decoration in Roman Asia Minor Sagalassos: A Case Study (1997).
- Varkıvaç 2008 B. Varkıvaç, "Some Thoughts on the Development of the Walls of Antalya / Antalya Surlarının Oluşum Süreci Üzerine Bazı Gözlemler", bkz.: S. Redford – G. Leiser, Victory Inscribed: The Seljuk Fetihname on the Citadel Walls of Antalya / Taşa Yazılan Zafer: Antalya İçkale Surlarındaki Selçuklu Fetihnamesi. ADALYA Ekyayın Dizisi/Supplementband 7 (2008) 55-62.

- Varkıvaç 2009 B. Varkıvaç, "Antalya Kaleiçi'nde Taş Mimarideki Teknik Sürekliliğe İlişkin Bir Gözlem", ADALYA 12, 2009, 389-401.
- Verzone 1955 P. Verzone, "Le rovine della Panagia di Adalia", bkz: St. Kyriakidou - A. Xyggopoulou - P. Zepou (Ed.), Pepragmena tou 9. Diethnous Byzantinologikou Synedriou, Koll. Thessalonike 12-19 Apr. 1953 (1955) 500-509.
- Voigtländer 1975 W. Voigtländer, "Der jüngste Apollontempel von Didyma. Geschichte seines Baudekors" IstMitt Beiheft 14 (1975).
- Wallat 1995 K. Wallat, "Der Marmorfries am Eingansportal des Gebäudes der Eumachia (IV, 9.1) in Pompei und sein ursprünglicher Anbringungsort", AA 1995, 345-373.
- Waelkens 1986 M. Waelkens, "The Imperial Sanctuary at Pessinus; Archaeological, Epigrafical and Numismatical Evidence for its Date and Identification" EA 7, 1986, 37-73.
- Wiegand - Knackfuß 1941 Th. Wiegand - H. Knackfuß, Didyma I (1941).
- Wiegand - Schrader 1904 Th. Wiegand – H. Schrader, Priene (1904).
- Winter 2006 F. E. Winter, Studies in Hellenistic Architecture (2006).
- Wiplinger - Wlach 1995 G. Wiplinger - G. Wlach, Ephesos, 100 Jahre österreichische Forschungen (1995).
- Yalman 1985 B. Yalman, "İzник Tiyatro Kazısı" KST 7, 1985, 579-597.

Yalman 1986

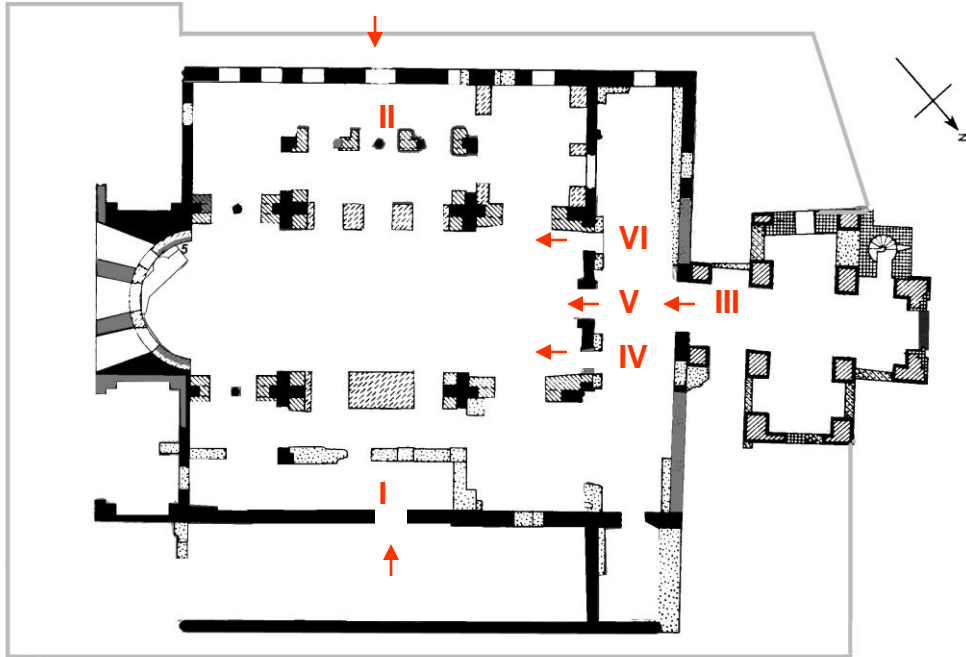
B. Yalman, "İzmir Tiyatro Kazısı 1985" KST 8-2, 1986, 233-257.

Yılmaz 2002

L. Yılmaz, Antalya. Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar) (2002).

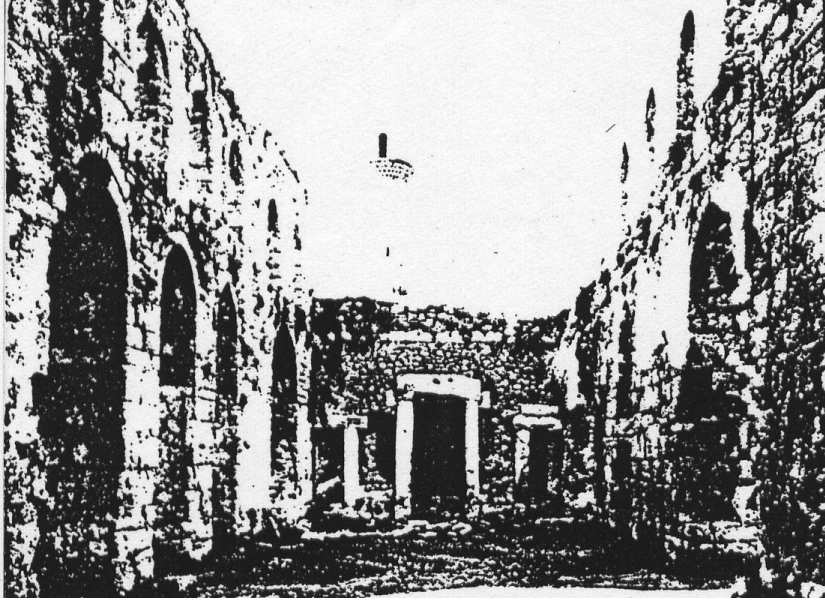
1. Kaleiçi Hava Fotoğrafi ve Kesik Minare'nin Konumu
(Okatan 2004, Lev. 2)

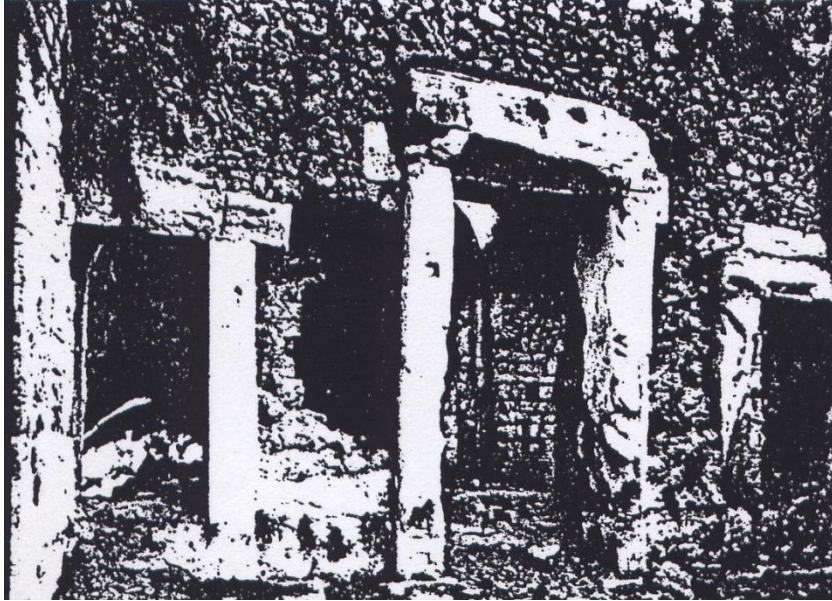
2. Kesik Minare. Plan ve Kapıları I-VI (Ballance 1955, Çiz. 1)

Kesik Minare. Hava Fotoğrafi

1. Kesik Minare. Orta Nef (1953) (Kaymak 1997, Res. 20)

2. Kesik Minare. Orta Nef Kapıları (1953) (Kaymak 1997, Res. 20)

1. Ön Görünüş

2. Arka Görünüş

3. Lento - Hyperthyron - Geison

Güney Yan Nef Kapısı

1. Lento - Hyperthyron - Geison. Detay

2. Sol Söve. Detay

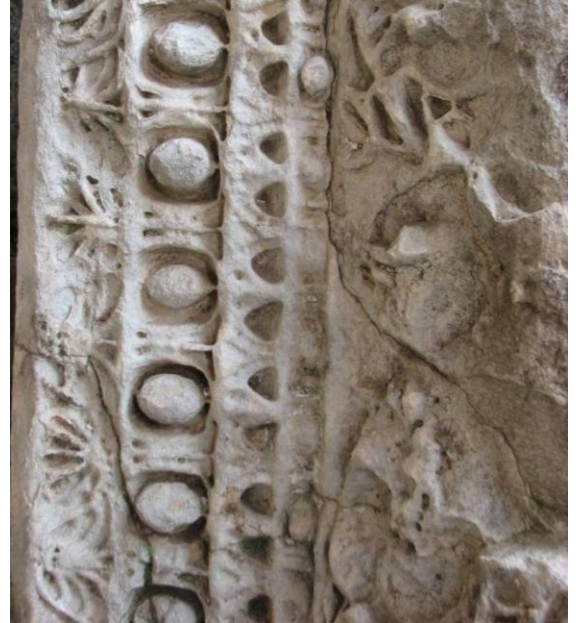
3. Sağ Söve. Detay

1. İçten Görünüş

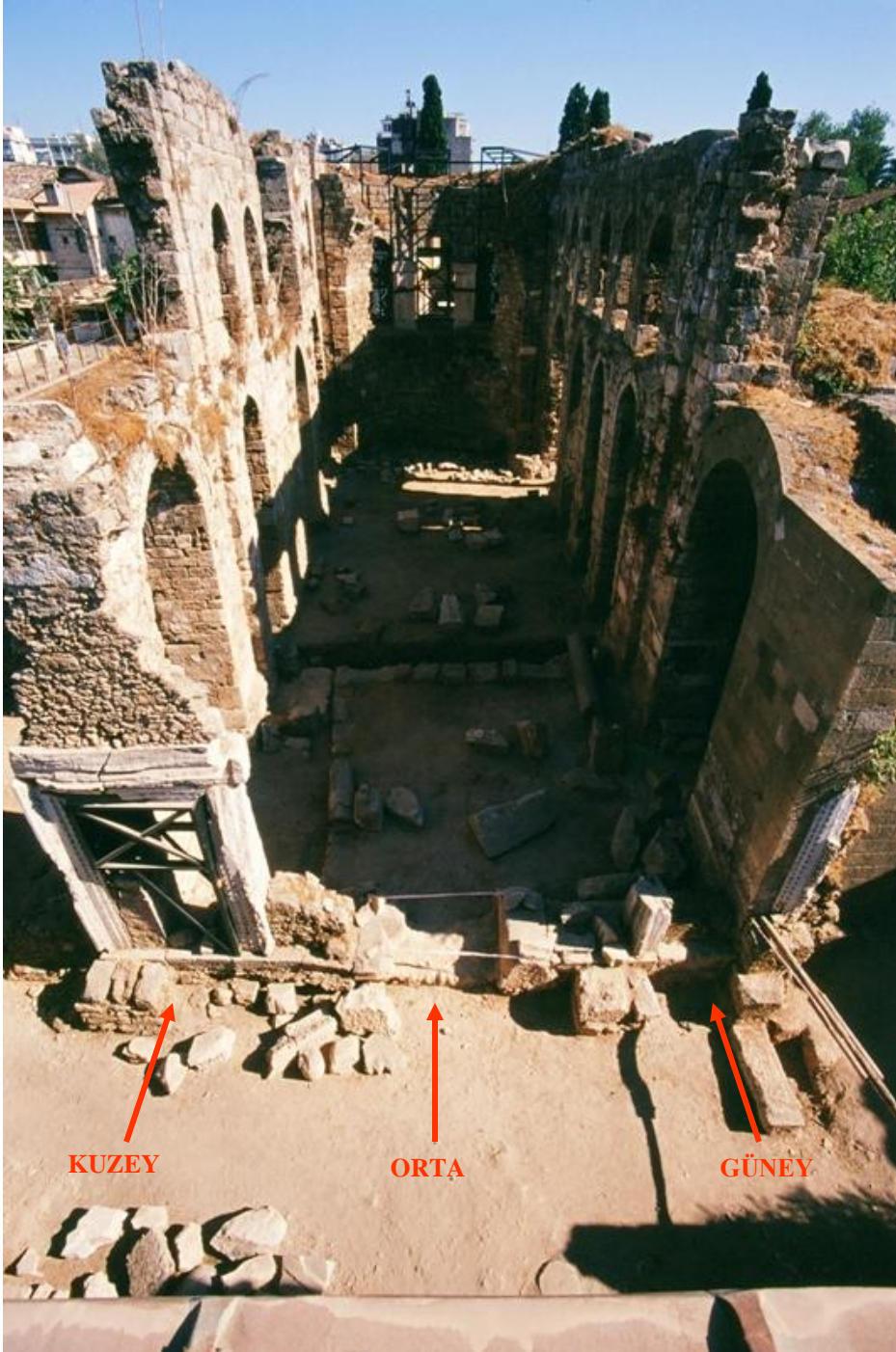

2. Sol Söve. Dış Görünüş

3. Sol Söve. Detay

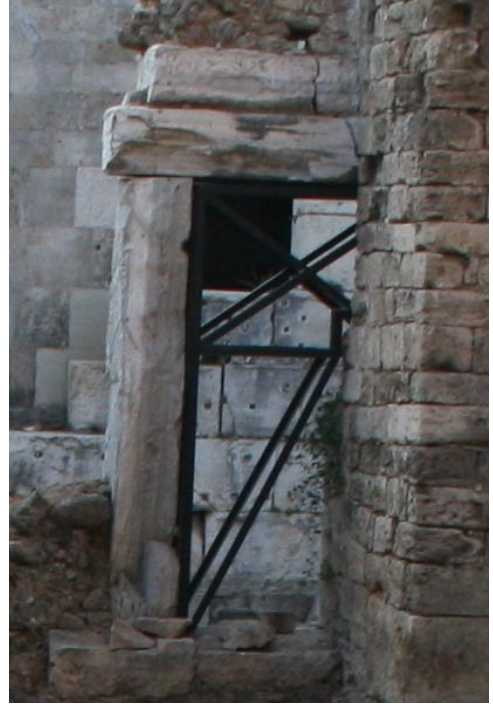
Nartheks Kapısı

Orta Nef Kapıları

1. Ön Görünüş

2. Arka Görünüş

3. Lento. Ön Görünüş

Orta Nef Kuzey Kapı

1. Lento. Arka Görünüş

2. Kuzey Söve. Detay

3. Güney Söve. Detay

Orta Nef Kuzey Kapı

1. Ön Görünüş

2. Kuzey Söve Altı Blok

3. Güney Söve Altı Blok

4. Güney Söve Altı Blok. Detay

Orta Nef Orta Kapı

1. Ön Görünüş

2. Güney Söve

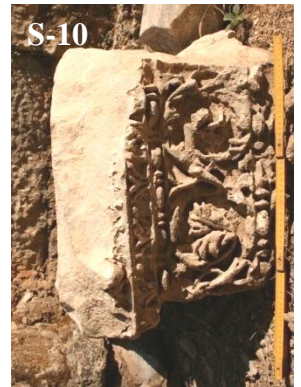

3. Kuzey Söve. Detay

4. Güney Söve. Detay

Orta Nef Güney Kapı

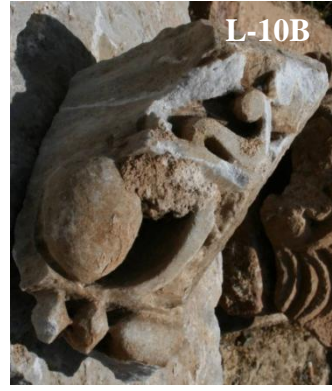
Dağınık Parçalar. Söveler

Dağmık Parçalar. Lentolar

L-10A

L-10B

L-11

L-11

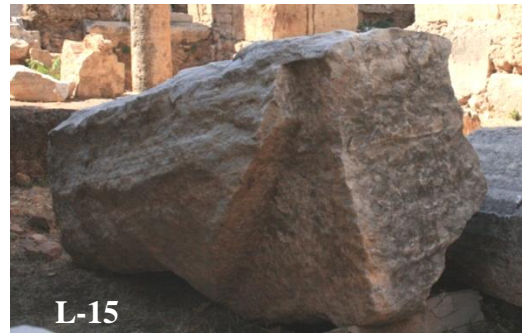
L-12

L-13

L-14

L-15

Dağmık Parçalar. Lentolar

Dağınık Parçalar. Hyperthyra

Dağınık Parçalar. Hyperethyra ve Geison

Dağınık Parçalar. Konsollar

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Hülya KÖKMEN

Doğum Tarihi ve Yeri : 12. 02. 1981 ANTALYA

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Tekirdağ Namık Kemal Lisesi

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Tez Konusu : Antalya Kaleiçi Kesik Minare Alanı'ndaki Antik Dönem Kapıları

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi : 2002-2005 Patara Kazısı

2006 Side Kazısı

2007 Kaunos Kazıları

2007-2008 Antalya Kesik Minare Kazı, Onarım ve Temizlik Çalışmaları

Stajlar : 2002-2005 Patara Kazısı

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Antalya Kent Müzesi Projesi

Akdeniz Üniversitesi SBE Arkeoloji Bölümü

Adres : Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

ANTALYA

Tel. No : 0242 3102334